

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné architektury

Vizuální proměna sakrálního a funerálního prostoru v krajinářské tvorbě

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Lenka Dřevjaná

Obor studia: Zahradní a krajinářská architektura

Vedoucí práce: doc. akad. soch. Aleš Hnízdil

© 2019 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Vizuální proměna sakrálního a funerálního prostoru v krajinářské tvorbě" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 12.4.2019

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala na prvním místě panu doc. akad. soch. Aleši Hnízdilovi za jeho trpělivost, věcné připomínky na konzultacích a cenné rady při vypracování mé diplomové práce. Děkuji paní Ing. Zuzaně Kolínkové, která mi pomáhala, jakožto zástupce města Brumov-Bylnice, při shromažďování dat a podkladů. Poděkování patří také mé rodině a mým přátelům, kteří mne v průběhu celého studia podporovali, a kteří mi pomáhali při sběru dat v terénu.

Vizuální proměna sakrálního a funerálního prostoru v krajinářské tvorbě

Souhrn

Diplomová práce se zabývá problematikou novodobého ztvárnění historických, sakrálních a funerálních architektonických struktur zasazených do krajiny na vizuálně exponovaná místa tak, že dotvářejí charakteristické znaky krajiny a spoluvytvářejí tak krajinný ráz.

Modelové území Brumov představuje jednu ze čtyř částí katastrálního území Brumov-Bylnice, jenž tvoří srdce obce s významnými pohledovými dominantami na kopcích (hrad, kostel, hřbitov, kaple).

Teoretická část práce se zaměřuje na definice pojmů spojených s krajinou, jejími charakteristikami a krajinným rázem, dále popisuje na sakrální a funerální architekturu, a referenční příklady takových krajin.

V praktické části byla vypracována komplexní analýza území na základě terénního průzkumu a shromáždění dat z knižních, elektronických a dalších zdrojů. Na základě vyhodnocení dat byl proveden návrh krajinářských úprav s bližším zaměřením na vizuální proměnu sakrálních a funerálních prostorů v krajině. Vizuální proměny krajiny bylo docíleno použitím prvků bodové, liniové a plošné krajinné zeleně, jenž v krajině ani v historii nechyběla. Důraz je kladen na použití zeleně tak, aby pomohla dotvořit krajinný ráz a navazovala na valašskou tradici za respektování nařízení orgánů ochrany krajiny.

Klíčová slova: krajina, krajinný ráz, vizuální, sakrální, funerální

Visual transformation of sacral and funeral space in landscape architecture

Summary

Diploma thesis is dedicated to the problematics of contemporary renderings of historical, sacral and funeral, architectonic structures, that are embedded in the visually exposed places of the landscape in the way in which they co-constitute characteristic signs of landscape and help to create its complexion.

The model territory Brumov, represents one of the four parts of the cadastral area Brumov-Bylnice, that creates heart of the municipality with significant sight dominants placed on hills (castle, church, cemetery, chapel).

Theoretical part of the dissertation is focused on the definition of concepts connected to the landscape, its characteristics and complexion. Further, it describes sacral and funeral architecture and examples of such landscapes.

In the practical part of the thesis, the complex analysis of the area, based on the field research and analysis of the data from the books, electronic and other sources, was conducted. Based on the evaluation of the data, the proposal of the adjustments to the landscape, closely focused on the visual changes of the sacral and funeral areas, was carried out. Visual transformation of the landscape was attained by use of elements of point, linear and area vegetation that was not missing throughout history. Emphasis is put on the use of vegetation in the way that helps to co-constitute landscape complexion, follow Vallach's traditions and respects regulations of the landscape protection authorities.

Keywords: landscape, landscape character, visual, sacral, funeral

Obsah

1. Úvod	6
2. Cíl práce.....	7
3. Literární rešerše.....	8
3.1 Krajina.....	8
3.1.1 Prvek krajiny.....	9
3.1.2 Složka krajiny.....	9
3.1.3 Kybernetika krajiny	9
3.2 Kulturní krajina.....	9
3.2.1 Komponovaná krajina.....	9
3.2.2 Krajina jako památka	10
3.3 Hodnoty krajiny.....	10
3.3.1 Služby, užitky, zdroje	10
3.3.2 Přírodní hodnoty.....	10
3.3.3 Kulturně historické hodnoty.....	10
3.3.4 Estetické hodnoty	10
3.3.5 Civilizační hodnoty.....	11
3.4 Znaky krajiny	11
3.5 Krajinný ráz	11
3.5.1 Oblast krajinného rázu	11
3.5.2 Krajinný celek (podoblast krajinného rázu).....	11
3.5.3 Místo krajinného rázu.....	11
3.5.4 Charakteristika/znak	11
3.5.5 Symbol.....	11
3.5.6 Vizuální posuzování	11
3.5.7 Krajinný obraz	12
3.5.8 Krajinná scéna	12
3.5.9 Prvky krajinné scény	12
3.5.10 Dominanta.....	12
3.5.11 Pohledový horizont.....	12
3.5.12 Harmonické měřítko krajiny.....	12
3.5.13 Paměť krajiny	12
3.6 Genius loci.....	12
3.7 Sakrální (posvátný) prostor	13
3.8 Sakrální architektura	13
3.8.1 Sakrální objekty.....	13
3.8.2 Drobná sakrální architektura.....	13
3.9 Místa s duchovním významem	14
3.9.1 Místa starých bájí a pověstí.....	14
3.9.2 Posvátný (sakrální) prostor	14
3.9.3 Poutní místa	15
3.10 Funerální (funerální) prostor	15
3.10.1 Hřbitov	15
3.10.2 Pomník, památník.....	16
3.11 Referenční příklad sakrální a funerální krajiny	16
3.11.1 Mírové zahrady ve Francii	16
3.11.2 Sakrální krajina Mikulova	17
4. Metodika.....	18
4.1 Sběr informací a dat	18
4.1.1 Terénní průzkum, fotodokumentace.....	18
4.1.2 Digitalizace dat, použité programy	18
5. Výsledky	19
5.1 Analytická část.....	19
5.1.1 Lokalizace, obecné informace.....	19
5.1.2 Primární krajinná struktura	23
5.1.3 Sekundární krajinná struktura.....	28
5.1.4 Terciální krajinná struktura	36
5.2 Praktická část.....	50
5.2.1 Zapojení veřejnosti	50
5.2.1 Návrh krajinářských úprav.....	50
6. Diskuze	65
7. Závěr	66
8. Literatura.....	67
9. Seznam použitých zkratk a symbolů.....	70

1. Úvod

Role krajinářské architektury při řešení problémů a plánování spojeného s životním prostředím byla vždy důležitá z hlediska společnosti a zobrazovala problémy životního prostředí v mnoha úhlech pohledu (Pregill, Volkman 1999).

Město Brumov-Bylnice ležící v údolí řek Brumovky a Nedašovky v přírodou nesmírně rozmanité chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty, přináší obyvatelům města, ale i milovníkům turistiky velmi vyjimečné procházky vizuálně členitou krajinou s mnoha výhledy. Díky bohaté historii spojené nejen s vývojem osidlování, ale také s náboženstvím (křesťanstvím), jsou tyto pohledy v krajině často zakončeny sakrálními, či funerálními architektonickými dominantami.

Valašská krajina pastvin, luk, sadů a lesů, střídající kopce a údolí, byla v historii v krajině doplňována zejména drobnou sakrální architekturou (nejčastěji svaté obrázky, kříže, boží muka a kaple) s vévodící stavbou kostela na kopci, jež byly umocňovány pomocí vizuálně dominantních prvků bodové, liniové i plošné zeleně například solitérními stromy, remízky, mezemi, alejemi a stromořadími, větrolamy, lesy atp.

Mnohem častěji je v dnešní době kladen důraz na vizuálně exponovaná místa v krajinách, ani zde tomu není jinak. Práce se zamýšlí nad vizuální proměnou tohoto místa tak, aby nabízelo co největší pohledovou atraktivitu při maximálním respektování krajinného rázu a přijetí doporučení pravidel orgánu ochrany krajiny.

2. Cíl práce

Cílem práce je zpracovat literární rešerši zaměřenou na krajinný ráz, sakrální, funerální a památná místa, uvedení referenčních příkladů z Česka i zahraničí, a poté pomocí poznatků z literatury vypracovat návrh se zapracováním vizuální proměny současné podoby krajiny za citlivého použití vertikálních prvků zeleně, které podpoří harmonické vnímání zdejšího krajinného rázu. Hlavním posláním práce je ukázat vliv zeleně při vizuální proměně komponované krajiny se sakrálními a funerálními objekty.

Teoretická část práce se zabývá problematikou krajiny, krajinného rázu, sakrální a funerální architektury. Cílem praktické části je vytvořit komplexní analýzu krajiny vybraného území – obce Brumov-Bylnice ve Zlínském kraji, definovat problémy této krajiny a na základě všech analytických podkladů vypracovat návrh krajinářských úprav modelového území s detailnějším zaměřením na několik sakrálních a funerálních vizuálně exponovaných objektů v krajině.

3. Literární rešerše

Díky aktivitě obcí, nevládních organizací a zájmových sdružení jsou postupně realizována opatření na záchranu charakteristických prvků nebo částí krajiny. Na druhé straně je nutno zmínit, že ochrana krajinného rázu naráží na velký odpor investorů, developerů a obecních zastupitelstev preferujících takové změny území, které přinášejí rychlý zisk. Předmětem zájmu tam, kde jsou obyvatelé ztotožnění s filozofií obnovy identity místa, se stává zejména: obnova typických ovocných stromořadí kolem cest, či extenzivních lučních sadů starých a krajových odrůd ovocných stromů, ochrana a obnova soliterních stromů, kamenných snosů, prvků rozptýlené zeleně, drobných sakrálních objektů, studánek a úprava památných míst (Salašová 2015).

3.1 Krajina

Krajina jako pojem umožňuje rozsáhlý terminologický výkladový rámec. Použitím termínu je výrazně determinováno příslušnou odbornou disciplínou, která s ním pracuje. Původně se termín krajina používal v různých jazycích spíše v obecném slova smyslu jako „region“ nebo „provincie“ (např. z lat. *regio* nebo *terra*). Označovalo konkrétní část zemského povrchu určitého fyziognomického rázu. Později se začal tento termín používat v geopolitických souvislostech, při dělení území státu na správní celky (Mezera et al. 1979).

Jedna z definic krajiny vysvětluje krajinu jako slovo „původně starogermánského původu, které v období raného středověku označovalo pozemek, obhospodařovaný jedním rolníkem“ (Gojda 2000 p. 38). Nicméně toto pojetí nevychází z našeho jazykového prostředí. Za přesnější by se dal považovat výklad podle Collinsova anglického slovníku. „Krajina je široký areál scenérie, pozorovatelný z jednoho místa.“ Termín krajina (landscape) se v angličtině skládá ze slov „land“ = země a původně starogermánského „*scapjan*“ = pracovat, být zaneprázdněný, něco vytvářet (podle plánu nebo návrhu) (Collins in Von Droste et al. 1995). Termín tedy obsahuje odkaz na zevnějšek země a lidskou činnost. Krajinou byla chápána část světa, kterou vnímal jedinec hospodařící na konkrétním pozemku. To, co bylo za horizontem tohoto prostoru, byla jiná krajina (Salašová 2014).

Příruční slovník jazyka českého (1938) definuje termín „krajina“ jako „kraj, končinu, území“ (Hadač 1982). Termín krajina má stejný etymologický základ jako sloveso „krájet“. V našem kulturním prostředí termínem krajina akcentujeme „vymezení, oddělení, odlišení“. Jedná se tedy o vymezené území (např. hranicí), a to nejčastěji ve vztahu k organizaci územní správy (odtud dodnes užívaná územně – správní jednotka „kraj“) nebo ve vztahu ke specifickému charakteru území nebo jeho obyvatel (odtud termíny jako „krajový“). Krajinu tedy chápeme jako „část souše, která má určitý okraj, tedy hranici, přirozený střed a uvnitř svých hranic je z hlediska charakteristik relativně homogenní“ (Cílek 2005; Salašová 2015).

V průběhu času se ve vztahu k plánování krajiny vykrystalizovaly zejména dva základní směry chápání krajiny - ekosystémový (krajinně-ekologický) a geosystémový (geografický). První přístup je možné dokumentovat definicí Formana (1994): „Krajina je ekologicky heterogenní území složené ze specifické sestavy ekosystémů, které jsou ve vzájemné interakci, které se zde podobným způsobem opakují a navzájem navazují“. Jako krajina může být v tomto pojetí zkoumána libovolná prostorová jednotka, jejíž složky, vazby mezi nimi, toky látek, energií a informací jsou definovány tak, aby chování této jednotky bylo možné prognózovat a řídit (Míchal 1992). Podobný je i přístup Zonnevelda: „Krajina je

část prostoru na zemském povrchu, zahrnující komplex systémů tvořených vzájemnou interakcí horniny, vody, vzduchu, rostlin, živočichů a člověka, která svou fyziognomií vytváří zřetelnou jednotku.“ (Zonneveld 1979 p. 134). Ekologické pojetí krajiny je považované za holistické, celostní. Při poznávání krajiny klade akcent zejména na pochopení časoprostorových vazeb mezi živými organismy a jejich prostředím, reprezentovaných např. energo-materiálovými toky nebo procesem výměny informací mezi ekosystémy. Odlišným způsobem chápe krajinu fyzická geografie. V tomto pojetí je možné vymezit krajinu jako sférickou (oživenou) část povrchu zemského, včetně přilehlé části atmosféry. Krajina v tomto pojetí je nahrazována termínem geokomplex (resp. fyzikogeografický komplex). Ten je pak charakterizován (Mičian 1983) jako „složitý hybridní časoprostorový systém - vymezený na základě kritéria vybraného z vlastností tohoto systému, v němž jsou ve vzájemných vztazích horniny (společně s reliéfem), ovzduší, vodstvo, půdy, rostlinstvo a živočišstvo (přírodní geokomplex)“. V případě krajiny osídlené člověkem, mluvíme o přírodně-společenském systému, který je soustavou neživé a živé přírody, pozměněných a uměle vytvořených složek. Tedy o přírodně-antropickém systému (Salašová 2015).

Fyzická geografie se zabývá geokomplexy odlišných velikostí. Proto bylo nezbytné vymezit různé hierarchické úrovně krajinných systémů - topická, chorická, regionální a planetární dimenze (Horník a kol. 1986). Geografie klade velký důraz na poznání struktury krajiny a jejího vývoje. Geografické přístupy budou proto klíčové zejména ve vstupní fázi tvorby krajinného plánu, tj. ve fázi charakteristiky (popisu, klasifikace) krajiny (Salašová 2015).

Podle Dvořáčka (2001) je možno krajinu chápat i jako materiální historický pramen, jakýsi vrstvený otisk historie (tzv. palimpsest, viz Gojda 2000). Na druhé straně to může být i „médiu“ zprostředkující vliv tradice, nositel kulturní kontinuity, regionální identity a kulturní diverzity. Podobně Cílek (2005) tvrdí, že krajina je „nositel důležitých částí národní identity a historické paměti“.

V případě, že je krajina osídlená lidskou kulturou, která do uspořádání a vývoje krajiny zasahuje, hovoříme o krajině kulturní. Tedy ne kulturní ve smyslu kvality, ale ve vztahu k lidské kultuře (Sádlo et al. 2005).

Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny definuje pojem krajina takto: „krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky“ (zák. č. 114/1992 Sb., §3, odst. 1 m).

Podobně přistupuje k definici krajiny Evropská úmluva o krajině (2000) nebo zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, který tuto definici přijal: „krajina“ znamená část území, tak jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů“ (Evropská úmluva o krajině, čl. 1 a).

Z uvedeného hlediska je krajina tedy produktem vnímaného, kde kromě fyzických vlastností krajiny je významný zejména subjekt vnímatele, do jisté míry ovlivněný společenskými normami. Jedná se o jeden z nejstarších přístupů ke krajině, se kterým se setkáváme napříč dějinami a napříč kulturami. S ohledem na to, že „vnímaná krajina“ je součástí existence každého člověka (součástí jeho identity), je nutné s tímto nejběžnějším přístupem ke krajině počítat i v běžné praxi jejího plánování a managementu (Salašová 2015).

Do poznání krajiny tak vstupují další vědní disciplíny, jako je etnografie, demografie, sociologie, filozofie, teologie, archeologie a historie apod. V zásadě lze přístupy k definování krajiny rozdělit na: ekologické (soubor ekosystémů), geografické (část povrchu Země), percepční (prostor vnímaný

člověkem) a filozofické. Pro potřeby plánování krajiny jsou relevantní všechny, zásadním způsobem zejména první tři. V každém případě je tedy krajina velmi komplikovaným přírodním a socioekonomickým fenoménem. Pro studium základních vlastností krajiny, zejména její strukturu, je možno použít poměrně všeobecnou definici krajiny: Krajina je část zemského povrchu. Je to systém, který lze definovat a vymezit v prostoru a čase. Vyznačuje se vlastní strukturou, genetickými procesy, kybernetikou a fyziognomií. Pod strukturou krajiny rozumíme časoprostorové rozložení komponentů krajiny a vztahy mezi nimi. K základním komponentům krajiny patří prvek a složka (Salašová 2015).

3.1.1 Prvek krajiny

Prvek krajiny je relativně homogenní, dále nedělitelná část krajiny. Protože krajina má více hierarchických dimenzí, je vymezování prvků vždy účelové. Prvky budou mít jinou velikost a charakter na úrovni topické, chórické, regionické nebo planetární. V běžné praxi jsou jako prvky krajiny chápány např. strom, ale i stromořadí, dům, ale i sídlo, řeka, ale i říční systém. V případě ekologického přístupu k definování krajiny, budeme pod pojmem prvky krajiny chápat spíše jednotlivé ekosystémy (Salašová 2015).

3.1.2 Složka krajiny

Složka krajiny je soubor geneticky podobných prvků. Termínem složka krajiny označujeme zpravidla litosféru, atmosféru, hydrosféru, pedosféru, biosféru a antroposféru. Prvky a složky krajiny tvoří provázaný, dynamický, hierarchicky uspořádaný systém (Salašová 2015).

3.1.3 Kybernetika krajiny

Termínem kybernetika krajiny rozumíme způsob fungování krajinného systému, který je dán složitým systémem vazeb uvnitř a vně jeho struktury. Díky němu je systém jako celek schopen vlastní autoregulace. Pochopení způsobu „fungování“ krajinného systému je předpokladem jeho efektivního „řízení“ (lépe: šetrného ovlivňování člověkem) (Salašová 2015).

3.2 Kulturní krajina

Evropský prostor je krajinou dlouhodobě obydlenou a záměrně kultivovanou činností člověka. Pro krajinu antropicky ovlivněnou a podmíněnou se dnes již standardně používá termín kulturní krajina. Krajina je do značné míry lidským fenoménem. Krajina a člověk jsou od sebe neoddelitelní, jejich vztah je vzájemný, dlouhodobý a pouze obtížně definovatelný (Finger & Fingerová 1998).

Kulturní, kultura (z lat. *colere* = práce) jako pojem označoval práci farmáře obdělávajícího a osévajícího pole, sbírajícího úrodu, budujícího farmy a vesnice, jakož i pečlivou údržbu, ozdobu nebo uctívání. Slova „formovat“ a „pracovat“ obecně popisují procesy, změny, dynamiku nebo vývoj určitého fenoménu, jeho evoluci. Slovo kultura (lat. *cultura*) znamená též péči o duchovní hodnoty (Žigrai 2000).

Kulturní krajina je výsledkem kulturní evoluce země nebo v zemi. Zem, příroda a kultura je základní a unikátní specifický lidský rys. Lidé se vždy chtěli osvobodit od přírodních tlaků a omezení, stát se tak svobodnými, jak to jen bylo vzhledem k drsnosti a krutosti přírody možné. Tento evoluční cíl byl

sledovaný využíváním přírody a jejich zdrojů, které byly objevované krok za krokem, otevíráním stále ohromnějších perspektiv. Kulturní evoluce procházela různými směry, vytvářejíc ohromnou kulturní rozmanitost, analogicky s diverzitou přírody (Von Droste et al. 1995).

Čas, prostor a kultura představují tři nejdůležitější, univerzální veličiny (dimenze), ve kterých se kulturní krajina přetváří a mění, získává vlastní charakter. Proměny krajiny probíhají permanentně, paralelně a komplementárně. Každý prvek kulturní krajiny je zakotvený v průsečíku času, prostoru a civilizace (Žigrai 2000 in Salašová 2014).

Za významnou dimenzi kulturní krajiny je potřebné považovat člověka a jeho kulturu jako výraz lidské zkušenosti a poznání (Svobodová 1992; Supuka, Jančura 1996; Jančura 2001). Informace o ní jsou obsaženy především ve filozofii, v sociálních vědách, vědách o umění a v umění samotném. Zabývají se kapacitou lidského myšlení, citění a intuice. Studium kulturní krajiny tak přestává být fenoménem přírodovědných disciplín a přesahuje výrazně do humanitních věd (Salašová 2015).

Kulturní diverzita je odrazem bohatosti lidského života. Odráží se v jazyce, hmotné kultuře, víře, vědomostech, mýtech a náboženství. Diverzita kultur může být determinovaná potřebou lidí adaptovat se na lokální podmínky životního prostředí, založených na historických skutečnostech. Tak, jako se člověk adaptuje na krajinu, tak se i krajina adaptuje na člověka. Ztráta kulturní diverzity je často signálem, že lidé jsou méně adaptovaní na specifické lokální podmínky, i když jsou obohaceni o nové, tzv. globální zkušenosti (Žigrai 2000; Ortová 1999 in Salašová 2014). Každá kulturní krajina je z hlediska geneze, struktury, funkce a fyziognomie jedinečným a neopakovatelným útvarem, charakteristickým příslušnými hmotnými a duchovními znaky (Salašová 2014).

3.2.1 Komponovaná krajina

Komponované krajiny představují specifický typ krajin kulturních, do nichž byl z rozličných důvodů vložen „vyšší“ umělecký, estetický či symbolický řád. Přestože komponované krajiny představovaly v určitých historických obdobích poměrně rozšířený způsob kultivace prostoru, v současné době nemusí být v území na první pohled patrné. Pro své kvality by však mohly být hodnotným inspiračním zdrojem při územním rozvoji. Bohužel právě díky neznalosti těchto záměrných prostorových úprav dochází v posledních letech k silnému ataku a narušování hodnot, které se v naší krajině udržely mnohdy i několik staletí. Svým projevem často souvisejí s vizuální kvalitou prostoru, *geniem loci*, krajinným rázem a celkovou atraktivitou a identitou místa.

Komponované krajiny byly poprvé oficiálně charakterizovány Výborem pro světové dědictví (UNESCO) v roce 2008. Podle něj tvoří komponované krajiny kategorii kulturních krajin, jež byly definovány jako kombinovaná díla přírody a člověka, která jsou dokladem vývoje lidské společnosti a sídel v průběhu historie, ovlivněná fyzikálními jevy anebo příležitostmi danými jejich přírodním prostředím a vlivem postupných společenských, ekonomických a kulturních vlivů, jak vnějších, tak vnitřních. Přitom krajina komponovaná, jako subtyp krajiny kulturní, je definována jako krajina navržená a vytvořená záměrně člověkem a jsou do ní řazeny jak zahrady, parky, tak rozsáhlé krajinné kompozice.

V základním slova smyslu je výraz komponovat významově spojen s promyšleným skládáním krajinotvorných prvků v krajině do nového obrazu. Z pohledu vzniku je podstatná logika tvorby krajinné kompozice, jež nevychází primárně z utilitárních funkcí prostoru, ale z jakéhosi vyššího smyslu, který

do něj člověk chce vnést – je to smysl pro krásu, vesmírný řád, mystiku. Člověk tak z krajiny vytváří prostor pro demonstraci svých myšlenek, postojů a sdělení.

Touha vnášet do krajiny i jiný než jen hospodářský a čistě ekonomický rozměr je vlastní snad všem kulturám. V českých zemích je výskyt komponovaných krajin nezanedbatelný. Největší rozmach jejich tvorby zaznamenává období baroka, ale první krajinné kompozice na našem území vznikaly již v předkřesťanských dobách a ve své podstatě vznikají dodnes. Baroko učinilo krajinné kompozice součástí krajinného obrazu, krajinného rázu světa, udržovaného k obrazu Hospodina a často také komponovaného pouze k vidění shora (Trpáková 2014).

3.2.2 Krajina jako památka

Krajina je dnes už v celosvětovém kontextu chápána jako památka, která může mít vysokou přírodní a kulturně historickou hodnotu. Historický charakter kulturní krajiny je dán existencí historických znaků, které vytvářejí charakter (Hendrych 2002).

Dědictví, památka může být v zásadě indentifikováno pouze porovnáním současnosti a minulosti prostoru nebo objektu. Jednou z typických vlastností krajiny je její dynamika a proměnlivost v čase. Ta je v rozporu se zaběhlým, konzervativním přístupem památkové péče, soustředícím se téměř výhradně na rekonstrukci památek. K základním problémům patří překonání protikladů mezi statickým charakterem a rozsahem ochrany a konzervace současné památkové péče a dynamickými procesy vývoje krajiny a evoluce (Garrod & Willis 1992). Krajinu jednoduše není možno rekonstruovat ve smyslu obnovy stavební památky (Salašová 2014).

3.3 Hodnoty krajiny

Hodnota je axiologická kategorie, pomocí které přiznáváme objektům, jevům, bytostem či prostorům vyšší společenský význam než jiným.

Přiznávání vyššího významu – hodnoty – závisí vždy od kvality hodnoceného jevu a od hodnotové (významové) preference hodnotitele/lů. Je tedy vždy založené na komparaci skutečností. Z povahy věcí, jež nás obklopují, můžeme mluvit o hodnotách přírodních a/nebo kulturních. Člověk vnímá hodnoty – významy komplementárně, a to vždy ve dvou rovinách: individuálně a společensky. V posuzování hodnot krajiny, jako společného obytného prostoru lidské komunity, sehrává zvláštní úlohu právě hledání společenské shody ve vnímání významů.

Hodnota může být v obecné rovině daná: jedinečností, autenticitou, užítkovostí, trváním v čase, krásou, ideou a bezpečím. Při posuzování krajiny a jejich hodnot se objevují další kritéria: pestrost, integrita, řemeslná kvalita, asociativnost a symbolika. Hodnota daného jevu nevyplývá pouze z jeho vnitřní struktury, ale především ze skutečnosti, že daný jev je zahrnut do sociální sféry a stal se nositelem určitých sociálních vztahů, souvisí s lidskými zájmy a plní úlohu orientačních bodů, jimiž se řídí každodenní praktická činnost člověka (tzv. hodnotová orientace) ve vztahu k okolním jevům přírodního či společenského charakteru. Hodnoty jsou historicky proměnlivé, jsou výrazem kulturně podmíněných potřeb, zájmů a vztahů.

Hodnotami krajiny jsou tedy veškeré služby, užitky a zdroje, které krajina poskytuje člověku a společnosti (Salašová 2015).

3.3.1 Služby, užitky, zdroje

Mezi služby, které systém krajin člověku poskytuje řadíme: zásobník vody, regulátor odtoku, zpracování přírodního a průmyslového odpadu, schopnost vyrovnat se s extrémními výkyvy počasí, regenerace atmosféry a další.

Užitky jsou spotřebované statky nebo spotřebované materiály, jako jsou dřevo, ryby nebo potrava.

Zdroje krajiny, které lidstvo využívá: půda, voda, vzduch, nerosty, dřevní hmota, živočichové (ryby, zvěř) a další, včetně všech živých systémů, k nimž patří pole, pastviny, lesy, mokřady, prostředí řek, jezer a rybníků. Specifickým zdrojem, kterého úbytek bude výrazně limitovat rozvoj společnosti je prostor. Mezi zdroje významné pro plánování rozvoje regionů řadíme i lidské zdroje (Salašová 2015).

3.3.2 Přírodní hodnoty

Jsou dnes poměrně dobře pokryté zvláštní ochranou území. Přesto je potřebné tyto údaje prověřovat nebo doplňovat terénním průzkumem. Mezi přírodní hodnoty řadíme zejména: zvláště chráněná území, 1. a 2. zóny národních parků a chráněných krajinných oblastí, registrované významné krajinné prvky, památné stromy, stávající prvky ÚSES (územních systémů ekologické stability), lokality a ptačí oblasti NATURA 2000, genetické zdroje (např. semenné porosty), prameniště, akumulací prostor podzemních vod.

3.3.3 Kulturně historické hodnoty

Historické krajinné struktury (Termín pokrývá širokou škálu objektů a útvarů v krajině, které mají vysokou historickou hodnotu. Jsou dokladem tradičního hospodaření člověka v krajině.) – řadíme zde: kulturní a národně kulturní památky, památkové rezervace, památkové zóny, archeologická naleziště, další kulturně historické hodnoty, pokud jsou vymezeny v plánu ochrany (např. zbytky historické plužiny, historické cesty, kamenné snosy, historické aleje a stromořadí, tradiční formy rozptýlené zeleně, tradiční drobné stavby, historické antropické formy reliéfu apod.). Konkrétně se jedná o technická díla, pokud nejsou registrovanou kulturní památkou, sakrální a rituální objekty a areály (zejména drobné sakrální objekty, které nejsou registrovanou kulturní památkou), archeologicky významná území (prostory, ve kterých se předpokládá výskyt archeologických stop), ruiny hradů (pokud nejsou památkou), umělecké objekty a díla (pokud již nejsou chráněná jako kulturní památka), kostra komponované krajiny (kompoziční jádra a osy, vizuální propojení, symbolické rozmístění objektů v krajině), asociativní místa (spojené s konkrétní osobností, legendou, nebo událostí). Lze je vymezit na základě historických a současných kartografických podkladů nebo vymezit metodami nedestruktivní archeologie.

3.3.4 Estetické hodnoty

Hodnoty krajinného rázu – především: území zvýšené estetické hodnoty, pohledové dominanty (pozitivně působící), pohledové horizonty, vyhlídky a místa významných pohledů v krajině, vyhlídkové trasy, místa se silným duchovním významem, místa se specifickou atmosférou (geniem loci), místa nebo scenerie, které se staly předlohou pro vznik významného uměleckého díla.

3.3.5 Civilizační hodnoty

Hodnoty dané přírodními zdroji (půda nejlepší bonity, ložiska nerostných surovin apod.) a další kulturní hodnoty (novodobá umělecká díla a instalace, architektura s vysokým odborným ohlasem a části krajiny významné z hospodářského hlediska.

Ochrana hodnot krajiny vyplývá ze zákona. Termín hodnota nalezneme hned v několika právních předpisech. Patří k nim zejména zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, který v §18 zákona uvádí: „územní plánování ve veřejném zájmu chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území. ... Přitom chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti.“ (Salašová 2015).

Je důležité zmínit, že výsledky expertního měření při posuzování hodnot krajiny nemusí vůbec odpovídat tomu, jak jsou hodnoty vnímané obyvateli.

3.4 Znaky krajiny

Znaky (atributy) kulturní krajiny jsou generalizovaným vyjádřením jejich charakteristických vlastností a specifik. Mohou mít různou povahu (ve vztahu k jednotlivým krajinným strukturám) a různý význam pro určení charakteru krajiny. Znak má pro člověka orientační (někdy i symbolický) význam; prostřednictvím znaků se v prostoru orientuje a identifikuje se s ním. Znak je tak prostředkem asociace člověka s určitou konkrétní krajinou (Cobham Resource Consultants 1993 in Salašová 2015).

Znaky krajiny mají různou úroveň významu z hlediska určení charakteru krajiny. Některé jej přímo (signifikantně) určují, jsou pro něj specifické, některé mají pouze význam doplňkový nebo nespecifický (indiferentní). Znaky, které se vyskytují v krajině ojediněle, označujeme jako znaky unikátní (povahou, velikostí, historickou nebo uměleckou hodnotou). Mohou být vyjádřením unikátního typu krajiny. Identifikace typické (respektive specifické) kombinace znaků krajiny je metodickým prostředkem definování krajinného rázu území (Salašová 2015).

3.5 Krajinný ráz

Krajinným rázem se rozumí zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. (zák. č. 114/1992 Sb., §12, odst. 1). Předmětem ochrany krajinného rázu vzhledem k dikci zákona budou všechny přírodní, kulturní, historické a estetické charakteristiky a hodnoty krajiny (Salašová 2015).

Ráz určitého krajinného segmentu je spoluvytvářen jak rysy a hodnotami přírodními (zejména morfologií terénu, vodními toky a plochami a charakterem vegetačního krytu), tak i kulturními (formou a strukturou zástavby, jednotlivými stavbami a jejich vztahem ke krajině, kulturním významem místa) a historickými (přítomností prvků a vazeb dokladujících historický vývoj krajiny, jeho kontinuitu). Jedná se jak o fyzickou přítomnost určitých jevů (např. přírodních lokalit a cenností, rysů kultivace a přetváření krajiny, památkových objektů) tak i o vnější projev – zpravidla viditelnost – v prostorových vztazích krajiny, a tudíž v krajinné scéně (Vorel 2006).

3.5.1 Oblast krajinného rázu

Je krajinný celek s podobnou přírodní, kulturní a historickou charakteristikou odrážející se v souboru jejich typických znaků, který se výrazně liší od jiného celku ve všech charakteristikách či v některé z nich, a který zahrnuje více míst krajinného rázu. Je vymezena hranicí, kterou mohou být přírodní nebo umělé prvky nebo jiné rozhraní měnících se charakteristik (Salašová 2015).

3.5.2 Krajinný celek (podoblast krajinného rázu)

Část oblasti krajinného rázu s podobnou přírodní, kulturní a historickou charakteristikou odrážející se v souboru jejich typických znaků, který se výrazně liší od jiného celku ve všech charakteristikách či v některé z nich. Vymezuje se v případě, kdy je relevantní rozdělit oblast na menší jednotky (na druhé straně přesahující velikost míst krajinného rázu) (Salašová 2015).

3.5.3 Místo krajinného rázu

Specifická individuální územní jednotka. Jedná se o menší krajinné prostory, zpravidla pohledově spojené s výrazně specifickým projevem charakteristik krajiny (specifikem *genia loci*) (Salašová 2015).

3.5.4 Charakteristika/znak

Charakteristikou krajiny rozumíme takový znak krajiny (objekt, vlastnost, asociace), který je pro krajinu specifický (určující) nebo typický (určující krajinný typ). Pro potřeby hodnocení krajinného rázu dělíme charakteristiky krajiny na charakteristiky primární (přírodní), sekundární a terciární (kulturní, historické) krajinné struktury. Vymezování charakteristik krajiny je předmětem posuzování krajinného rázu (Míchal 1999).

3.5.5 Symbol

V případě, že určitá charakteristika/znak krajiny vyvolává specifické významové asociace, stává se symbolem. Symboly mohou být vnímány pozitivně nebo negativně, podle toho, jestli je zmíněná asociace považována za sociálně přijatelnou nebo ne. Symboly, které mají současně přiznanou přírodní nebo kulturně-historickou hodnotu, se stávají pro posuzování krajinného rázu určující. Díky mentálním vazbám se symboly stávají zprostředkovatelem a spolutvůrcem krajinné identity. Spolu s ní se tak stávají předmětem ochrany z hlediska mezinárodního práva (Evropská úmluva o krajině).

Symbol je tedy znamení sestávající ze dvou složek, se smysly viditelné části, která poukazuje na něco, co přímo vnímatelné není, naznačované mimosmyslové skutečnosti (Kupka 2010).

3.5.6 Vizuální posuzování

Vizuální posuzování je součástí krajinného rázu, i když není v české legislativě explicitně uvedeno. Předmětem vizuálního (percepčního) posuzování je vizuální identifikace významných znaků krajiny a jejich estetických hodnot (viz 3.3.4 Estetické hodnoty) (Salašová 2015).

3.5.7 Krajinový obraz

Krajinový obraz je celkovým percepčním projevem fyziognomie krajiny. Je základní představou o krajině, kterou si obyvatelé nebo návštěvníci území vytváří na základě projevů struktury krajiny a procesů, které ji formují. Krajinový obraz je integrální součástí krajiny, krajinového rázu, proto je jeho posuzování nedílnou součástí posuzování krajinového rázu (Salašová 2015).

3.5.8 Krajinová scéna

Je částí krajinového prostoru, který obsáhne jedním, zpravidla panoramatickým pohledem. Krajinová scéna je nositelem estetických hodnot, tkvících v prostorovém uspořádání, v neopakovatelnosti a jedinečnosti panoramat, v harmonickém měřítku a v prostorových vztazích krajiny (Vorel 2004).

3.5.9 Prvky krajinové scény

Základní prvky krajinové scény jsou bod, linie, plocha, objem tělesa, objem otevřeného prostoru. Sledujeme kombinace proměn prvků, jejich počet, pozici, směr, orientaci, velikost, tvar, interval, texturu, hustotu, barvu, čas, světlo, vizuální sílu a vizuální nevýraznost. Podstatný je také způsob organizace prvků – jejich vzájemná diverzita, jednota, blízkost, uzavřenost, blokace, kontinuita, podobnost, rovnováha, napětí, rytmus, proporce, měřítko, symetrie, hierarchie atd. Lze je vymezovat pouze při detailním hodnocení území (Bell 1993 in Salašová 2015).

3.5.10 Dominanta

Dominantou krajiny je takový krajinový prvek, který svými vlastnostmi nebo umístěním v terénu potlačí vizuální účinek ostatních prvků krajiny. Jedná se o převládající prvek v konfiguraci hmotných prvků krajinové scény (Vorel 2004). Dominanty mohou být přírodní a kulturní, historické a současné, pozitivní a negativní. Mají významné postavení při utváření identity krajiny a rozhodující význam pro identifikaci obyvatel s územím (Salašová 2015). Kulturní dominanty jsou chráněné zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. U každé dominanty lze vymezit území, které ovládá. Toto území (ochranné pásmo dominanty) může být narušeno umístěním neadekvátního objektu, záměru nebo činnosti stejného dominantního působení. Na posuzování změn území v ochranném pásmu dominant se tak vztahuje posuzování vlivů na krajinu (zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí).

Dominanty, zvláště výškové, jsou v krajině mnohdy spojeny s dalšími prostředky kompozice, nejčastěji s kontrastem (výšek, hmot, měřítek...) či s gradací (stupňováním) účinku kompozice směrem k místu (Hexner, Novák 1996). Kulturní dominanty působí na místní, ale i regionální či nadregionální úrovni, v dálkových, panoramatických pohledech, ale i v jednotlivých obrazech, které se otevírají pozorovateli.

Kulturní dominanty mohou být těmi prvky v krajině, které tu či onu krajinu odlišují od jiné, které jí dávají osobité vlastnosti a způsobují, že se tato krajina svou výrazností jeví jako nezaměnitelná a jedinečná (Kupka 2010).

3.5.11 Pohledový horizont

Pohledové horizonty uzavírají vůči obloze (obzor) nebo krajiněmu pozadí krajinovou scénu (Vorel 2004). Pohledový horizont je prostorovou jednotkou a je územím pohledově významně exponovaným. Stavby, činnosti a záměry lokalizované na horizontu budou s vysokou pravděpodobností vnímané jako dominantní. Tvar horizontu (zejména obzoru) patří k významným identifikačním znakům krajiny. Z uvedeného důvodu je jejich ochrana nutnou součástí ochrany krajinového rázu.

V historii byly na horizonty umísťovány stavby, které měly vysokou kulturní hodnotu. Z hlediska kulturního kontinua v ČR je proto možné na horizonty lokalizovat stavby výjimečných kvalit nebo symbolického významu (Salašová 2015).

3.5.12 Harmonické měřítko krajiny

Měřítko krajiny je proporční charakteristikou krajiny. Harmonické (vyvážené) měřítko krajiny je předmětem ochrany krajinového rázu (zák. č. 114/1992 Sb., §12, odst. 1). Za měřítko krajiny může být považován: poměr celkové výměry relativně stabilních a nestabilních ekosystémů, vyjádřený koeficientem ekologické stability (harmonické měřítko je pak vyvážený poměr zastoupení zmíněných ekosystémů); poměr velikostních dimenzí, tvarů, barev, významů a symbolů skladebních prvků krajinové scény mezi sebou navzájem a k celku (harmonické měřítko je pak dáno estetickými kategoriemi (soulad, kontrast, malebnost, dramatickost) (Salašová 2015).

3.5.13 Paměť krajiny

V souvislosti s obnovou drobné sakrální architektury se objevuje výraz „paměť krajiny“, který bývá většinou chápán v souvislosti se stavbami v krajině. Stavba může být hmotným označením místa, ke kterému se váže jistá událost, ale i indikátorem historických krajinových struktur. Se stavbami se pojí pověsti a příběhy, představují „objektivní“ paměť, která je do krajiny vtělena (Kopeček 2015).

3.6 Genius loci

Pojem značící v původním významu bůžka ochraňujícího určité místo, jež byl často zobrazován jako had. V dnešním významu je toto sousloví používáno pro jedinečnou atmosféru či kouzlo určité lokality. Pojem *genius loci* lze vydefinovat jakožto souhrn materiálních i nemateriálních projevů historie, ale i současnosti, jež se vyskytují v dané lokalitě a specificky působí na určitý subjekt. Jde o výsledek individuálního vnímání nebo i shodného skupinového vnímání "významů" daného místa či dané lokality, v níž se vyskytují neopakovatelné prvky přírodního, architektonického a obecně kulturního prostředí, jejich ojedinělé kombinace a prostorové koncentrace. Protože se jedná o výsledek procesu vnímání či jakéhosi vnitřního dialogu s místem, je duch místa nutně podmíněn i vnitřními světy návštěvníků či rezidentů. V rámci cestovního ruchu motivuje *genius loci* návštěvníky k návratům a zanechává v nich trvalejší dojem, jakýsi emocionálně estetický „otisk“ daného místa v daném okamžiku. Do tohoto otisku se holisticky promítá např. pocit vznešenosti, estetičnosti, tajemnosti, nostalgie, mystičnosti, nekonečnosti, ale i pocit vlastní bezvýznamnosti apod. (Norberg-Schulz 1994).

3.7 Sakrální (posvátný) prostor

Pojem sakrální neboli posvátný prostor dal vymezení svému okolí jako *pro-fanum*, před posvátným již v antice (Vaverka 2001). Slovo „profánní“ (světské, laické, nenáboženské) tedy etymologicky označuje toho, kdo zůstává před chrámem, aniž by do něho vstoupil. „Sakrální“ nebo posvátné je to, co náleží vyššímu způsobu existence, co je respektováno jako absolutní hodnota a co je nositelem nadpřirozené moci. Sakrální skutečnosti se tedy lze přiblížit pouze prostřednictvím zvláštních rituálů založených na hluboké úctě (Souriau 1994).

Rudolf Otto chápe posvátno jako kategorii *sui genesis*, kterou nelze definovat, nýbrž jen popisovat (iracionalita, nemožnost pojmového vyjádření). Kde se tato kategorie objevuje, vzniká pocit posvátna, který autor spojuje s tajemným úděsem (posvátný *tremor*), úděsným mystériem. Toto *mysterium tremendum* v sobě podle Otta obsahuje moment vznešenosti vyvolávající bázeň, moci, síly, mohutnosti, naprosté převahy, *maiestas*. Úděs a vznešenost pak zároveň obsahuje třetí moment, energii posvátna (Otto 1998 in Kupka 2010). Posvátno je skutečností *par excellence*, je zároveň mocí, účinností, zdrojem života a plodnosti (Eliade 2006 in Kupka 2010).

Momentem posvátna je vedle toho tajemno, tedy bázeň budící tajemno – pocit něčeho zcela jiného, jež staví posvátný objekt do protikladu nejen ke všemu obvyklému a známému a činí jej nadpřirozeným, ale staví jej i do protikladu ke světu, a tím jej činí čímsi vyšším, nadsvětským, zcela jinou skutečností a kvalitou, z jejíž specifiky cosi cítíme, i když to neumíme vyjádřit jasným pojmem (Otto 1998 in Kupka 2010). Tím, že se zjevuje posvátno, může se předmět stát čímsi jiným, aniž přitom přestane být sám sebou. Eliade připomíná, že posvátný strom nebo kámen nejsou uctívány jako takové, jsou uctívány pouze proto, že jsou to hierofanie, že ukazují cosi, co již není kámen, ani strom, nýbrž posvátno, *das ganz andere* (Eliade 2006 in Kupka 2010).

Ve stromu se sjednocuje země a nebe, zvedá se ze země, roste a je živý. Každým rokem strom znovu a znovu opakuje opravdový proces stvoření. Skalám a kamenům přisuzovaly mnohé kultury význam pro jejich tvrdost, stálost a nepomíjivost (Norberg-Schulz 1994 in Kupka 2010).

3.8 Sakrální architektura

Mezi kulturní prvky v krajině počítáme stavby jak profánní, tak i sakrální, které odráží nejen náboženské cítění obyvatelstva, ale především jeho kultovní aktivitu. Slova kultura a kult pocházející ze stejného latinského základu (*cultura* – viz kap. 3.2 Kulturní krajina), poukazují na kult jako součást kultury, která zušlechťuje nejen člověka, ale i místo. Skrze náboženské obřady v krajině, při jednotlivých příležitostech během roku, se vytváří harmonický vztah člověka, krajiny, kultury a přírody (Kopeček 2015).

Lidové krajinářství se projevovalo v souměrné kompozici stromů a staveb, ve zdůrazňování významných staveb vysokými stromy, ve sjednocení prostoru opakováním prvku např. jednoho druhu stromu, stejného motivu apod. Důležitým prvkem byla také silueta sídla z pohledu vnějšku a její vertikální dimenze, také citlivé rozložení významných prvků na vyvýšených plochách, v průsečících krajinných liniích nebo na historicky významných místech. V souvislosti se zachováním charakteru přírodních lokalit souvisí zachování původních rostlinných a živočišných druhů. Podstatná je skutečnost, že s rostoucím počtem

druhů plodin rostla i barevnost a pestrost krajinného obrazu. Pozvolným ubýváním těchto rozmanitých druhů neztrácí jen příroda, ale také kultura (Mareček 2001). Do této struktury neodmyslitelně patří sakrální stavby, které přes svoji variabilitu měly důležitou liturgickou funkci. Tyto stavby nevznikaly na náhodných místech, ale tam, kde se odehrávaly důležité rituály, jež byly spojeny se životem místního obyvatelstva. Sakrální tvorba má své zásady, nejedná se o nahodilé jednání, ale o urbanismus se zdůrazněním řádu a symetrie. Tuto stopu vnímáme v naší krajině: drobné i velké stavby, cesty a aleje, významné body, panská sídla a svatyně vytváří krajinnou kompozici mající jasnou formu a řád (Kopeček 2015).

Naše krajina je definována stavbami poutních kostelů a kaplí, které s blízkými sídly, dlouhými alejemi, cestami, schodišti, drobnou sakrální architekturou zdůrazňující jejich osobité kouzlo. Dominantní sakrální architektura v krajině byla budována jako urbanistický a krajinářský střed, kolem kterého je okolní krajina uspořádána a jehož prostřednictvím tento region sděluje poselství a stává se čitelným. Stavební dojem a vnitřní symbolické sdělení jsou dány objemem hmoty a vnější architektonickou formou stavby, která svou strukturou působí na velké vzdálenosti a svým objemem okouzluje příchozího návštěvníka. Propracovanost barokních staveb je dokladem snahy o jejich maximální vizuální efekt v rámci krajinné kompozice, ale je současně symbolem ideového spojení nebe se zemí. Umístěním sakrálních staveb na přirozených krajinných útvarech dochází k posílení vizuálního působení daného prostoru a stavba do něj organicky zapadá a stává se jeho součástí (Kopeček 2015).

3.8.1 Sakrální objekty

Kostel

Nedílnou součástí barokní krajiny jsou dodnes poutní kostely na vyvýšených místech nebo jako dominanty mnoha vsí a městeček. Poutní místa dnes již nejsou posvátnými cíli, ke kterým směřují procesí poutníků a kde je člověk blíže Bohu. Pro mnoho lidí je poutní kostel na kopci, ke kterému vede zelená alej, zajímavým výletním místem, architektonickým skvostem nebo jen krajinnou dominantou neodmyslitelně spjatou s rodným krajem, siluetou, která připomíná domov.

Sakrální objekty v krajině dokumentují nejen historický vývoj naší země, ale i kulturní, náboženský, vývoj osídlení, cest a lidských zásahů do krajiny. S měnící se religiozitou se mění i sakrální objekty, jejich velikost, typologie a kvalitativní stav, jsou zchátralé, opravené nebo nové. V současnosti nedochází ve větší míře k budování nových objektů, ale spíše k jejich obnově. Jejich obnova není z převážné části podmíněna náboženskými motivy (Kopeček 2015).

3.8.2 Drobná sakrální architektura

Mezi drobnou sakrální architekturu patří boží muka, kříže (křížky, smírčí kříže), kapličky, svaté obrázky a sochy svatých, zvoničky a tzv. poklony. Nejtypičtějším drobnými sakrálními stavbami umístovanými v naší krajině jsou boží muka, kapličky a kříže (Kopeček 2015).

Drobná sakrální architektura byla detailně popsána Dohnalovou v Metodice identifikace kulturních artefaktů v krajině, kde je typologicky rozčleněna.

Kříž

Kříže jsou pravděpodobně nejstarší prvky drobné sakrální architektury a jako symbol křesťanství se v našich zemích objevují v období raného středověku. V následujícím období vrcholného středověku v 13.–15. století se kříže vztyčují i v krajině, a to především kříže dřevěné (Vácha 2011). Exteriérové kříže se znázorněním ukřižovaného Krista se objevují zejména v období po Tridentském koncilu v první polovině 17. století (Dohnalová 2015).

Původní kříže byly dřevěné, až ve vrcholném středověku se objevují kamenné objekty, jednak v reliéfní podobě, nebo se stesanými zakulacenými rameny. Kamenné kříže štíhlejšího a většího charakteru se vyskytují později. Podobu nejranějších křesťanských znamení si můžeme jen domýšlet, dřevěná se nedochovala a určení stáří vrytu do kamene je problematické. V novověku přicházejí železné kované kříže a od 18. století litinové na podstavci s korpusem Krista. Litinový kříž většinou vyúsťuje v oválnou či obdélníkovou cedulku s oslavným nápisem.

Zvláštním typem jsou tzv. smírčí kříže, které připomínaly tragické události, jež se v minulosti odehrály. Vizualně se velmi lišily, ale důležitější než jejich podoba, byl jejich význam. Vázaly se k nim příběhy, měly tak výchovný charakter, který zdůrazňoval křesťanské mravní hodnoty (Kopeček 2015).

Kříže a smírčí kameny svým působením doplňují krajinný ráz.

Boží muka

Boží muka jsou obvykle drobnou zděnou nebo z kamene vytesanou architekturou. Ústřední námět vychází z pašijového cyklu a jejich hlavním posláním je připomínat velikost oběti Spasitele. Z hlediska významového symbolizují sloup, při kterém byl podle rozhodnutí Piláta Pontského bičován Kristus, což se stalo i základem architektonické formy těchto objektů (Dohnalová 2015).

Boží muka stojí při poutních cestách, neboť poutě zdůrazňují aspekt odpuštění, které je spjato se základním křesťanským tajemstvím o bolesti, smrti a novém životě. Boží muka nacházíme i v polích a na kraji vesnic, kde plnily liturgickou funkci a byly výrazem víry, že každá oběť a vynaložené úsilí mají vyšší hodnotu. I přes velkou variabilitu tvarů, je možné identifikovat několik ustálených typů architektury božích muk: kamenná sloupková nebo piliřová zděná většinou čtyřboká s omítkou a obílením. V horní části (lucerně), těchto čtyřbokých muk je většinou jeden, ale také mohou být čtyři výklenky na obrázky Kristova utrpení nebo světců. Sloupek, na jehož konci se lucerna nachází, se nazývá dřík, který je umístěn na soklu. Půdorysem je zpravidla čtverec, obdélník, zřídka kruh nebo trojúhelník. Střecha je krytá šindelem, taškami nebo cihlami a většinou je zakončena křížkem (Hladký 2007).

Dnes převážně slouží jako orientační body v krajině, jako místa k odpočinku, zastavení a meditaci, a podobně jako kříže a smírčí kameny, dotvářejí svým vizuálním charakterem krajinný ráz.

Kaple, kaplička

Pojem kaplička pochází z lat. slova *cappa/capella* (plášť). Označení kaple/kaplička se tak začalo používat pro samostatné objekty, které se dispozicí přibližují kostelu, pro druhy malé architektury i součástí církevních staveb. V českém jazyce se tento druh stavby rozlišuje podle velikosti. Větší „kaple“ je sakrální stavba, většinou zděná s vnitřním vybavením (malý obraz, socha nebo obraz světce). V obcích, kde není kostel, bývá situována v jejich středu. „Kaplička“ je mimo jiné drobný sakrální objekt, případně

drobná sakrální architektura v krajině, oblíbená hlavně od období baroka (Koch 1975). Kaplička je obecně malým křesťanským kultovním prostorem (Dohnalová 2015).

Z drobných sakrálních staveb jsou vývojově nejmladší kapličky spadající do období reformace na konci 17. století. Nejvíce jich bylo postaveno v 18. a 19. století. Jejich siluety se staly neodmyslitelnou součástí české barokní krajiny (Hájek 2004). Typická je pro ně víceznačná symbolika, při které důležitou roli hrál nejen výběr místa, ale také tvar kapličky. Kapličky byly obvykle umístovány na návších, kde plnily funkci liturgickou, nebo na významných místech, kterými byly např. prameny a studánky (Hájek 2004). Na dominantních kopcích a návrších tvoří zakončení křížkových cest nebo liturgických průvodů v krajině (Kopeček 2015).

Typologicky lze rozlišit historicky starší výklenkovou kapličku s dvířky do malého výklenku uvnitř a mladší prostorovou kapličku, která má uvnitř větší prostor. V těchto výklencích se umísťovaly obrázky nebo sošky svatých a místních patronů. Výklenkové kapličky stojí na pomezí mezi božími mukami a kapličkou, jsou označovány jako poklony stavěné na místech, kde poutníci poprvé spatřili cíl své pouti, zde poklekli a políbili zem (Kopeček 2015).

Zvláštním typem kapličky jsou zvoničky, umístované v intravilánech obcí. Nejstarší sahají do 16. století, ale k jejich obecnému rozšíření dochází až v druhé polovině 18. století, kdy Marie Terezie stanovila ohňovým patentem ohlašovat požár zvoněním. Je důležité rozlišovat mezi zvonící a zvoničkou, zvonice je součástí církevní stavby a zvonička je samostatná stavba, ve výjimečných případech spojená s kapličkou (Kopeček 2015).

3.9 Místa s duchovním významem

3.9.1 Místa starých bájí a pověstí

Z lokálního hlediska jsou důležitá místa spojená s místní historií, pověstmi a legendami – šibeniční vrchy, památné kameny, tajné chodby a Žižkovy duby, místa spojená s příběhy, které se vztahují ke konkrétním, blízkým, všeobecně známým místům a objektům, kopci, studánce, kapličky, kříži, kostelu, hradu, domu, stromu, příběhy, které vysvětlují místní a pomístní názvy (toponymické pověsti) či původ a vznik (etiologické pověsti) krajinných jevů (kopců, rybníků, propastí) a jiných přírodních zajímavostí a pozoruhodností (památných stromů). Hovoří o založení vesnic a měst, o původu hradů, zámků, klášterů a dalších stavebních památek (Kupka 2010).

3.9.2 Posvátný (sakrální) prostor

Hovoříme-li o duchovních (nehmotných) hodnotách různých míst (krajiny), objeví se poměrně nevyhnutelně téma posvátna. Posvátná místa jsou místa významuplná, fungující jako „centra“, objekty orientace a identifikace člověka, vytvářející prostorovou strukturu, neboť teprve soustava významuplných míst umožňuje člověku pravdivě žít (Norberg-Schulz 1994).

Posvátné (sakrální) a profánní jsou dvě modalities bytí na světě, dvě různé existenciální situace. Existují určité části prostoru, které se kvalitativně odlišují od jiných, jsou posvátné a v důsledku toho „silné“, významuplné, a na druhé straně prostory neposvátné, bez vlastní struktury a vlastní konzistence, amorfnní. Projev posvátna ontologicky zakládá svět, odhaluje absolutní „pevný bod“, „střed“,

umožňuje zorientovat se v chaotické stejnorodosti, rovněž vyvolává zlom úrovní, otevírá spojení mezi kosmickými rovinami a umožňuje ontologický přechod z jednoho modu bytí do jiného (Eliade 2006 in Kupka 2010).

3.9.3 Poutní místa

Jsou místa spojená s duchovním významem v pravém slova smyslu, místa spojená s legendami, poutní místa, či poutní cesty. Význam těchto míst, většinou spojených s kulturními nemovitými památkami, krajinářskými úpravami či estetickými hodnotami krajiny (ne vždy), tkví ve vazbě na duchovní dějiny a víru národa.

Důležitou složkou kulturně historických hodnot české krajiny, které vytvářejí její neopakovatelnost a charakter, jsou struktury vzniklé v souvislosti s barokním poutnictvím, fenoménem, který se nesmazatelně zapsal do jejího obrazu. Tyto stopy odkazují na výrazný kulturní, sociální, sociologický a náboženský jev, který má významné místo v civilizačním a duchovním vývoji našeho národa, na barokní pouť (Kupka 2010).

Barokní poutě byly milovány nejen pro svůj náboženský, duchovní, ale i sociální a kulturní ráz. Byly jakýmsi druhem zbožné turistiky, příležitostí, aby se poddaný lid podíval, za zvuků hudby a zpěvu a s vlajícími prapory, za obzor svého bydliště, zapomněl na své starosti a duševně pookřál. Osudy poutních míst se postupně významně propojovaly s životem okolních vsí, měst a městeček (Kupka 2010).

Součástí poutních míst bývaly křížové cesty, mnohdy situované v nádherném přírodním prostředí; kaplička nad studánkou nebo jen boční oltář ve farním kostele. V souvislosti s poutními místy vznikaly i ustálené poutní cesty, které byly provázeny kříži, sochami a obrazy světců, kapličkami, božími muky, kaplemi a kostely (Löw & Míchal 2003).

Staré poutní stezky, využívané ještě v nedávných stoletích, jsou postupně po ztrátě své funkce zapomenuty. Jako připomínky se objevují opuštěné kapličky, boží muka či kříže stojící nejen uprostřed polí, ale i při silnici, vzácně i uprostřed města. Taková poutní cesta je cenná nejen sporadickými architektonickými objekty, z nichž mohou některé být kulturními nemovitými památkami, ale svým významem historickým a duchovním. Památková obnova jednotlivých staveb má své opodstatnění, avšak teprve sdružení těchto objektů do původního řetězce jim dává nezaměnitelnou a jedinečnou hodnotu.

Poutní cesty s doprovodnými objekty, alejemi a krajinářskými úpravami patří ke kulturnímu dědictví a k významným hodnotám kulturní a historické charakteristiky krajinného rázu. Z tohoto hlediska je příhodné například pomocí vhodných pozemkových úprav, využitím nástrojů územního plánování, ochrannou formou státní památkové péče, osvětou a hledáním náplně pro takovou cestu, zachovat historické trasy pro další generace (Kupka 2010).

3.10 Funerální (funerální) prostor

Umírání a pohřbívání bylo vždy nedílnou součástí lidského života. Díky truchlení nad hrobem se lidé dokázali lépe vyrovnat s odchodem svých blízkých. Měli reálnou představu o tom, co je čeká, a měli také možnost postupně se loučit s milovaným člověkem. Možnost pobýt na dobře známém místě, kde zesnulý odpočívá, kde leží celé generace blízkých, pomáhá pozůstalému smířit se s danou událostí a připravit se na vlastní smrt. Hřbitov byl místem setkávání dobře známých lidí v podobné situaci, což přispívalo

ke konejší bolavé duše. Takové naplnění vycházelo pochopitelně ze situace, kdy člověk žil celý život ve stejném místě a téměř nikdy je neopouštěl (Kovář et al. 2014).

3.10.1 Hřbitov

Hřbitov (pohřebiště) je specifické místo ve veřejném prostoru. Pohřebiště je místo, kde se nachází hřbitov, ale také například urnový háj, podle názvosloví udávaného katastrálním úřadem. Hřbitov je prostor, na němž se ukládají ostatky zemřelých do označených hrobů. V současné době, ale neexistuje takto jednoznačné vymezení hřbitova (Stejskal et al. 2001).

Hřbitov je místem pro pohřbívání zemřelých, v minulých časech v okolí kostela; nebo kaple, v novověku vymezený úsek pro pohřbívání označované křížem, jež je křesťanským znamením. Hřbitov je ohrazené prostranství spadající pod vyšší právní ochranu. „Hřbitov je veřejným prostranstvím se specifickým významem a zvláštním režimem.“ (Stejskal et al. 2011). Každá společnost má své zvyky, charakteristiky pro úpravu hřbitovů a pohřebišť. V České republice jsou reprezentovány rozmanitostí úprav a stylů. Převážně menší pozornost byla v minulosti věnována koncepci a architektonickému ztvárnění.

Veřejné pohřebiště je plocha určená pro pohřbívání lidských pozůstatků, nebo pro ukládání zpopelněných lidských ostatků dle zákona o pohřebnictví. Veřejné pohřebiště (hřbitov) je tedy prostor, který je určený pro umístování jednotlivých hrobů, jak pro pohřby v rakvi, tak i urnách. Na tomto místě se mohou nacházet hrobky, popřípadě urny v kolumbáriu, nebo rozptylová a vsypová loučka pro uložení zpopelněných ostatků bez úředního obalu (urny) (Stejskal et al. 2011).

Založení hřbitova začínalo stavbou kostela, vlastní hřbitov byl tedy *cimeterium* (kostelní dvůr). K pohřbívání docházelo, ale rovněž *in atrio* (na dvoře), který se postupem času stal hřbitovem vlastním. *Cimeterium* mohlo označovat rovněž místo, kde se nepohřbívalo, buď nikdy, nebo se tam pohřbívat přestalo. Středověká představa o hřbitově až do 17. století měla podobu veřejného prostranství, ale zároveň naplňovala dnešní představu o pohřbívání (Ariés 1997).

Hřbitov je místem s historií, která je stále dotvářena. Je prostorem s prvky bioklimatickými, psychologickými, hygienickými, estetickými i etickými. Každý hřbitov v současnosti má svého správce, který zodpovídá za jeho stav a údržbu. Tento prostor je pietním místem, které musí neustále vypadat upraveně a působit poklidným dojmem. Z toho důvodu jsou zde umístovány stromy a zeleň, která jednak slouží ke správnému provětrávání hrobů a procesu rozkladu, ale dotváří rovněž uklidňující atmosféru. Další nezastupitelnou roli zde hrají květiny, které reprezentují střeoevropské hroby. Každý hřbitov má své pietní dny, památné události a významné osobnosti (Worpole 2003; Stejskal et al. 2011).

Výše zmíněná fakta se vztahují především ke křesťanským hřbitovům, které v naší zemi převládají. Paralelně s křesťanskými hřbitovy se vznikem židovského osídlování byly zakládány také židovské hřbitovy, určené pro pohřbívání židů. Často záleželo na libovůli vrchnosti, kde židům umožní zřídit jejich hřbitov; nemálo starých židovských hřbitovů (zejména na venkově) se nachází na velmi odlehlých místech. Roku 1787 bylo v rakouské monarchii z hygienických důvodů zakázáno pohřbívat uvnitř měst a nové hřbitovy včetně židovských se začaly zakládat vně zástavby.

Židovský hřbitov je úzce spojen s vírou, že člověk byl stvořen k obrazu Božímu a že bude vzkříšen, a proto tělo zesnulého „ukrývají“ v bílém plátnu do země. Území hřbitova je považováno za posvátné místo, a existuje proto řada různých předpisů, které mají být na židovském hřbitově dodržovány.

Mezi nařízení patří například zákaz jídla a pití či zákaz vstupu zvířat, zejména však požadavek neporušitelnosti hrobů na věčné časy. Tento příkaz pak často vedl v místech, kde nebylo možné hřbitov rozšířit, k pohřbívání v několika vrstvách – po zaplnění kapacity byla na hřbitov navezena hlína, do které pak byli pohřbíváni další zesnulí (Pěkný 2001).

3.10.2 Pomník, památník

Encyklopedie evropské architektury pomník definuje jako „architektonické dílo nebo plastiku připomínající určité události nebo osoby“ (Koch 1975). Ve vztahu ke ztvárnění díla je možné navíc pomník dělit na náhrobek, vítězný oblouk, sloupové pomníky jako např. obelisky nebo stély, pamětní desky, sochu či sousoší, ale i například pamětní strom, hřbitov nebo mauzoleum. S pojmem pomník se lze setkat také v symbolické rovině. K hlavním funkcím pomníku patří vzpomínání neboli práce s pamětí. Paměť a s ní související pocit dějinné kontinuity je založena v konkrétnu, v prostoru, gestu, obrazu (Mrázková 2016).

Pomníky tedy souvisí s hledáním státní či národní identity, slouží jako určitá forma vyjádření kolektivního historického vědomí, kolektivní paměti, zachycují oblíbené stereotypy či tradice, doporučují vzory k následování. Paměť se jakoby přetěluje do míst, jež jsou považována za „symbolické ztvárnění minulosti“. Kolem těchto míst pak může být minulost znovu prožívána a ritualizována (Hlavačka 2011).

Za pomník (památník) tedy můžeme považovat stavbu, umělecké dílo nebo prostor, které se vážou k určité významné události, které svým ztvárněním upozorňují na svoji důležitost, a proto by neměly být zapomenuty, ale naopak by měly zůstat v paměti národa.

3.11 Referenční příklad sakrální a funerální krajiny

Byly vybrány dva příklady ze sakrálních a funerálních krajin. Příklad ze severní Francie ukazuje význam historických událostí převedený do současné podoby funerálních prostorů v krajině v rámci novodobé interpretace zahradně architektonickou tvorbou a druhý příklad byl vybrán z Moravy, který zastupuje historický odkaz na význam křesťanství v českých zemích v období baroka, ze kterého v našich zemích pochází většina sakrálních objektů v krajině díky tehdejšímu rozvoji křesťanství.

3.11.1 Mírové zahrady ve Francii

Region Hauts-de-France v severní Francii (jeden ze třinácti metropolitních regionů), poškozený brutalitou konfliktů dvacátého století, se rozhodl oslavit dědictví zítřka a potvrdit odolnost území prostřednictvím krajinářské tvorby a umělecké tvorby (www.en.wikipedia.org). V blízkosti památných míst (převážně hřbitovy a památníky padlých vojáků) první světové války vzniká postupně 15 vzpomínkových zahrad. Organizace *Art & Jardins Hauts-de-France* a organizace bojující za připomínku a uctění padlých v první světové válce *the Great War Centenary Mission*, kteří řídí projekt mírových (památných) zahrad *Peace Gardens*, přinese silný a trvalý pamětní projekt ve spolupráci národů zasažených tímto globálním konfliktem. V průběhu let a díky tvorbě zahrad tento projekt ilustruje rozmanitost zemí zapojených do tohoto významného konfliktu, a kteří se rozhodli zaujmout postoj k míru v tomto současném světě.

Každá zahrada má tedy podle své dedikace příslušnému státu jiné autory, poslání je však totožné, připomenout současnou zahradně architektonickou tvorbou na významnou historickou událost. Mezi tyto zahrady patří i právě realizovaná Československá mírová zahrada (*Czechoslovak Peace Garden*), věnována rotě Nazdar. Rota Nazdar, působící v první světové válce, byla první československá vojenská jednotka působící na území Francie. Působili v ní převážně čeští dobrovolníci. Návrh, kde dominuje citlivá práce se zelení, jednoduchými stavebními a technickými prvky (jednoduchými proto, že je v okolí problém s nevybuchlou municí) byl zpracován československým týmem, jehož součástí jsem měla potěšení být, ve spolupráci se zahradní architektkou Ing. Zuzanou Němečkovou a architektkou Ing. arch. Miroslavou Stanekovou. V dubnu 2019 by měl být projekt věnován rotě Nazdar pod naším vedením dokončen (www.artetjardinshdf.com).

Zahrada je situována v Neuville-Saint-Vaast v severní Francii nedaleko Arrasu podél hřbitova padlých vojáků v 1. světové válce. Zahrada byla navržena pod dubovo-habrovým podrostem lemovaným alejí z platanů, která odděluje tento prostor od pohřebiště skládajícího se z bílých křížů (pomníků). Na začátku a na konci zahrady jsou symbolicky vysázeny lípy *Tilia cordata* jako symbol Česka a Slovenska. Hlavní část prostoru je tvořena dvěma protínajícími se organickými liniemi. Jedna plní funkci cesty, která provází uživatele podél hřbitova a je doplněna několika sedacími bloky ze dřeva. Druhá linie je tvořena porostem travin a v plochách trávníku se nachází výsadby cibulovin. Obrázky č. 1 a 2 ukazují náhled do této zahrady, jež představuje projekt obnovení života spojeného s funerální architekturou v krajině pomocí zahradně architektonické tvorby.

Obr. č. 1: Vizualizace Československé zahrady míru
- detail vstupní části

Obr. č. 2: Vizualizace Československé zahrady míru
- náhled od vstupní části

3.11.2 Sakrální krajina Mikulova

K městu Mikulov na Moravě neodmyslitelně patří křížová cesta na Svatý kopeček. Křížová cesta symbolizuje poslední cestu Ježíše Krista z Jeruzaléma na horu Golgotu (Kalvárii), kde byl ukřižován. Tradice zřizování křížových cest vznikají již od počátku 15. století. Prvotní cesty měly až 31 zastavení. Dnešní podoba se 14 zastaveními potom vznikla až v 17. stol. ve Španělsku, odkud se rozšířila do dalších zemí.

Zakladatelem křížové cesty v Mikulově na Svatém kopečku byl majitel mikulovského panství olomoucký biskup kardinál František z Dietrichsteina (1570-1636). Jedním z podnětů vybudování křížové cesty byla snaha po vyjádření vděčnosti Bohu za překonání morové epidemie (1622). První stavbou tak zřejmě byla kaple zasvěcená ochránci před morovou nákazou sv. Šebestiánovi. Stavba započala v roce 1623 a byla dokončena v roce 1630. V té době byla zřejmě již vybudována i křížová cesta se sedmi kapličkami představujícími sedm pašijových zastavení. Přesná rekonstrukce původní podoby křížové cesty je dnes jen velmi obtížná. Dá se předpokládat, že kromě kaple sv. Šebestiána, zvonice a kaple Božího hrobu do ní patřily i kapličky.

V této podobě se vzhled Svatého kopečku zachoval až do poloviny 18. století. Mezi lety 1750-1776 bylo vybudováno dalších sedm kapliček, čímž byl naplněn v té době již závazný počet - 14 zastavení. Nová křížová cesta byla slavnostně vysvěcena 1. září 1776. Komplex tak dostal svou konečnou podobu, která od tohoto roku čítá celkem 17 zděných sakrálních i funerálních objektů. V roce 1786 byla kaple odsvěcena a se zánikem její funkce zanikla i funkce křížové cesty. Soubor staveb byl určen k likvidaci a od definitivního zániku jej zachránila skutečnost, že je soukromým majetkem rodu Dietrichsteinů, která si přáli jej zachovat pro využití k soukromým účelům. V této době komplex začal chátrat.

V letech 1862-1865 byla celá křížová cesta včetně kaple sv. Šebestiána a zvonice opravena a znovu vysvěcena. Od roku 1865 tedy došlo ke spojení dvou tradic - křížové cesty na Svatý kopeček a pouti k mikulovské Černé madoně loretánské, jejíž soška byla původně umístěna v Loretánské kapli kostela sv. Anny (dnešní Dietrichsteinská hrobka).

Tradice mariánských poutí započatá v roce 1865, kdy je soška mikulovské madony vynášena na Svatý kopeček, byla přerušena zatím jen jednou, a to v letech 1938-1945, kdy byly pouti zakázány. V závěru druhé světové války byla celá křížová cesta značně poškozena, ovšem ihned po skončení války byly zahájeny práce na její obnově. Tak se mohla v září 1946 konat první poválečná pouť na Svatý kopeček. V tomto roce došlo také k převodu majetkových práv nad poutním areálem na kolegiální kapitulou u sv. Václava v Mikulově, církev se tak stala nejen duchovním, ale i odpovědným majitelem (www.mikulov.cz).

Vnášení sakrálních a funerálních staveb do krajiny, bylo už od dob historických spojeno s křesťanstvím a dobou barokní (v Evropě 17. a 18. století), kdy proběhl jeho velký rozmach. Tyto stavby velice výrazně ovlivňovaly charakter místní a vizuální vazby krajiny. Pohledy místních obyvatel a obyvatel okolních obcí byly vždy směřovány na toto posvátné vizuálně velmi přitažlivé místo s náboženskou architekturou na kopci (viz Obr. č. 3). V dnešní době upouštíme od poslání duchovního, ale velice oblíbené jsou takové poutě oblíbené z hlediska rekreace a turismu.

Mezi další zástupce české sakrální architektury patří například Zelená Hora s barokním kostelem Jana Nepomuckého u města Žďár nad Sázavou od Jana Blažeje Santiniho-Aichela, který byl v roce 1994

zařazen mezi památky UNESCO (viz Obr. č. 4) či poutní místa v krajině města Sloup, kde byla vystavěna řada kostelů a kaplí, které díky své terénní poloze nebo velikosti a vertikalitě vytváří výrazné dominanty města (viz Obr. č. 5).

Obr. č. 3: Svatý kopeček v Mikulově (www.digimanie.cz)

Obr. č. 4: Sloup – kostel (www.poutnimistacr.cz)

Obr. č. 5: Zelená Hora (www.blesk.cz)

4. Metodika

Nejprve byla provedena literární rešerše, na základě sběru a prostudování literatury k tématu, která se zabývá jak definováním krajiny v obecné rovině, tak bližší specifikací vnímání vizuálních prvků v krajině, dále popisuje sakrální a funerální prostory v takto definované krajině. Na základě těchto poznatků byla vypracována praktická část práce, která ukazuje význam citlivého zacházení s vizuálními vazbami v krajině.

Praktická část práce probíhala nejprve vyhledáváním pramenů pro vybrané území (internetové zdroje, knižní zdroje, historické pohlednice a fotografie atd.), poté v terénu probíhal sběr, porovnávání a ověřování pravdivosti předem získaných dat. Následovala interpretace porovnaných dat na základě vyhodnocení důležitosti získaných informací. Po vymezení problémů v řešeném území byla navržena krajinářská studie zaměřená na vizuální prvky v krajině, která zohledňuje analytické podklady a citlivě pracuje s geniem loci, který je v krajině modelového území jedním z nejdůležitějších aspektů.

4.1 Sběr informací a dat

Informace byly získávány pomocí terénního průzkumu řešeného území a jeho okolí, vyhledáváním relevantních knižních zdrojů z knihoven z Prahy, Brna, Lednice a Brumova-Bylnice. Dochované historické fotografie a data byly získány v muzeu v Brumově. Velká část dat byla nalezena na internetu, a to jak na webových stránkách, tak v mapových aplikacích. Větší část zahraniční literatury byla nalezena v elektronické podobě.

4.1.1 Terénní průzkum, fotodokumentace

Od roku 2017 byl monitorován stav zeleně v intravilánu města a několikrát byla pořízena fotodokumentace aktuálního stavu. V roce 2018 současně s pořizováním fotodokumentace byl posuzován stav zeleně sakrálních a funerálních prostorů. Poslední fotodokumentace proběhla v roce 2019, která slouží jako podklad pro vizualizaci návrhu. Bylo pořízeno několik stovek fotografií fotoaparátem v mobilním telefonu, ale použity byly pouze relevantní, vztahující se k tématu, a jsou autorským dílem zpracovatele práce.

Mimo pořizování fotografií byla v terénu na předem vytištěných mapových podkladech hodnocena přesnost základní mapy ČR a ortofoto mapy z ČÚZK (český úřad zeměměřičský a katastrální), protože slouží jako podklady pro vypracování většiny analytických výsledků.

V terénu byly sledovány také vizuální vazby a viditelné problémy území.

4.1.2 Digitalizace dat, použité programy

Textová část byla vypracována v programu Microsoft Word 2016, některé obrázky byly upravovány v programu Adobe InDesign CS6, dále byl použit AutoCAD 2019 pro vypracování podkladu pro návrhovou část a ten byl pak upravován a vizualizován v programu Adobe Photoshop CS6.

Pro vypracování analýz byla použita metodika dle Salašové z předmětu Nauka o krajině II a Krajinné plánování I a II z bakalářského programu v Lednici. Doprovodné mapy u analytické části byly zpracovány

na podkladovou mapu ZM 10 pomocí mapové služby www.mapy.nature.cz, a poté upravovány v Adobe Photoshop CS6.

Takto byly vypracovány mapy:

- Klimatické oblasti
- Expozice svahů
- Výšková členitost
- Stínovaný reliéf
- Sklonitost terénu
- Potenciální přirozená vegetace
- Mapa maloplošně chráněných území
- Mapa zonace CHKO
- ÚSES
- Evropsky významné lokality
- Ohrožení vodní erozí

Mapy širších vztahů a mapa sakrálních a funerálních objektů v krajině byly vypracovány v programu Adobe InDesign CS6 na podkladové mapě z portálu www.mapy.cz.

Zjednodušené mapy geologických a pedologických poměrů byly vypracovány v programu Adobe Photoshop CS6 na podkladové mapě z mapové aplikace na portálu www.geology.cz.

Zjednodušená mapa hydrologie byla vytvořena v programu Adobe Photoshop CS6 na podkladové mapě exportované z mapové aplikace povodňového plánu města Brumov-Bylnice na webových stránkách <https://www.edpp.cz>.

Historické mapy byly vytvořeny sloučením segmentů a úpravou map v programu Adobe Photoshop CS6, získaných z aplikace www.oldmaps.geolab.cz.

Mapa vizuálních vztahů a problémová mapa byly vypracovány v programech Adobe Photoshop CS6 a Adobe InDesign CS6 na podkladových mapách ZM 10 (základní mapa ČR) a ortofotomapě získaných na www.cuzk.cz.

Mapa land use a návrh krajinářských úprav byly vytvořeny na podkladové katastrální mapě, získané z portálu www.cuzk.cz, v programu AutoCAD 2019 a následně upravována v Adobe Photoshop CS6 a Adobe InDesign CS6.

Vizualizace navrhovaného území byly vytvořeny v programu Adobe Photoshop CS6 na podkladové fotografii stávajícího území.

5. Výsledky

Výsledky práce jsou rozděleny na dvě podkapitoly podle logické návaznosti – analytická (sběr a vyhodnocení dat) a návrhová část.

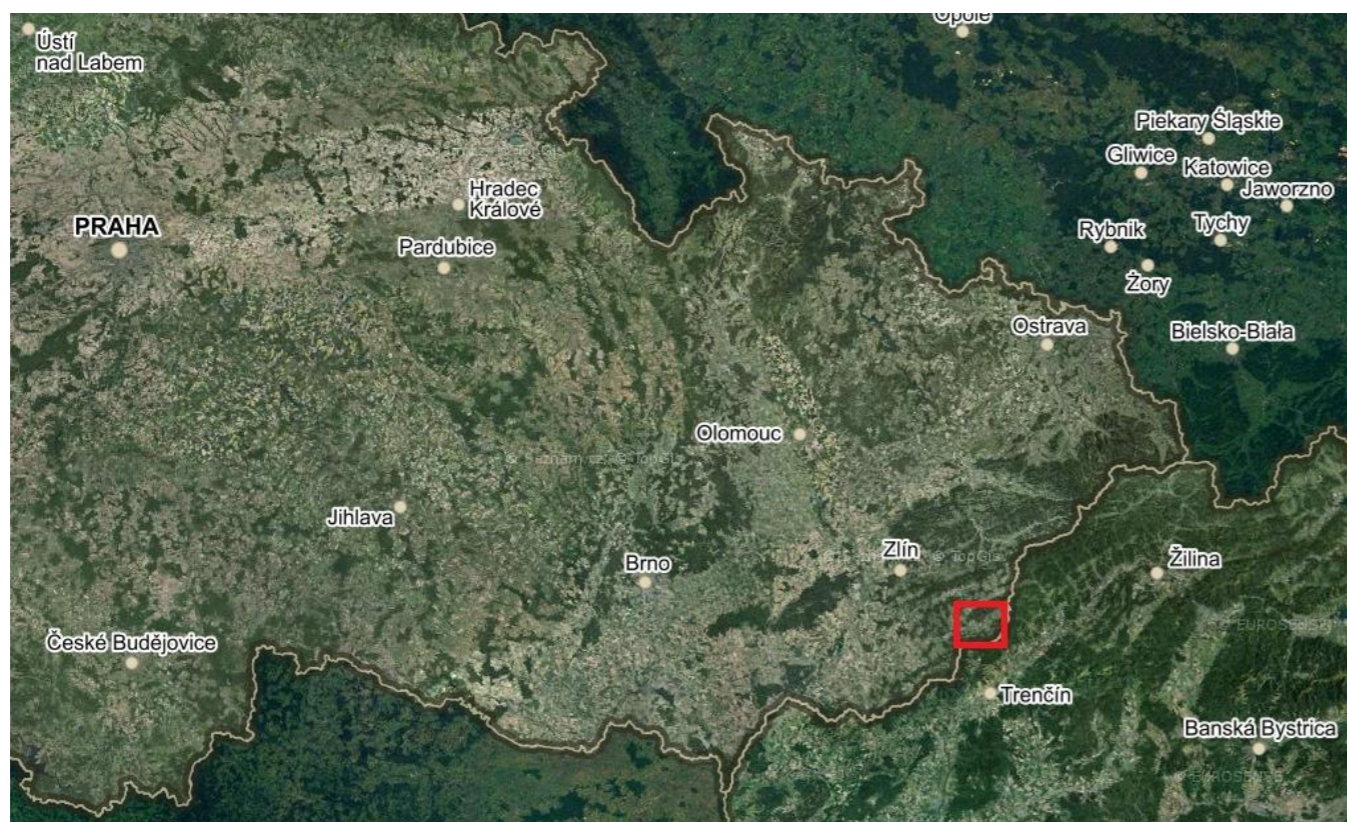
5.1 Analytická část

5.1.1 Lokalizace, obecné informace

Jako modelové území byla vybrána část obce Brumov-Bylnice na moravsko-slovenském pomezí (viz Obr. č. 6) při vstupu do Vlárského průsmyku, v severovýchodní části Bílých Karpat, které jsou vyhlášeny biosférickou rezervací UNESCO.

Brumov-Bylnice leží v nadmořské výšce kolem 330 m n. m. v údolí řeky Brumovky a je 43 km vzdálený od krajského města Zlín, ve Zlínském kraji (viz Obr. č. 7). Katastrální území Brumov-Bylnice je souměstím čtyř sloučených částí, obcí Brumova, Bylnice a dvou bývalých sklářských osad Svatého Štěpána a Sidonie. Velikost katastrálního území činí 56,30 km² a patří pod 6 km vzdálenou obec s rozšířenou působností Valašské Klobouky.

Město Brumov-Bylnice je vzhledem ke své poloze na československých hranicích i dlouhé historii zajímavým nejen z přírodního, ale i kulturního hlediska. Ve městě se zachovalo 17 památkových objektů, které jsou zapsány ve státním seznamu nemovitých kulturních památek České republiky (např. židovský hřbitov, hrad Brumov, dělnická kolonie Sidonie atd.). Území historického jádra města a dělnická kolonie byly prohlášeny v roce 1995 Ministerstvem kultury ČR za památkové zóny. V témže roce bylo vymezeno památkové ochranné pásmo významných nemovitých kulturních památek v místní části Sidonie, a to řetězový typ osídlení původní sklářské kolonie se společnými pecemi na pečení chleba.

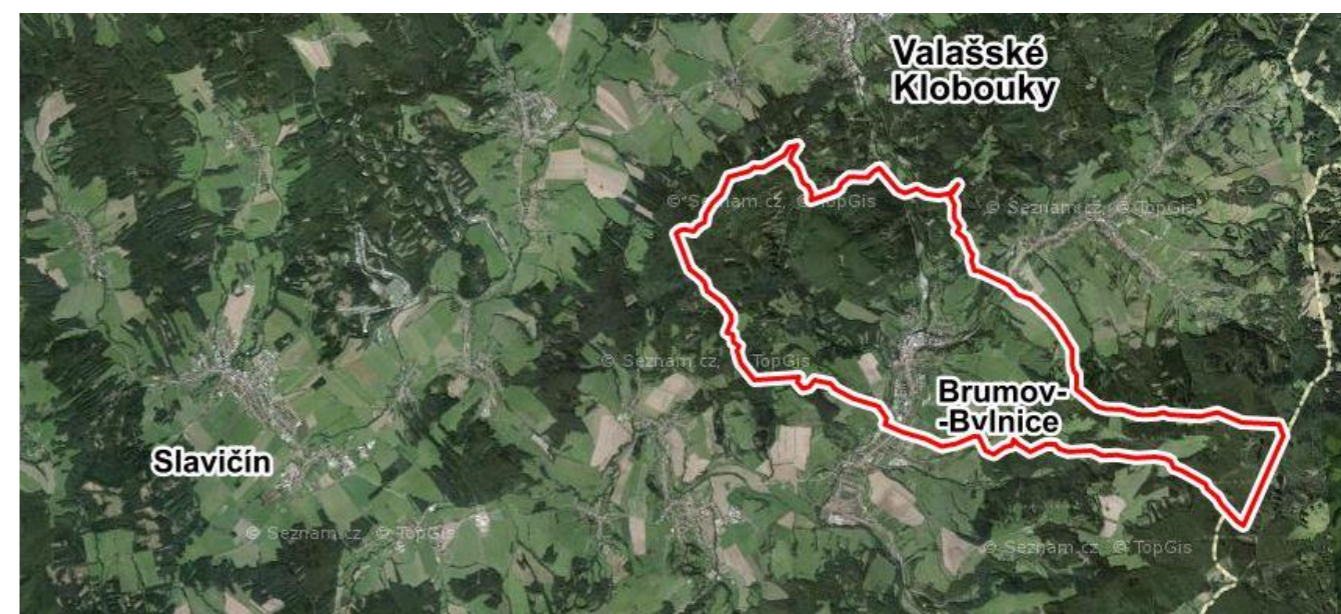
Obr. č. 6: Mapa lokalizace řešeného území ve vztahu k hlavnímu městu ČR (www.mapy.cz)

Obr. č. 7: Mapa lokalizace KÚ Brumov-Bylnice ve vztahu ke krajskému městu Zlín (www.mapy.cz)

Z celkové plochy katastru cca 35 % tvoří zemědělská půda, více než 56 % tvoří lesy, 1,1 % zastavěné plochy, 1,0 % vodní plochy a 22 % trvalé travní porosty. Správní území města spadá do oblastí lesních a lesozemědělských krajín.

Řešené území – Brumov je část obce a stejnojmenné katastrální území (Brumov), spadající pod obec Brumov-Bylnice, o celkovém počtu obyvatel přibližně 3500 a rozloze 21,5 km² (viz Obr. č. 8). Analytická část území bude zpracována pro celou obec – návrhová část se bude zaměřovat především na sakrální a funerální prostory nacházející se v jedné z městských částí – Brumově (www.ed pp.cz).

Obr. č. 8: Mapa lokalizace KÚ Brumov ve vztahu ke KÚ Brumov-Bylnice (www.mapy.cz)

- **Širší vztahy, občanská vybavenost, doprava**

Širší vztahy byly zpracovány pro širší území ve vztahu k celému katastrálnímu území (KÚ) Brumov-Bylnice (BB), poté ve větším měřítku se zaměřením na katastrální území Brumov a jeho blízké okolí. Z mapy širších vztahů KÚ Brumov-Bylnice vyplývají informace o vzdálenosti okolních měst – především krajského města Zlín (47 km) a obce Valašské Klobouky (6 km), která je pro obec Brumov-Bylnici, jak bylo zmíněno výše, obec s rozšířenou působností (viz Obr. č. 9).

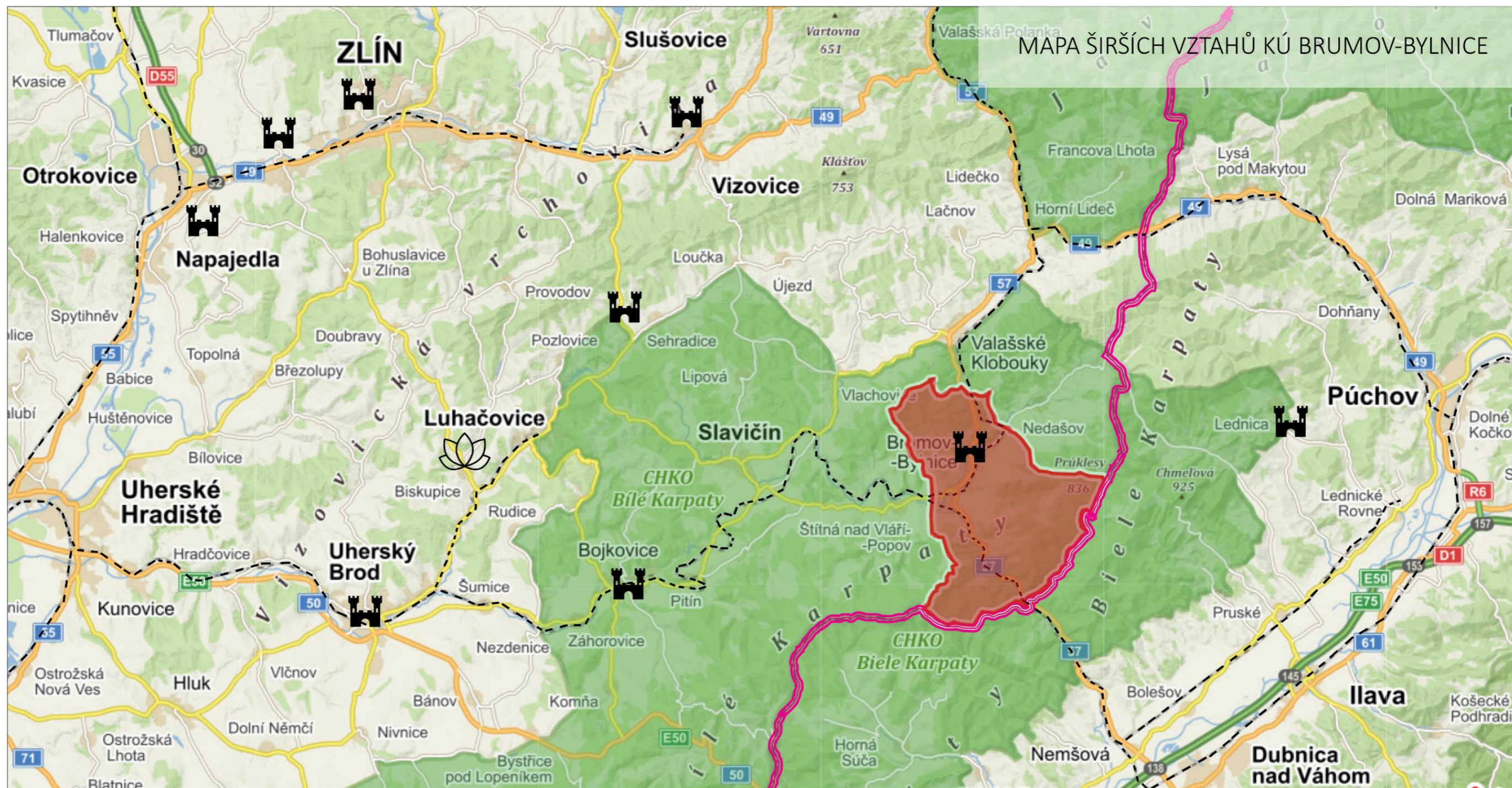
Dále mapa ukazuje návaznost železniční tratě, procházející BB (Bylnice - Nemšová, Bylnice - Slavičín), a hlavní tahy dopravních komunikací pro motorová vozidla (silnice č. 57 a silnice č. 495). Řešeným územím prochází dvě hlavní dopravní komunikace z jihu na sever nebo na západ ze Slovenska na území ČR (směr Dubnice nad Váhem – BB – Valašské Klobouky a Dubnice nad Váhem Slavičín) a ze západu na sever (Slavičín – BB – Valašské Klobouky).

Obec spadá pod chráněnou krajinnou oblast Bílé Karpaty a na sever nedaleko od ní se nachází CHKO Beskydy. Mimo CHKO se v okolí řešeného území nachází mnoho přírodních památek a přírodních rezervací. V souvislosti s malebností a rozmanitostí přírody se zde nachází několik turistických stezek – žlutá (Popov – Pod Okršliskem, s významným bodem na trase Holým vrchem), zelená (Brumov – Jelenovská), modrá (Bylnice – Horní Srní, s významným bodem na trase vrchem Javorník) a červená na severu katastru (Návojná – směr Vlachovice). Turistické stezky jsou doplněny o cyklostezku č. 49 (Nedašova Lhota – Pitín).

Součástí mapy širších vztahů je i základní občanská vybavenost města. Ze sektoru městské a státní správy se v obci nachází Městský úřad, Muzeum města a informační centrum, Regionální pracoviště správy CHKO Bílé Karpaty a Služby města, jenž zajišťují technické zázemí města včetně správy zeleně. Ze vzdělávacích institucí jsou zde přítomny dvě mateřské školy, základní škola, základní umělecká škola a Dům dětí a mládeže, zdravotnické služby zabezpečuje zdravotní středisko nedaleko základní školy. Ve městě se nachází také několik sportovišť a víceúčelové hřiště (zimní stadion, plavecký bazén, venkovní koupaliště, tenisové kurty, tělocvična s posilovnou, kuželkářská dráha, golfové hřiště atd.). Mimo jiné se zde nachází i Městská turistická ubytovna, Kulturní dům a městská knihovna.

Město oplývá velkým počtem významných architektonických sakrálních, profánních a funerálních staveb a památek. Nejvýznamnější a vizuálně nejexponovanější dominantou města na kopci je jednoznačně zřícenina hradu Brumov, kde se v sezóně (duben – říjen), kdy je hrad otevřen, koná nespočetné množství kulturních a zábavních událostí. Nejvýznamnější sakrální dominantou na protějším kopci od hradu Brumov je kostel sv. Václava. Sakrální a funerální objekty budou popsány v samostatné kapitole (viz kap. Památky, sakrální a funerální objekty).

Z širších vztahů vyplývá, že město Brumov-Bylnice poskytuje širokou škálu sportovního, turistického i kulturního využití, včetně velmi rozmanité přírody (viz Obr. č. 9 a 10).

LEGENDA

zřícenina, hrad, zámek

lázně

řešené území

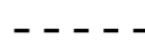
CHKO (chráněná krajinná oblast)

hranice státu

hranice řešeného území

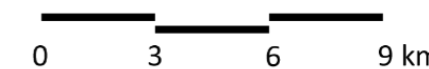
železnice

silnice pro motorová vozidla

VZDÁLENOST OKOLNÍCH MĚST

47 km	ZLÍN
54 km	UHERSKÉ HRADIŠTĚ
6 km	VALAŠSKÉ KLOBOUKY
26 km	LUHAČOVICE
46 km	DUBNICE NAD VÁHEM

Obr.č. 9: Širší vztahy KÚ Brumov-Bylnice (podklad z www.mapy.cz)

MAPA ŠIRŠÍCH VZTAHŮ ŘEŠENÉHO ÚZEMÍ

- LEGENDA**
- OBČANSKÁ VYBAVENOST**
- 1 vzdělávací instituce (MŠ, ZŠ, ZUŠ)
 - 2 sportoviště
 - 3 kulturní instituce
 - 4 obecní úřad
 - 5 zdravotní středisko
- DOPRAVA**
- nejvýznamnější silnice
 - - - železnice
 - ~~~~~ cyklostezka
 - ☎ autobusová zastávka
 - 🚂 vlaková zastávka
- REKREACE**
- 🏰 zřícenina, hrad, zámek
 - 🟡 žlutá turistická stezka
 - 🟠 červená turistická stezka
 - 🟢 zelená turistická stezka
 - 🟣 modrá turistická stezka
- SAKRÁLNÍ A FUNERÁLNÍ STAVBY**
- 🏠 kostel
 - ✝ hřbitov
 - ✡ židovský hřbitov
 - ✚ křížová cesta
- PŘÍRODNÍ ZAJÍMAVOSTI**
- ☀ nejvyšší vrchol
 - 1 PR Bílé potoky
 - 2 PR Jalovcová stráž
 - 3 PR Lazy
 - 4 PP Dobšena
 - 5 PP Hluboče
 - 6 PP Šumlatová
 - 7 PP Pod Cigánemw
 - 8 PP Kaňúry
- VODSTVO**
- 1 řeka Brumovka
 - 2 řeka Nedašovka
 - 3 řeka Vlára
 - 4 rybníky

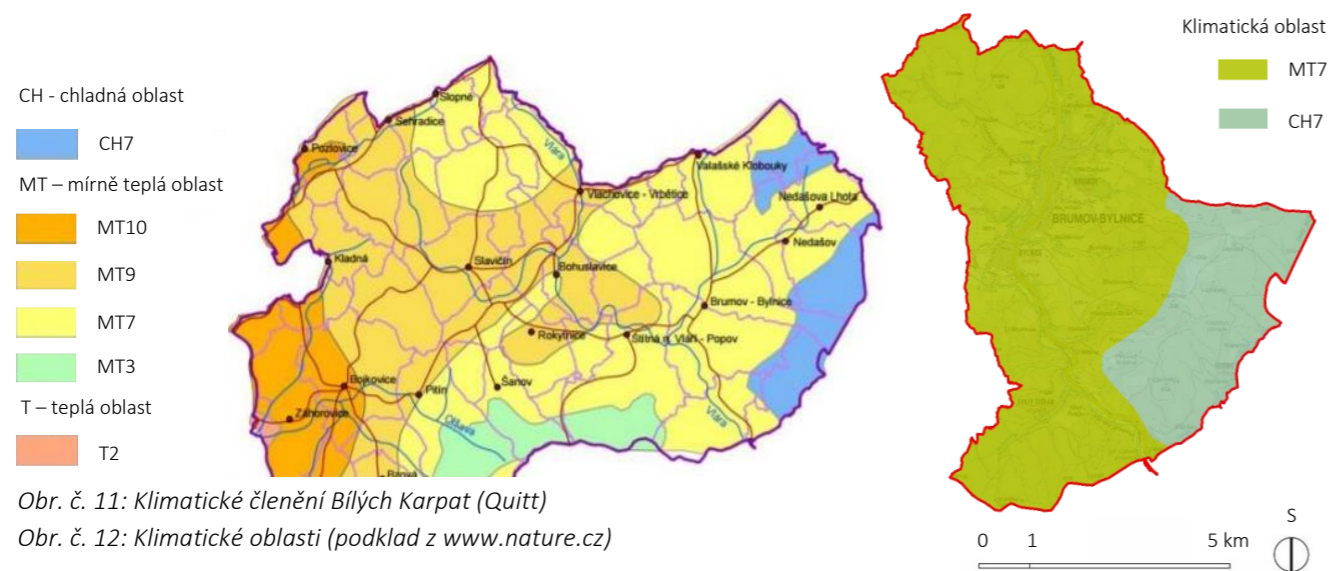
Obr. č. 10: Širší vztahy Brumova (podklad z www.mapy.cz)

5.1.2 Primární krajinná struktura

• Klimatické charakteristiky

Řešené území leží v mírně teplé oblasti MT7 a částečně (vyšší polohy v oblasti Sidonie) i v chladné oblasti CH7 (viz Obr. č. 11 a 12). Pro mírně teplou oblast MT7 je charakteristické normálně dlouhé, mírně teplé a mírně suché léto. Přejídné období je krátké s mírně teplým jarem a podzimem. Zima je normálně dlouhá, mírně teplá až mírně chladná a mírně suchá až suchá, s krátkým trváním sněhové pokrývky. Počet letních dní v MT7 činí 30 – 70, počet dní s průměrnou teplotou 10°C a více 140 – 160, počet dní s mrazem 110 – 130, počet ledových dní 40 – 50, průměrná lednová teplota -2 až -3 °C, průměrná červencová teplota 16 – 17 °C, průměrná dubnová teplota 6 – 7 °C, průměrná říjnová teplota 7 – 8 °C, průměrný počet dní se srážkami 1 mm a více činí 100 – 120, suma srážek ve vegetačním období 400 – 450 mm, suma srážek v zimním období 250 – 300 mm, celková suma srážek 650 – 750 mm, počet dní se sněhovou pokrývkou 60 – 80, počet zatažených dní 120 – 150 a počet jasných dní 40 – 50.

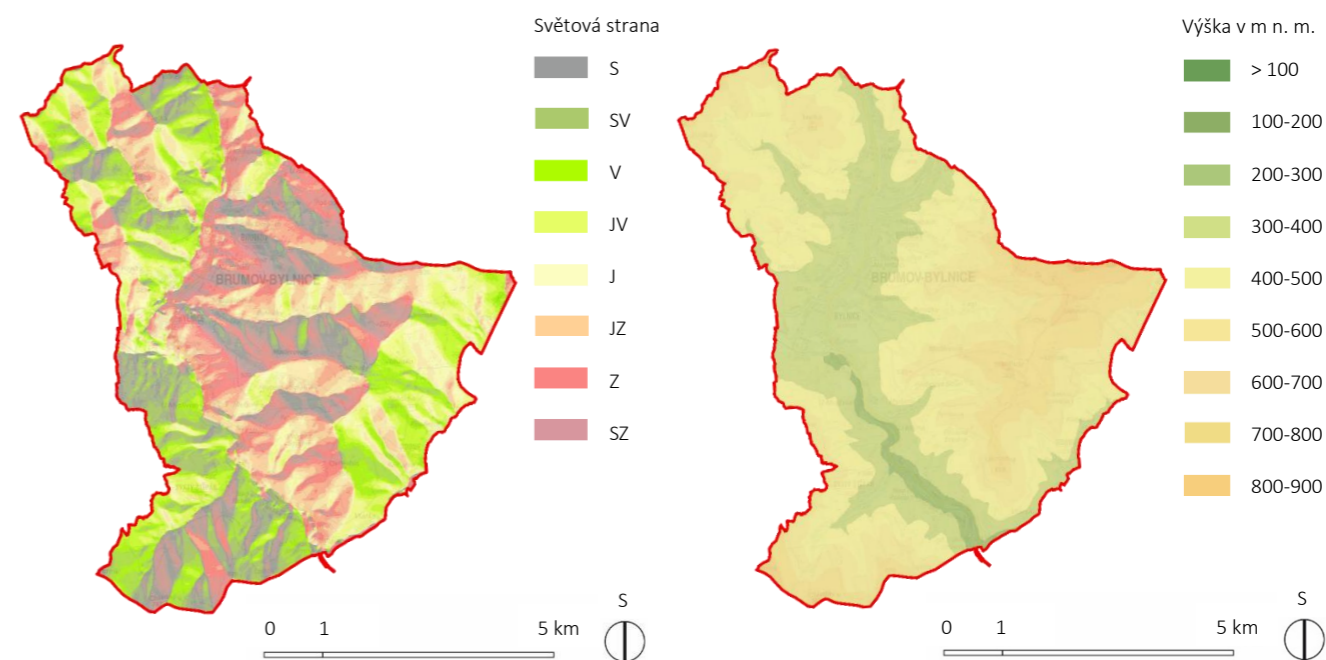
Pro chladnou klimatickou oblast CH7 je charakteristické dlouhé, mírně chladné léto. Přejídné období je dlouhé s mírně chladným jarem a mírným podzimem, zima je dlouhá s mírnými teplotami, mírně vlhká s dlouhým trváním sněhové pokrývky. Počet letních dní činí 10 – 30, počet dní s průměrnou teplotou 10 °C a více 120 – 140, počet dní s mrazem 140 – 160, počet ledových dní 50 – 60, průměrná lednová teplota je -3 až -4 °C, průměrná červencová teplota 15 – 16 °C, průměrná dubnová teplota 4 – 6 °C, průměrná říjnová teplota 6 – 7 °C, průměrný počet dní se srážkami 1 mm a více činí 120 – 130, suma srážek ve vegetačním období 500 – 600 mm, suma srážek v zimním období 350 – 400 mm, suma srážek celkem 850 – 1000 mm, počet dní se sněhovou pokrývkou 100 – 120, počet zatažených dní 150 – 160 a počet jasných dní 40 – 50 (www.moravske-karpaty.cz).

• Charakteristika reliéfu

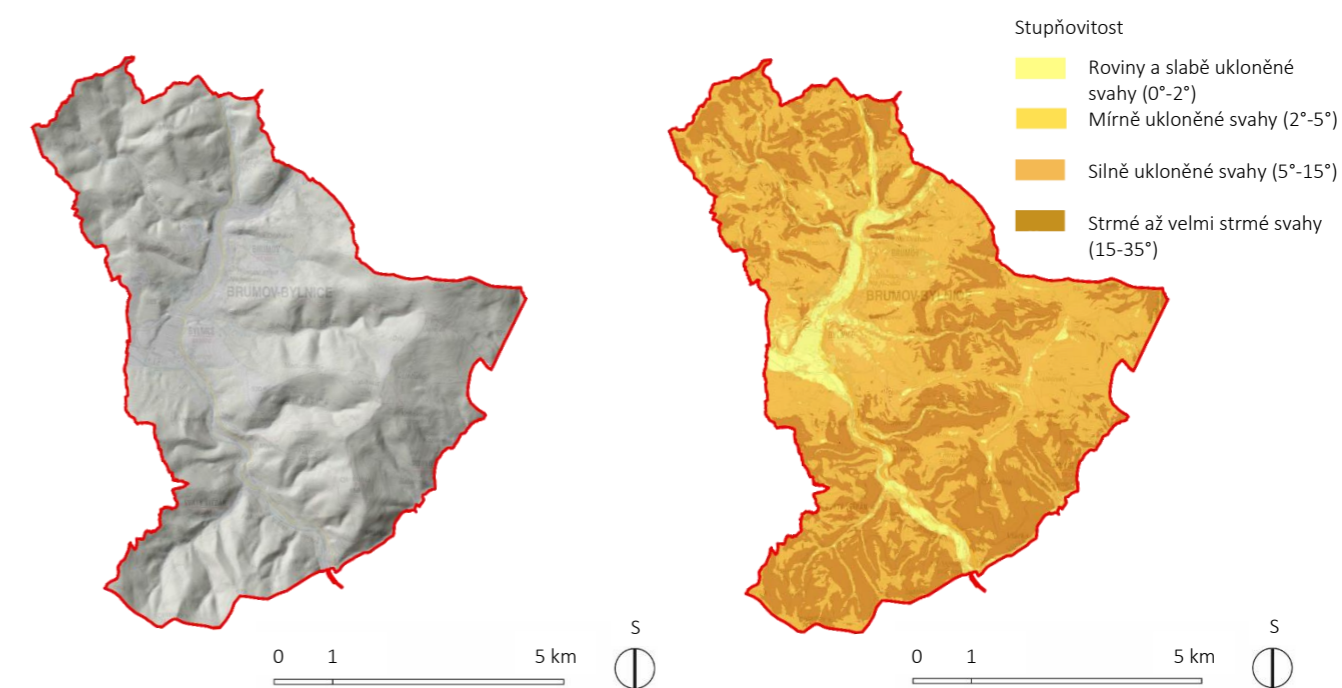
Město Brumov-Bylnice (zástavba) leží v údolí při řece Brumovce v průměrné nadmořské výšce cca 280 - 340 metrů nad mořem. Pro řešené území je typický výškový kontrast – nejnižším bodem je hladina řeky Vlárky v Sidonii (cca 285 m n. m.) a nejvyššími body vrch Matka v Brumově (624 m n. m.), vrch Tratihušť v Bylnici (708 m n. m.), vrch Javorník v KÚ Svatý Štěpán (782 m n. m.) a vrch Okrouhlá v Sidonii

(655 m n. m.). Charakteristickým prvkem je reliéf vrchovin a hornatin s výrazným podílem lesa a trvalých travních porostů (viz Obr. č. 14 a 15). Významnou hodnotou je zachovalost zejména přírodních struktur, vysoký podíl trvalých travních porostů a četné lesíky s bohatými ekotony. Převládá lesní hospodářství, z doplňkových funkcí je dominantní rekreace. Určující je pasekářský způsob využívání lesního území, krajina je atraktivní pro dlouhodobou rekreaci a zimní sporty (www.brumov-bylnice.cz).

Obr. č. 13: Expozice svahů (podklad z www.nature.cz)

Obr. č. 14: Výšková členitost (podklad z www.nature.cz)

Obr. č. 15: Stínovaný reliéf (podklad z www.nature.cz)

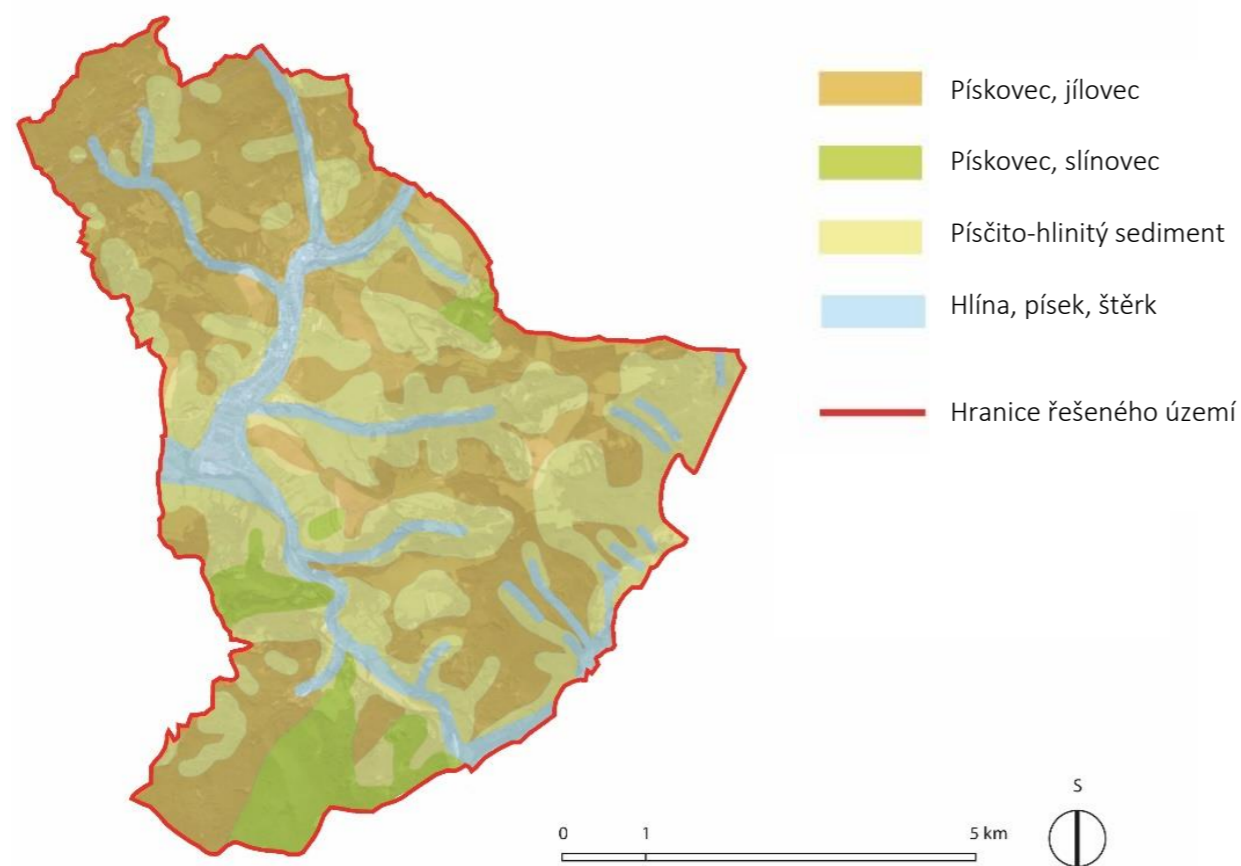
Obr. č. 16: Sklonitost terénu (podklad z www.nature.cz)

Z mapky expozice svahů vyplývá, že okrajové lesní části na severu a východě mají převážně východní, jihovýchodní a jižní expozice, na jihozápadě se nacházejí svahy se severovýchodní expozicí a v centrální části katastru díky orientaci území převažují svahy severní a jižní se sklonem k západu (viz Obr. č. 13).

Na nejvíce strmých svazích (15°-35°) se nacházejí v severní a jižní části KÚ lesní porosty, na ně navazují silně ukloněné svahy (5°-15°). Nejnižší položené části obce se nachází v údolí řek Brumovky a Vlárky (roviny do 2°), přechodní zónu mezi nejnižšími plochami silně ukloněnými svahy tvoří mírně ukloněné svahy (2°-5°) (viz Obr. č. 16).

• Geomorfologické, geologické charakteristiky

Geomorfologicky náleží řešené území dle geomorfologického členění ČSR do provincie Západní Karpaty, subprovincie Vnější Západní Karpaty (někdy též soustava), oblasti Slovensko - moravské Karpaty (též podsoustava Moravsko – slovenské Karpaty), celku Bílé Karpaty, a podcelků Chmelovská hornatina a Lopenická hornatina (okrsky Vlárská hornatina, Študlovská hornatina, Bylnická kotlina, Starohrozenkovská hornatina).

Obr. č. 17: Zjednodušená mapa geologických poměrů (podklad z www.geology.cz)

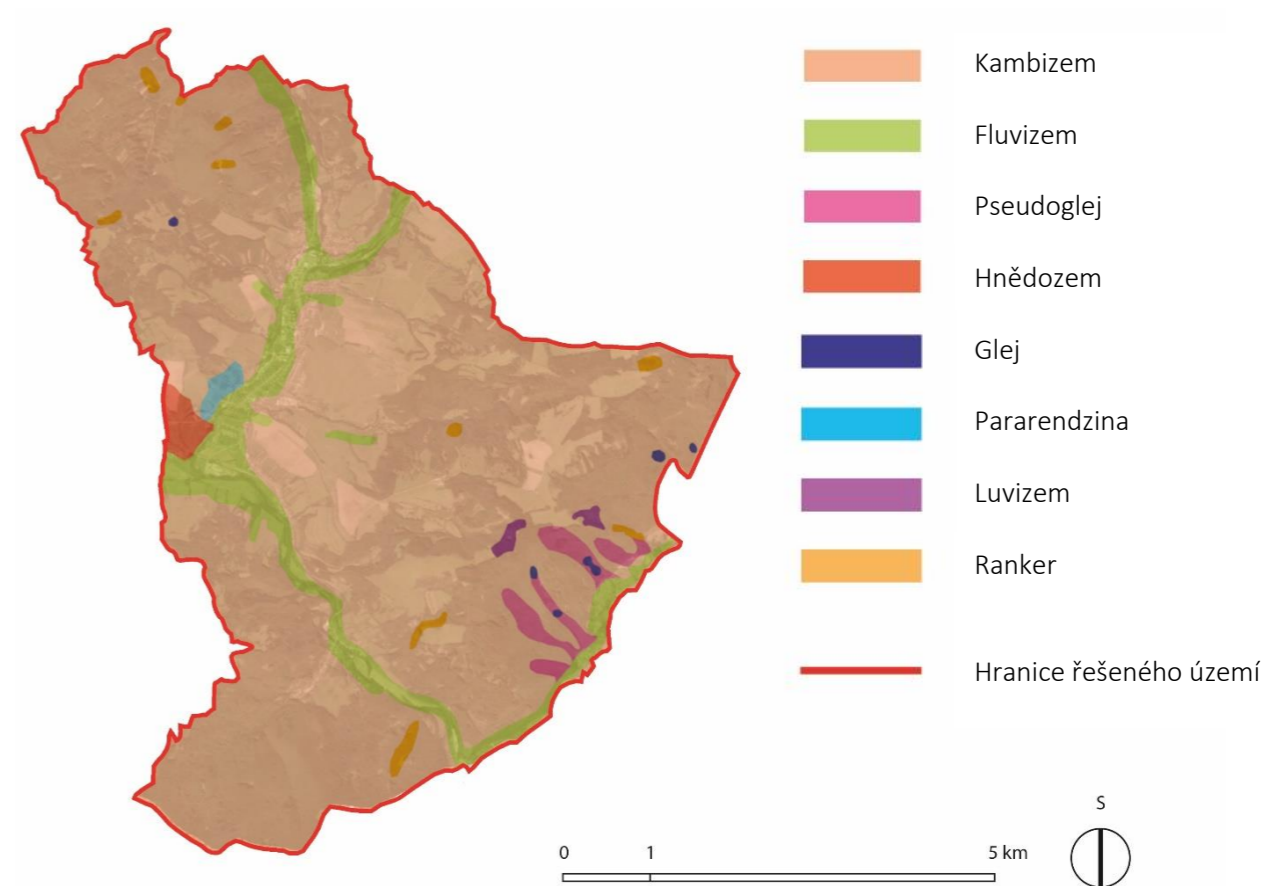
Z geologického hlediska tvoří zájmové území terciární horniny alpsky zvrásněné (pískovce, břidlice). Územím prochází také zlom. Jiným významným geologickým znakem je značné množství sesuvných oblastí v prostoru flyšových Karpat podmíněné geologickou stavbou a občasné výskyty

minerálních pramenů v této oblasti (např. pramen v katastrálním území Svatého Tomáše). Ve správním území města existuje několik sesuvných území, a to v katastrálním území (KÚ) Brumov, a především v KÚ Svatý Štěpán. Právě flyš tvořený střídáním jílových a písčitých vrstev má dále výrazný vliv na povrchový i podpovrchový odtok (<https://www.edpp.cz>).

Typické jsou zde fluvialní a deluviální, písčito-hlinité sedimenty, spraše a sprašové hlíny, jako kvarterní horniny a flyše jako paleogenní horniny. Písčito-hlinitý sediment se ve fragmentech nachází na celém území, především kolem oblastí, kde se kolem vodních toků nachází hlína, písek a štěrk. Z flyšového pásma jsou zde nejhojněji zastoupeny dvě skupiny hornin: pískovec s jílovcem a pískovec se slínovcem (viz Obr. č. 17).

• Pedologická charakteristika

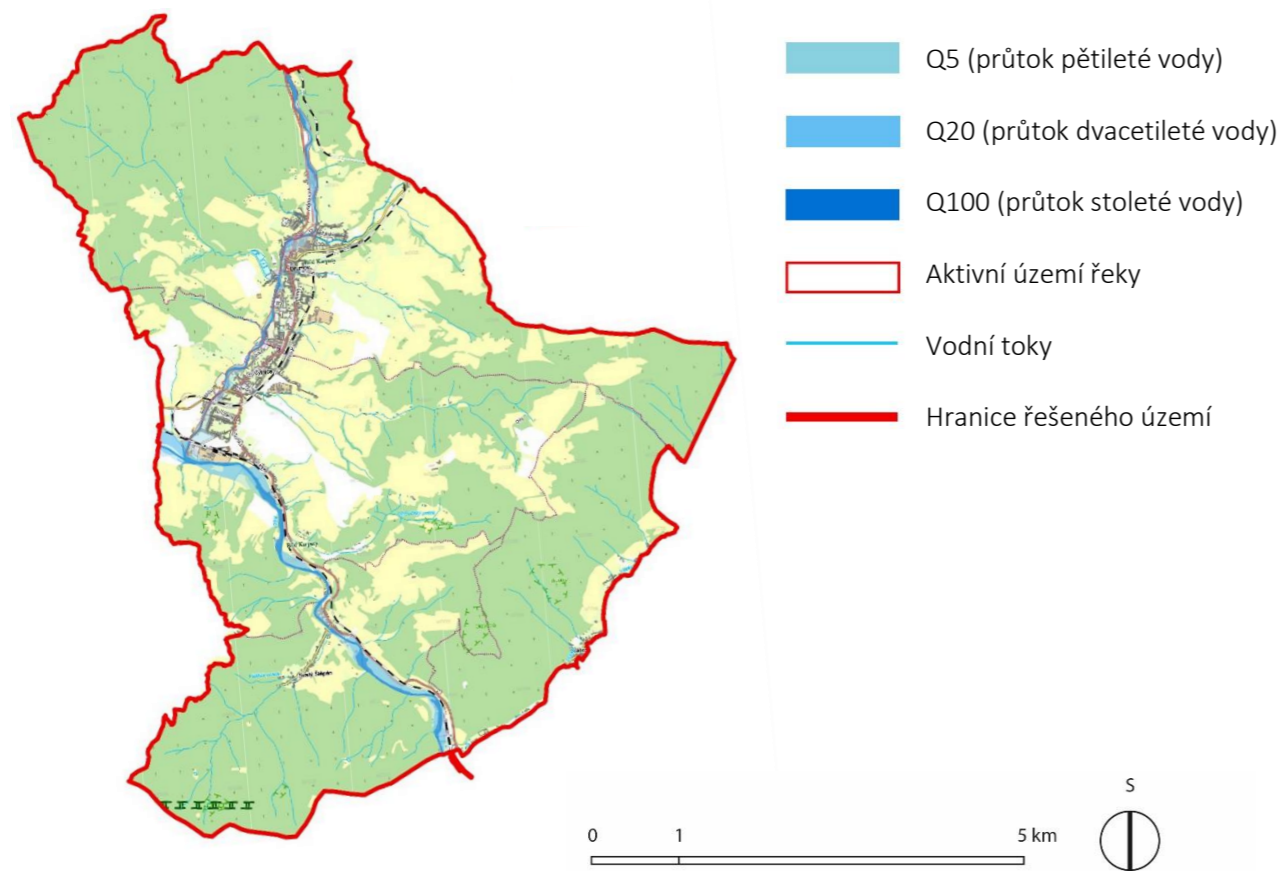
Na KÚ Brumov-Bylnice převládá z velké většiny kambizem, hned poté podél vodního toku fluvizem. Na území, které je pokryto lesy převažuje kambizem modální, na území, které není zalesněné a nachází se na něm louky, je tvořeno kambizemí mesobazickou slabě oglejenou. Okolí vodních toků je tvořeno fluvizemí kambickou a modální. Téměř celá plocha samotného Brumova a Bylnice je tvořena fluvizemí modální a kambizemí slabě oglejenou. Na území se v menších fragmentech nachází i pararendzina, hnědozem, ranker, pseudoglej a glej. Glejové půdy se zde tvoří na místech, které jsou trvale ovlivněny podzemní vodou (viz Obr. č. 18).

Obr. č. 18: Zjednodušená mapa pedologických poměrů (podklad z www.geology.cz)

- **Hydrologická charakteristika**

Území města Brumov-Bylnice patří do povodí Váhu. Hlavním větším tokem na území města je řeka Vlára. Pramení ve Vizovických vrších nedaleko vrcholu Klášťov a Svéradov. Protéká obcemi Drnovice, Vlachova Lhota, Vlachovice, Bohuslavice nad Vlárí a Štítná nad Vlárí – Popov. Ve městě Brumov-Bylnice přijímá levostranný přítok Brumovka a pokračuje přes Vlárský průsmyk. Řeka Vlára je významná především tím, že nepatří ani do povodí Moravy ani do povodí Odry. Vlára odtéká průsmykem v Bílých Karpatech na Slovensko, kde se vlévá do Váhu. Celková délka toku je 42,5 km a plocha povodí je 371,6 km². Více než polovina území povodí je zalesněná, ve zbývající části povodí se rovnoměrně střídá orná půda s trvalým travním porostem. Na toku jsou vymezena záplavová území Q5, Q20, Q100 a aktivní zóna záplav (viz Obr. č. 19). V souvislosti s budováním cyklistické stezky, vedené v souběhu s vodním tokem, je navrženo několik přemostění.

Obr. č. 19: Zjednodušená mapa hydrologických poměrů (podklad z www.edpp.cz)

Brumovka je významný vodní tok, pramení jihovýchodně od Študlova ve výšce 760 m n. m. a ústí zleva do Vlárky v 305 m n. m. Hlavními přítoky Brumovky na území Zlínského kraje jsou zprava Hložecký potok a zleva Nedašovka, Bylnička. Územím města tedy protéká řeka Vlára, Brumovka a na okraji města se nachází soutok řek Brumovka a Nedašovka.

Území je chudé na podzemní vody, protože je budováno téměř nepropustnými horninami karpatského flyše. Pramenné vývěry se většinou vyznačují malou a v průběhu roku kolísavou vydatností.

Vydatnější prameny jsou zde vázané na sutě a málo mocné vrstvy rozpukaných pískovců flyšových souvrství. Z hlediska chemického složení jsou vody flyšových hornin kalciumhydrogen-uhličitánového typu. Zásoby podzemních vod jsou zde doplňovány sezónně. Nejvyšších úrovní dosahují v květnu až červenci, nejnižší většinou říjnu až listopadu. Významnější jsou zde vody minerální (jedná se o sirmý minerální pramen - studánka na levém břehu potoka Hodňov, poblíž zahrádkářské kolonie).

Dále jsou zde rozsáhlé rybníkářské komplexy, čistička odpadních vod v Bylnici a ve Svatém Štěpánu. Brumovské rybníky, se nachází v kotlině Hložeckého potoka. Čtyři rybníky byly založeny v 16. století a v současné době jsou v soukromém vlastnictví, vstup na hráze je zakázán (viz Obr. č. 10).

- **Biogeografie**

Řešené území se nachází v kontinentální biogeografické oblasti, v Karpatské podprovincii na rozhraní dvou bioregionů – Bělokarpatského, který tvoří převážnou část území a Vsetínského, který se nachází pouze na severozápadní části KÚ Brumov. Hranice těchto bioregionů není výrazná bioticky, ale morfologicky. Je dána vyšším a členitějším reliéfem a rozšířením některých druhů.

Bělokarpatský bioregion se nachází ve fyto geografické oblasti mezofytikum a zaujímá fyto geografický okres Bílé Karpaty lesní (78. okres; s výjimkou severozápadního výběžku). Je zde suprakolinní vegetační stupeň. Přirozenou vegetaci území reprezentují v nižších částech karpatské dubohabřiny (*Carici pilosae-Carpinetum*), vesměs s účastí buku, které výše plynule přecházejí v bučiny, v nichž je pozoruhodná absence jedle. Na prudkých svazích jsou přítomny suťové lesy (*Aceri-Carpinetum*). Přirozené bezlesí pravděpodobně chybělo. Na místech po vykácených lesích se objevují různé typy travino-bylinné vegetace. V nižších polohách západní části bioregionu jsou charakteristické druhově mimořádně bohaté subxerothermní květnaté louky. Fauna bioregionu je pozoruhodná, zejména je charakteristická na karpatských loukách a v karpatských bučinách na hřebenech, kde se objevují některé horské druhy. Na nižších svazích se objevují druhy teplomilných doubrav (pídalka *Isturgia limbaria*) a luk (saranče *Pseudopodisma fieberi*, přežívající populace přástevníka střemchového). Tekoucí vody patří do pásma pstruhového, na Vlárě i lipanového.

Vsetínský bioregion leží převážně ve fyto geografické oblasti mezofytikum, kde se rozkládá ve východní části fyto geografického podokresu 30a - Vsetínská kotlina, ve fyto geografickém okrese 82 - Javorníky a na východním okraji fyto geografického okrese 79 - Zlínské vrchy. V oreofytiku zaujímá jihovýchodní cíp fyto geografického podokresu 99a - Radhoštské Beskydy. Jsou zde (suprakolinní) - submontánní až montánní vegetační stupně. Potenciálně zcela převažují květnaté bučiny (*Dentario enneaphylli-Fagetum*, *Detario glandulosae-Fagetum* a lokálně *Melico-Fagetum*), které kontaktují s porosty jedlobučin až květnatých jedlin (*Galio-Abietion*), některé ochuzené porosty však mají bližší vztahy k podhorským acidofilním bučinám (*Luzulo-Fagetum*). Lokálně jsou vyvinuty suťové lesy. Flóra je dosti pestrá, s četnými druhy karpatského migrantu, obecně rozšířenými ve východní části ČR. V bioregionu je zastoupena ochuzená karpatská horská fauna, přecházející níže v ochuzenou faunu pahorkatin. Tekoucí vody patří do pásma pstruhového (<https://www.brumov-bylnice.cz/mesto-1/uzemni-plan-brumov-bylnice/>).

- **Flóra**

Zdejší vegetace je ovlivněna lidskou činností (především hospodařením). Její zásluhou se v lučních rostlinných společenstvech zachovala nebo se vytvořila vysoká biodiverzita. Hřeben orientovaný na jihozápad-severovýchod Bílých Karpat se stal důležitou bariérou pro migraci druhů, které se šířily především pozemní formou. Díky tomu mají pohoří odlišnou druhovou skladbu. V povodí Vláry, konkrétně v okolí Brumova-Bylnice, najdeme kosatec trávovitý (*Iris graminea*), podkovku chocholatou (*Hippocrepis comosa*) a ostřici ptačí nožku (*Carex ornithopoda*). V masivu Velké Javořiny a Lopeníka rostou např. mléčivec horský (*Cicerbita aplina*), kakost lesní (*Geranium sylvaticum*), zvonek širokolistý (*Campanula latifolia*). Některé druhy rostlin se tady vyskytují endemicky, a to jak v kontextu České republiky, tak celé střední Evropy. Mezi chráněné a ohrožené druhy rostlin, vázané na louky a mokřady, patří např. rudohlávek jehlancovitý (*Anacamptis pyramidalis*), jehož výskyt byl pozorován v lokalitě Okršlisko u Vršatského Podhradí, šafrán bělokvětý (*Crocus albiflorus*), nacházející se na svazích Lesné nad Horním Němčím. Kosatec trávovitý (*Iris graminea*) roste na slovenské straně, u obcí Krivoklát a Červený Kameň. Kriticky ohroženým druhem je v Bílých Karpatech koniklec velkokvětý (*Pulsatilla grandis*), u něž došlo za posledních 50 let k drastickému úbytku. Na slovenské straně přežívá jen malá populace u Chvojnice, v Česku roste u Javorníka (Jongepierová 2008 in Šimonů 2017).

Lesy v Bílých Karpatech pokrývají téměř 45 % plochy, přičemž listnaté lesy jsou zastoupeny necelými 55 %. Nejdůležitější listnatou dřevinou je buk. Většina porostů je mladších věkových tříd. Rozloha porostů starších let netvoří ani 10 % celkové výměry. V nejteplejší, jihozápadní části, představují primární lesní společenstva doubravy např. dub šípák (*Quercus pubescens*). Ve vyšších polohách jsou stabilním a neměnným společenstvem bučiny svazu *Fagion*. Do nejvýchodnější části území zasahují bučiny i s příměsí jedle bělokoré (*Abies alba*), a to z oblasti Javorníků (Jongepierová et al. 1996 in Šimonů 2017).

- **Fauna**

Kvůli bohatství rostlinného krytu jsou Bílé Karpaty bohaté především na bezobratlé živočichy. K nejčastějším patří například žluťásek barvoměnný (*Colias myrmidone*), perleťovec dvouřadý (*Brenthis hecate*) a modrásek hořcový (*Maculinea alcon*). K nejvýznamnějším ale bezesporu patří pavoukovci.

Odborníci zde objevili velmi vzácného sklípkánka *Atypus pictus* a neméně vzácné teplomilné sekáče *Zacheus Crista* a *Egaenus convexus*.

Součástí bělokarpatských pastvin a lesů jsou díky specifickým geologickým poměrům i četné pramenné výchozy a mokřady, které umožňují koexistenci druhů různých ekologických nároků. Ze stepních obojživelníků jde o ropuchu zelenou (*Bufo viridis*). V tůňkách se rozmnožuje čolek obecný (*Triturus vulgaris*) nebo skokan hnědý (*Rana temporaria*). Z plazů je typickým druhem ještěrka obecná (*Lacerta agilis*) a užovka hladká (*Coronella austriaca*). Z ptáků na bělokarpatských loukách přežívají dosud početné populace koroptve polní (*Perdix perdix*) a křepelky polní (*Coturnix coturnix*). Dolnomoravským úvalem na západě a údolím Váhu na východ od masivu vedou migrační trasy ptactva.

Mezi charakteristické savce těchto lesostepních společenstev patří ježek východní (*Erinaceus concolor*) a bělozubka bělobřichá (*Crocidura leucodon*). V zahradách a v okolí pouličních lamp často loví

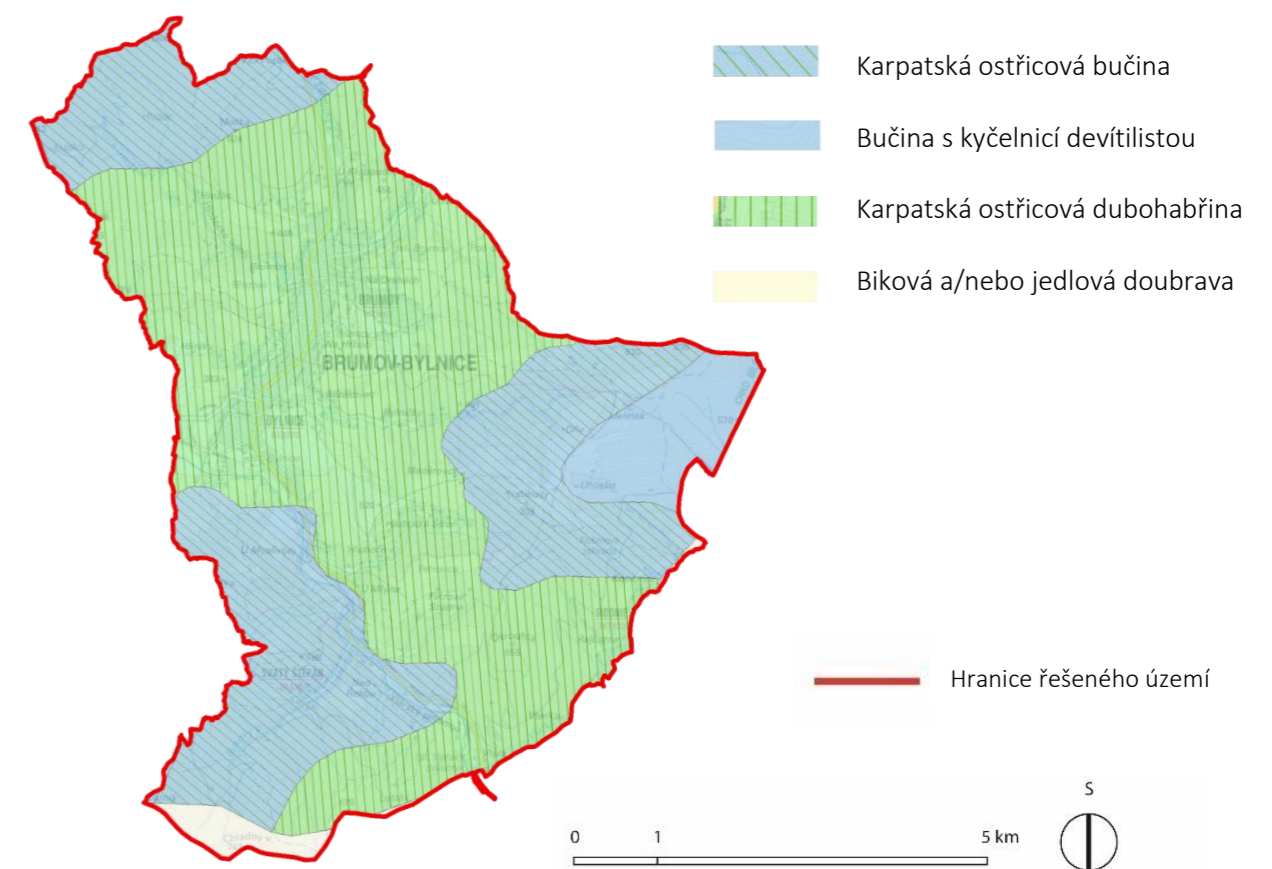
netopýr hvízdavý (*Pipistellus pipistellus*) a v nejbližším okolí lidských samot se vyskytuje tchoř tmavý (*Putorius putorius*) (Jongepierová et al. 1996 in Šimonů 2017).

V současné době se na území Bílých Karpat začal opět vyskytovat vlk obecný (*Canis lupus*), který byl během 19. století na území Moravy vyhuben. V roce 2013 se objevil u obcí Korytná a Nová Lhota, v současné době se vlčí populace objevuje mnohem častěji a na vícero místech (Tomešek 2014 in Šimonů 2017).

- **Potenciální přirozená vegetace**

Tato charakteristika popisuje vegetaci vázanou na místní přírodní stanovištní podmínky a klimatické faktory (geologie, pedologie, klimatologie, reliéf atd.), při vyloučení lidské činnosti.

Na vybraném území by potenciální přirozenou vegetaci zastupovala čtyři společenstva: karpatské ostřicové bučiny (*Carici pilosae-Fagetum sylvaticae*), bučiny s kyčelníci devítilistou (*Dentario enneaphylli-Fagetum*), karpatské ostřicové dubohabřiny (*Carici pilosae-Carpinetum betuli*) a bikové a/nebo jedlové doubravy (*Luzulo albidae-Quercetum petraeae, Abieti-Quercetum*) (viz Obr. č. 20).

Obr. č. 20: Potenciální přirozená vegetace (podklad z www.nature.cz)

Karpatské ostřicové bučiny (*Carici pilosae-Fagetum sylvaticae*) jsou zpravidla vysokokmenné lesy s dominantním zastoupením buku lesního (*Fagus sylvatica*) s pravidelnou příměsí habru obecného (*Carpinus betulus*) a dubu zimního (*Quercus petraea*). Vzácněji se ve společenstvu ve stromovém patře

nachází lípa srdčitá (*Tilia cordata*), javor klen (*Acer pseudoplatanus*), jedle bělokorá (*Abies alba*) a další. Keřové patro je tvořeno vývojovými stádii dřevin stromového patra a jeho rozvoj určují hospodářské fáze lesa. Pokud má bylinné patro v podrostu dřevin dostatek světla, bývá dobře vyvinuto. Dominantní jsou porosty ostřice chlupaté (*Carex pilosa*), pravidelně se vyskytuje kopytník evropský (*Asarum europaeum*), válečka lesní (*Brachypodium sylvaticum*), pitulník žlutý (*Galeobdolon luteum*), svízel vonný (*Galium odoratum*), hrachor jarní (*Lathyrus vernus*), strdivka jednokvětá (*Melica uniflora*), bažanka vytrvalá (*Mercurialis perennis*), pšeníčko rozkladité (*Milium effusum*), plicník lékařský (*Pulmonaria officinalis*) a violka lesní (*Viola reichenbachiana*), tedy druhy vázané na mezotrofní listnaté lesy s východním rozšířením v rámci České republiky. Mechové patro bývá vyvinuto jen slabě (www.sci.muni.cz).

Pro asociaci bučin s kyčelnicí devítilistou (*Dentario enneaphylli-Fagetum*) je typický charakter vysokokmenného lesa s výskytem diagnostické dřeviny bukem lesním (*Fagus sylvatica*) a příměsí na živiny a vlhkost náročných listnáčů, zejména javoru klenu (*Acer pseudoplatanus*) a jasanu ztepilého (*Fraxinus excelsior*). Keřové patro je mimo zmlazující dřeviny tvořeno také například lýkovcem jedovatým (*Daphne mezereum*) a ostružiníkem maliníkem (*Rubus idaeus*). Bylinné patro je charakterizováno nitrofilními druhy rostlin náročných na kvalitní humus a má kolísavou pokrývnost, patří zde např. samorostlík klasnatý (*Actaea spicata*), kopytník evropský (*Asarum europaeum*), pitulník žlutý (*Galeobdolon luteum*), kakost smrdutý (*Geranium robertianum*), ječmenka evropská (*Hordelymus europaeus*), bažanka vytrvalá (*Mercurialis perennis*), plicník lékařský (*Pulmonaria officinalis*), čistec lesní (*Stachys sylvatica*), kopřiva dvoudomá (*Urtica dioica*) a rozrazil horský (*Veronica montana*). Kromě nich se hojně uplatňují běžné lesní mezofyty, např. papratka samičí (*Athyrium filix-femina*), kaprad' samec (*Dryopteris filix-mas*), kostřava lesní (*Festuca altissima*), svízel vonný (*Galium odoratum*), mléčka zední (*Mycelis muralis*), lipnice hajní (*Poa nemoralis*), věsenka nachová (*Prenanthes purpurea*) a violka lesní (*Viola reichenbachiana*). Méně, než v ostatních asociacích květnatých bučin jsou zastoupeny acidofilní nebo acidotolerantní druhy, z nichž se vyskytuje hlavně třtina rákosovitá (*Calamagrostis arundinacea*), kaprad' osténkatá (*Dryopteris carthusiana*), bika bělavá (*Luzula luzuloides*) a pstroček dvoulistý (*Maianthemum bifolium*). Pokud je vyvinut jarní aspekt, obvykle v něm najdeme kyčelnice *Dentaria bulbifera* a *D. enneaphyllos*. Ve východní části České republiky tuto asociaci charakterizuje výskyt druhů kyčelnice žláznatá (*Dentaria glandulosa*), pryšec mandloňovitý (*Euphorbia amygdaloides*) a šalvěj lepkavá (*Salvia glutinosa*) (www.sci.mu ni.cz).

Karpatské ostřicové dubohabřiny (*Carici pilosae-Carpinetum betuli*) jsou lesy typické výskytem stromového patra složeného z dominantních druhů habru obecného (*Carpinus betulus*) nebo dubu zimního (*Quercus petraea*), často s příměsí lípy srdčité (*Tilia cordata*), buku lesního (*Fagus sylvatica*) a javoru klenu (*Acer pseudoplatanus*). Vzácněji se může vyskytovat dub letní (*Quercus robur*). Keřové patro tvoří zmlazující dřeviny stromového patra, ale také zejména javor babyka (*Acer campestre*), líska obecná (*Corylus avellana*) a lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum*). V bylinném patře většinou převládá ostřice chlupatá (*Carex pilosa*), která však může i chybět. Běžné jsou hájové druhy zvonek kopřivolistý (*Campanula trachelium*), ostřice prstnatá (*Carex digitata*), konvalinka vonná (*Convallaria majalis*), srha hajní (*Dactylis polygama*), jahodník obecný (*Fragaria vesca*), svízel vonný (*Galium odoratum*), jestřábník zední (*Hieracium murorum*), hrachor jarní (*Lathyrus vernus*), strdivka (*Melica nutans*), lipnice hajní (*Poa nemoralis*), plicník tmavý (*Pulmonaria obscura*), rozrazil rezevktek (*Veronica chamaedrys*) a violka lesní (*Viola reichenbachiana*). Od jiných asociací dubohabřin se *Carici pilosae-Carpinetum* liší výskytem druhů

východního rozšíření (kromě *Carex pilosa* jde zejména o *Galium intermedium* a *Euonymus verrucosus*), některých submediteránních lesních druhů (např. *Euphorbia amygdaloides* a *Salvia glutinosa*) a také ilyrsko-západokarpatského druhu kvězdnatec zubatý (*Hacquetia epipactis*). V jarním aspektu se místy vyskytuje zapalice žluťuchovitá (*Isopyrum thalictroides*). Mechové patro chybí nebo je vyvinuto jen s malou pokrývností (www.sci.mu ni.cz).

Bikové a/nebo jedlové doubravy (*Luzulo albidae-Quercetum petraeae*, *Abieti-Quercetum*) jsou vysokokmenné porosty s pokrývností stromového patra 65-80 % a výškou stromů okolo 15 m. Stromovému patru dominuje dub zimní (*Quercus petraea*), občas dub letní (*Quercus robur*). Nejčastěji tvoří příměs světlomilné dřeviny jako bříza bělokorá (*Betula pendula*), borovice lesní (*Pinus sylvestris*) a jeřáb ptačí (*Sorbus aucuparia*), na příznivějších stanovištích se mohou vyskytovat i náročnější dřeviny, především habr obecný (*Carpinus betulus*) a lípa srdčitá (*Tilia cordata*). V chladnějších a vlhčích oblastech přistupuje buk lesní (*Fagus sylvatica*). Do keřového patra patří raná stádia dřevin stromového patra, které jsou obvykle málo vyvinuté, případně chybí úplně, na vlhčích stanovištích je zastoupena krušina olšová (*Frangula alnus*). Z nízkých keřů se na sušších stanovištích vyskytuje čilimník černající (*Cytisus nigricans*). Vzhledem k dostatku světla v lesním interiéru bývá bylinné patro dobře vyvinuto, s pokrývností často přes 50 %. K nejčastějším dominantám patří acidofilní traviny bika hajní (*Luzula luzuloides*) a metlička křivolaká (*Avenella flexuosa*). Z dalších druhů se uplatňují především mezofilní acidofyty (např. *Calamagrostis arundinacea*, *Melampyrum pratense* a *Vaccinium myrtillus*) včetně několika druhů jestřábníků (nejčastěji *Hieracium lachenalii*, *H. murorum* a *H. sabaudum*). Charakteristickou dominantu některých porostů tvoří lesní mezofyty s širokou ekologickou amplitudou lipnice hajní (*Poa nemoralis*) a konvalinka vonná (*Convallaria majalis*), zatímco na sušších stanovištích může převládnout trsnatá kostřava ovčí (*Festuca ovina*) (www.sci.muni.cz).

5.1.3 Sekundární krajinná struktura

• Historie Brumova-Bylnice

První doklady o osídlení Brumovska pocházejí z mladšího období starší doby kamenné ve vyústění Vlárského průsmyku na slovenské straně, kde jsou doloženy nálezy z Nemšové z období gravettien (cca 30 000 - 20 000 př. n. l.).

Za prokazatelně nejstarší osídlení na katastru samotného Brumova lze považovat púchovské výšinné hradisko na ostrožně (cca 2. století př. n. l.), na níž byl později zbudován středověký hrad. Na konci 12. století, na sklonku doby mladohradištní, byla hradní ostrožna znovu osídlena a přibližně v první polovině 13. století zde byl zbudován celokamenný pozdněrománský královský hrad, jeden z nejstarších svého druhu v našich zemích.

První písemná zpráva o Brumově pochází z roku 1255. Již v roce 1503 se o Brumově mluví jako o městu, roku 1500 udělil král Vladislav II. Brumovu právo dalšího trhu, v této době byl pány z Lomnice přestavěn brumovský hrad a byly založeny rybníky. Roku 1622 bylo brumovské panství rozděleno na pět dílů, a i když se později jeho podstatná část znovu sloučila, nikdy už nedosáhlo své původní velikosti. V období mezi 17. a 18. stoletím byl Brumov několikrát zpuštěn.

V roce 1758 bylo v Brumově 112 domů, palírna, pivovar, bednárna, dvě kovárny, koželužna, tři mlýny, šest řeznických jatek a dvě hospody. Na sklonku 18. století roku 1807 byly v Brumově založeny dvě sklárny a roku 1816 panská manufaktura na výrobu sukna, tento podnik se ale nezdařil a manufaktura o tři roky později zanikla.

V období mezi 18. a 19. stoletím bylo město zastiženo několika požáry, které měly za důsledek zničení mnoho staveb (škola, kostel, fara, hrad, 86 domů...), matrik a archivů. Ve stejném období sužovala obyvatele města epidemie cholery, dobytčího moru a neúroda spojená s hladomorem a tyfem.

Přestože byl Brumov od roku 1849 střediskem rozsáhlého feudálního panství a sídlem vrchnostenských úřadů a vrchnostenského soudu, byly v roce 1850 nové okresní úřady přeneseny do Valašských Klobouk. Brumov tak klesl na pouhé provinciální městečko se sídlem správy velkostatku, které náleželo k soudnímu okresu Valašských Klobouk a k hejtmanství Uherský Brod.

Důležitým momentem byla také výstavba železniční dráhy přes Vlárský průsmyk v roce 1887, nádraží v Bylnici neslo tehdejší označení Bylnice-Brumov. Při pozemkové reformě v roce 1920 bylo z brumovského velkostatku do přidělového řízení zabráno celkem 8 575 ha. V době první republiky získal také Brumov vlastní železniční spojení. V roce 1923 byla zahájena stavba železnice Vsetín-Horní Lideč-Bylnice, která pro svou technickou náročnost trvala několik let a provoz na ní byl zahájen až v roce 1928. V roce 1945 byl vytvořen Lesní závod Brumov. V roce 1946 byl založen elektrotechnický závod MEZ Brumov, roku 1948 byly znárodněny brumovský pivovar a pila v Bylnici, v roce 1952 byly v rámci kolektivizace zemědělství založena v Brumově a v Bylnici zemědělská družstva.

V roce 1964 (1. července) byly sloučeny Brumov a Bylnice v jeden celek s názvem Brumov-Bylnice a nově utvořená obec získala statut města. V letech 1949-1960 náležel Brumov s Bylnicí k okresu Valašské Klobouky a po jeho zrušení v roce 1960 byl administrativně zahrnut do zlínského okresu.

Bylnice byla původně samostatná obec, ležící 2 km jižně od Brumova, na levém břehu Brumovky při soutoku s řekou Vlárrou, důležitá křižovatka obchodních cest a vstupní brána do Vlárského průsmyku z moravské strany. Poprvé se Bylnice písemně připomíná roku 1424, kdy ji král Zikmund pod označením

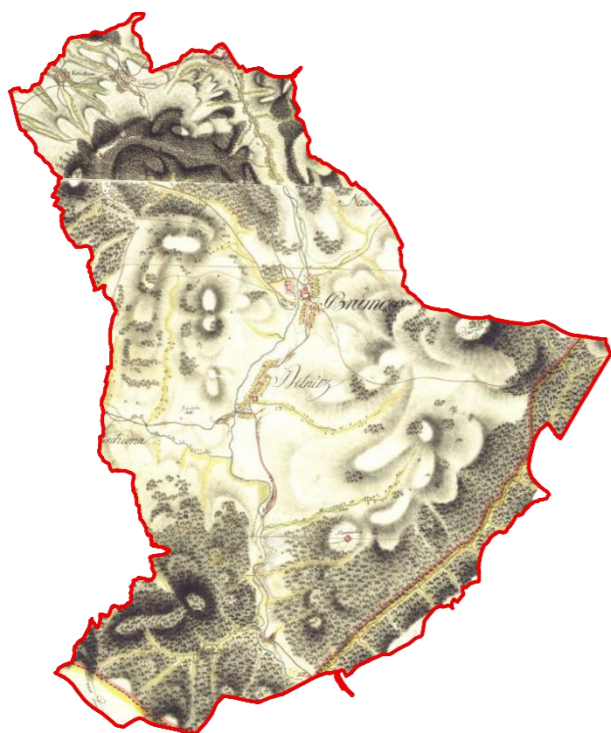
„ves Bílence s clem“ postoupil Miroslavovi z Cimburka. Byla vždy součástí brumovského panství, s nímž sdílela všechny jeho osudy. V následujících letech až do počátku 18. století Bylnice trpěla značně válečnými vpády z Uher, neboť byla první osadou, na kterou nepřítel narazil.

Ve druhé polovině 18. století se však Bylnice již zotavila natolik, že v roce 1766 zde bylo 119 osedlých domů, dvě hospody (jedna na Vláře v místě zaniklé osady), dva mlýny, pila, valcha, apod. Mezi Bylnicí a Štítnou stála panská cihelna. Za první republiky zde měl brumovský velkostatek parní pilu, cihelnu a hospodářský dvůr. V roce 1946 byla teprve obec elektrifikována, v roce 1952 zde bylo založeno zemědělské družstvo, později připojeno ke státnímu statku Valašské Klobouky. Na přelomu století žilo v Bylnici méně než tisíc obyvatel, v současné době žije v Bylnici přes 2000 obyvatel. Významnou hospodářskou složku představovaly dřevařské závody se sídlem v bylnické pile, která se od sedmdesátých let prakticky stala průmyslovým závodem (www.brumov-bylnice.cz).

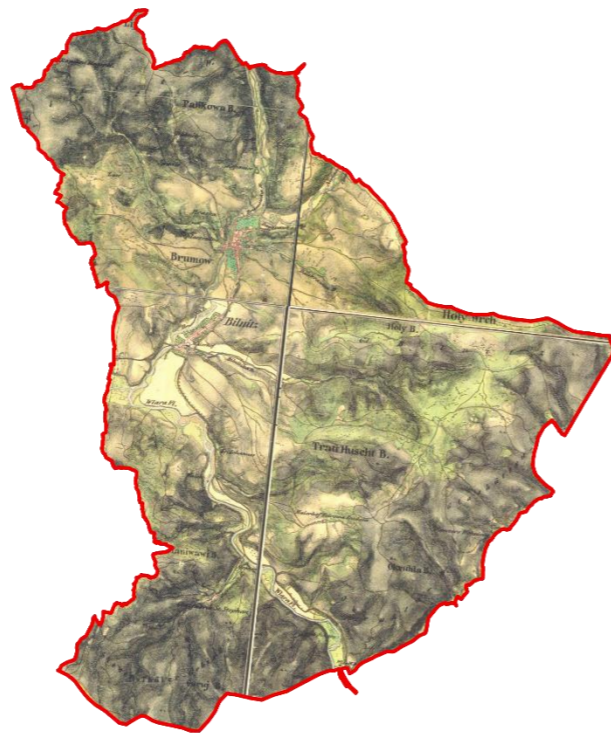
Z historických map byly v přijatelné kvalitě dochovány ve všech částech katastrálního území pouze mapy prvního a druhého vojenského mapování (Obr. č. 21 a 22), ze kterých lze vyčíst, kde se nacházela tehdejší sídla, cestní síť, lesní a zemědělské plochy, občas byly šrafou naznačeny změny v reliéfu území, ale bez určení nadmořské výšky. Mapa prvního vojenského mapování, pořízená v letech 1764-1768, nebyla tolik přesná, jako později pořízená mapa druhého vojenského mapování z let 1806-1869, mapa třetího vojenského mapování se bohužel nedochovala v přijatelné kvalitě a ve všech částech, proto nebyla do práce zařazena (mapa III. vojenského mapování zobrazovala nově šrafy, vrstevnice a určení nadmořské výšky pomocí kót).

V první polovině 19. století byly vypracovány mapy stabilního katastru (Obr. č. 23) za účelem získání dostatečně přesného měřického podkladu pro stanovování pozemkové daně. Měl to být trvalý registr, a proto byl nazván „stabilní“. Z měřického operátu stabilního katastru byly odvozeny pozdější katastrální mapy v českých zemích. Vznikl tak mapový podklad v měřítku 1:2880 pro každou obec, ze kterého byl vytvořen tzv. císařský (povinný) otisk, který byl archivován v Centrálním archivu pozemkového katastru ve Vídni. Po rozpadu Rakouska-Uherska byl otisk pro české země předán do pražských úřadů. Tyto „císařské otisky“ byly nejprve uloženy v archivu Ministerstva financí, později přemístěny do Ústředního archivu zeměměřictví a katastru (www.wikipedia.org). Již v této době bylo zřejmé, že zástavba tvořila pouze malý zlomek této krajiny, většinu pokrývaly lesy, zemědělské plochy, louky a pastviny.

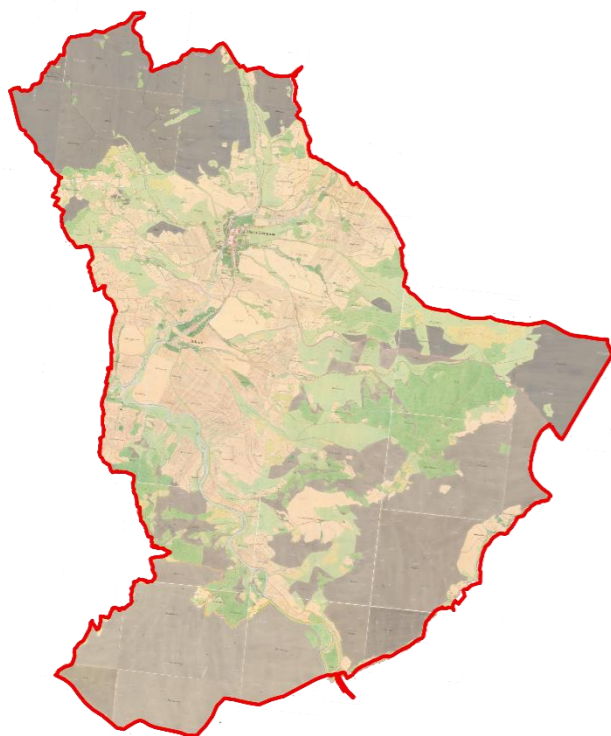
Na nejnovějším leteckém snímku vytvořeném v letech 2017-2018 lze pozorovat změny krajiny spojené zejména s lesním hospodářstvím, zemědělstvím a pastevectvím. Zřejmý je především nárůst lesní plochy díky zalesňování erozí ohrožených svahů a ústup smrkových monokultur, které jsou postupně nahrazovány sukcesně vzniklými přirozenými společenstvy (viz Obr. č. 24).

Obr. č. 21: I. vojenské mapování
(podklad z www.oldmaps.geolab.cz)

Obr. č. 22: II. vojenské mapování
(podklad z www.oldmaps.geolab.cz)

Obr. č. 23: Stabilní katastr
(podklad z www.oldmaps.geolab.cz)

Obr. č. 24: Letecký snímek současného stavu
(podklad z www.oldmaps.geolab.cz)

• Vývoj osídlení

Až do roku 1965 se Brumov i Bylnice vyvíjely samostatně. První písemná zmínka o Brumově pochází z roku 1255. Urbanistický vývoj osady Brumov se nadále odvíjí jako poddanská lánová ves. Bylnice vznikla jako samostatná poddanská lánová obec při soutoku Vláry a Brumovského potoka. Vlastnicky i správně spadala osada Bylnice vždy k brumovskému panství. Na území Bylnice se před vstupem do Vlárského průsmyku střetávaly dvě významné obchodní cesty. Obě součásti města Brumov-Bylnice jsou historicky charakterizovány jako obce hraniční, poznamenané častými vpády a pleněním procházejících armád.

Historickou zástavbu souměstí tvoří obytná stavení, řazená podél hlavní silnice. Historicky řazená podle půl a čtvrt lánů většinou štítem do ulice. Mimo souvislou zástavbu se vyskytuje i rozptýlená zástavba pasekářského typu, která však není úplně typická jako na ostatním území Valašska. Novodobá poválečná výstavba začíná zastavovat ostatní dnes již zastavěné části města. Tato zástavba je prostorově více rozvolněná, tvořená samostatně stojícími domy, řazenými podél nově vzniklých místních komunikací. Výjimkou je zástavba rodinných domů na ulici Říky. Významným kritériem pro rozvoj území byla v řešeném území sklonitost terénu.

Novodobé centrum obce tvoří v Brumově prostor náměstí s městským úřadem. V Bylnici pak prostor navazující na stávající křižovatku s kulturním sálem a domem dětí a mládeže (www.brumov-bylnice.cz).

• Demografie

Dle Českého statistického úřadu v obci Brumov-Bylnice byl stav obyvatelstva od roku 1971 vyrovnaný. Od roku 1995 začal stav obyvatel pozvolna klesat. K 1.7.2017 se v obci nachází 5 578 obyvatel z toho 2 817 je mužů a 2 761 žen. Z celkového počtu 5 561 osob k 31.12.2017 je nejvíce osob ve věku 15–64 let v počtu 3 767, počet dětí ve věku 0 – 14 let je 798 a osob ve věku nad 65 let se zde nachází 996.

• Památky, sakrální a funerální objekty

Ve městě se nachází 17 památkově chráněných objektů, které jsou zapsány ve státním seznamu nemovitých kulturních památek České republiky. Území historického jádra města a dělnická kolonie byly prohlášeny v roce 1995 Ministerstvem kultury ČR za památkové zóny. V témže roce bylo vymezeno památkové ochranné pásmo významných nemovitých kulturních památek v místní části Sidonie, a to řetězový typ osídlení původní sklářské kolonie se společnými pecemi na pečení chleba (www.brumov-bylnice.cz).

Hrad Brumov

Hrad Brumov plnil od počátku svého vzniku významnou strážní, obrannou a sídelní funkci při vstupu do Vlárského průsmyku, který byl odedávna přirozenou spojnici mezi Povážím a Pomoravím. Byl zbudován na JV výběžku vrcholového hřbetu s místním názvem Židáky v místě, pod nímž několik údolních průchodů postupně ústí do strategicky důležitého Vlárského průsmyku. Samotné dějiny hradu zjišťovány jsou obtížně z důvodu ztráty vlastního archivu v 18. a 19. století a vycházejí z poznatků archivů jiných a z archeologického průzkumu.

Předpokládá se, že předchůdcem hradu byla dřevěná ostrožna z 12. století. Samotné založení hradu se datuje podle dostupných poznatků někde do let 1210 – 1220 markrabětem Vladislavem Jindřichem za vlády Přemysla Otakara I. v pozdně románském slohu. Stavbě nejspíše vévodila mohutná hranolová věž a součástí byla asi i honosná hradní kaple, což dokládají nálezy bohaté architektonické výzdoby jako tympanon, hlavice portálu a jiné. Brumov patří k nové síti zeměpanských hradů a stává se správním, vojenským a soudním centrem jedné z nově vznikajících oblastí, tzv. provincií.

Kostel sv. Václava

Druhou nejvýznamnější historickou památkou ve městě je farní kostel, zasvěcený patronu českých zemí, svatému Václavovi. Jeho počátky sahají do 14. století, kdy na místě stával malý gotický kostel. Během staletí byl přebudován a rozšiřován až do dnešní podoby. Na počátku 16. století byl prodloužen o kůr. V roce 1665 byla přistavěna v barokním stylu brumovská (severní) kaple a v roce 1691 jižní kaple, zvaná bylnická. Chrámová loď je dlouhá 42 m, široká 15 m. Masivní kamenná věž s hruškovitou střechou je předsunuta před průčelní stěnu kostela. V roce 2004 byly na věži vyměněny krovy a krytina. Okna mají železné rámování a jsou vyplněna barevnými vitrážemi s geometrickými vzory a obrazy světců. Všechny nástěnné malby a fresky na stropěch obou kaplí jsou od vídeňského malíře J. Reinera z roku 1896. Historicky velmi cenný zvon na věži je zasvěcen Nejsvětější Trojici a pochází z roku 1671. Hned za kostelem se nachází místní hřbitov.

Židovský hřbitov

Památka, dokumentující historii brumovské židovské menšiny, stojí za městem v trati zvané “Židáky”. Jediný židovský hřbitov v bývalém zlínském okrese je nepravidelného půdorysu, na mírném kopci obráceném k jihu. První písemná zmínka o hřbitovu pochází již z roku 1758, poslední pohřeb se tu uskutečnil v roce 1931. Komplexní oprava poničeného hřbitova z dob II. světové války proběhla v roce 1985. Přibližně padesát náhrobků z žuly, pískovce i mramoru bylo postaveno na původní místa a hřbitov byl oplocen. Pamětní deska, odhalená v roce 1993, nese jména židovských občanů, umučených v koncentračních táborech.

Kaplička Panny Marie

V ulici Josefa Polácha, směrem na Návojnou, byla na místě malého hřbitova ubitých obránců města při ukrutných “kuruckých vojnách” postavena kaplička. Drobná sakrální stavba je čtvercového půdorysu s klenutým interiérem. Kapličku zdobila socha Madony z poloviny 18. století, která byla v roce 1995 odcizena. Kolem kaple jsou vysázeny památné lípy.

Kašna v Brumově

Kamenná kašna z pískovce je umístěna v parku na náměstí, před budovou radnice. Představuje významný doklad kvalitní kamenické a sochařské práce ze 2. poloviny 19. století. Je jednou z mála zachovalých a funkčních historických kašen ve Zlínském kraji. Autorem stavby je Josef Ekart, kamenický mistr ze Štípy. Kašna má kruhovou základnu o vnějším průměru 450 cm. Uprostřed základny je sokl, na kterém je na nízké tvarované podnoži osazena stočená ryba s otevřenou tlamou, ze které vyúsťuje chrlič vody.

Socha sv. Gottharda

V parku na náměstí vlevo od kašny stojí barokní socha z pískovce z roku 1771, kterou nechal postavit brumovský farář Jan Babtista Schenk. Na dvoustupňové obdélníkové základně stojí sokl s oválnou kartuší a nápisem. Sokl je ukončen profilovanou římsou, na níž stojí na tvarované podnoži socha světce, který je oděn v biskupské roucho a v levé ruce drží zavřenou knihu. Ve zdvižené pravé ruce drží pozlacenou berlu.

Sousoší nejsvětější trojice

Pozoruhodná barokní skulptura umístěná naproti radnice v parku pochází z roku 1777. Na obdélné třístupňové základně stojí sokl s nápisem: “Na nebi a na celé zemi budiž chvála, čest a sláva Bohu trojjedinému věčnému”. Na soklu je zdobený nástavec motivem píšťal, ukončený profilovanou římsou, na které je základna ve tvaru zeměkoule s okřídlenými hlavičkami andělů. Na zeměkouli sedí postavy Krista a Boha Otce. Kristus po jeho pravém boku drží ve zdvižené pravici kříž. Nad postavami je holubice v paprskové gloriole.

Socha sv. Floriána

Socha světce a patrona hasičů stojí na spodním náměstí s letopočtem 1755. Na třístupňové základně stojí sokl zdobený závěsy květů a píšťalami. Na přední části je plastická kartuš s nápisem “Svatý Floriáne, patrone, ochraň nás od ohně”. Sokl je ukončen římsou, na níž na tvarované podnoži stojí socha světce v životní velikosti. Světec je oblečen do šatu římského vojáka, s pláštěm přehozeným přes levé rameno. Pravice podél těla drží vědro s vodou, u pravé nohy je hořící dům.

Socha sv. Jana Nepomuckého (1)

Nejstarší barokní socha ve městě z roku 1730 stávala před vchodem do hradu. Po jeho opuštění byla přemístěna ke státní silnici směrem na Valašské Klobouky. Na odstupňované základně stojí sokl s rytým rámem a nápisem v latinském, českém a německém jazyce. Sokl je ukončen římsou s tvarovanou podnoží s ramenem svítilny. Na podnoži stojí socha světce v životní velikosti, který je oděn v kanovnické roucho a s biretem na hlavě. V levé ruce drží kříž s korpusem, v pravé mučednickou ratolest. Kolem hlavy má obroučku s hvězdami.

Centrální kříž na hřbitově

Centrální kříž na brumovském hřbitově je vyroben z pískovce. Kvalitní kamenická práce nese na čelní straně podstavce rokokovou kartuš s erbem rodu Illesházyů, kteří drželi brumovské panství v letech 1727 – 1835. Podstavec ukončuje profilovaná deska, která nese jednoramenný kříž s umučeným Kristem.

Pivovar Brumov

První písemná zmínka o pivovaru pochází již z roku 1573, kdy bylo vaření piva výsadou šlechty, která spravovala brumovské panství. Nejstarší průmyslový podnik na Valašsku tvoří komplex budov různého stáří, který prošel složitým stavebním vývojem. Na konci 19. století byl přestavěn a zmodernizován do dnešní podoby. Další úpravy se týkaly již jen vnitřního zařízení a technologického

vybavení. Mohutné sklepy jsou vyhloubené v úpatí hradního vrchu. Budovy s přilehlými čtyřmi pivovarskými rybníky pod hradním areálem tvoří unikátní památkově chráněný objekt, i když pivo už se tam dnes nevaří. V současné době v soukromém vlastnictví v chátrajícím stavu.

Radnice

Kulturní památkou byla dominanta brumovského náměstí prohlášena v roce 1999. Přesnou dobu stavby budovy není možné zjistit, protože při požáru města byly zničeny archivní materiály. Objekt má čtvercový půdorys, v přízemí jsou dochovány krásné klenbové stropy. V roce 1933 byl dům prodán městské obci brumovské a byl tu zřízen radniční úřad.

Socha sv. Jana Nepomuckého (2)

V bylnické části města u hlavní silnice stojí socha světce, která byla postavena na náklady občanů Bylnice v roce 1830 jako poděkování za ochranu před vpády nepřátelských tatarských hord. Na základně stojí čtyřboký sokl, na jehož přední straně je v rytém rámu plastická kartuš s nápisem: "S NAKLADU B OBCE 30. JUNI 1830". Sokl je ukončen římsou a na ní na tvarované podnoži s motivem píšťal stojí socha světce v životní velikosti. Pravá ruka drží kříž, v levé smeknutý biret. Kolem hlavy jsou obroučky z hvězd. Vedle sochy stojí bylnická zvonice, zapůjčená Římskokatolické farnosti v Brumově, která ohlašuje pravidelně čas nebo úmrtí občana.

Socha sv. Jana Nepomuckého (3)

Za obcí Bylnice u hlavní cesty směrem na Svatý Štěpán stojí pozdně barokní skulptura sv. Jana Nepomuckého. Na čtvercové odstupňované základně stojí sokl, členěný dvěma profilovanými římsami. Ve spodní části je kruhová vpadlina s plastickým řeckým křížem, ve střední části reliéf kříže s korpusem a v horní části reliéf kalicha. Na čtvercové podnoži stojí socha světce, který je oděn v kanovnické roucho s biretem na hlavě. Levá ruka drží kříž s korpusem a mučednickou ratolestí, pravice je zdvižena k ústům v gestu mlčení. Kolem hlavy je obroučka s hvězdami.

Kaplička sv. Jana Nepomuckého

Drobná sakrální stavba lidového charakteru byla postavena koncem 19. století a sloužila jako vstup do osady Nová huť (později Svatý Štěpán). Kaplička má obdélníkový půdorys s půlkruhovým závěrem. Ve výklenku kapličky stojí soška sv. Jana Nepomuckého. Na hřebenu střechy je otevřená čtyřboká zvonice, ukončená křížem. Každé vánoční svátky zdobí kapličku krásný vyřezávaný betlém.

Dělnická kolonie Sidonie

Dělnická kolonie, vybudovaná z dřevěných řadových domků v podlouhlém bloku, je dokladem životní úrovně sklářských dělníků ve Staré huti (později Sidonie) z konce 19. a začátku 20. století. Památkové ochrany se dostalo kolonii pod číslem popisným 65-70, v jejímž čele je vybudována společná chlebová pec. Tento ojedinělý a historicky vzácný soubor bývalých dělnických obydlí je dnes však pozměněn nestejnými úpravami majitelů jednotlivých domků. Celý blok je kryt sedlovou střechou s dřevěnými vikýři.

Společná chlebová pec

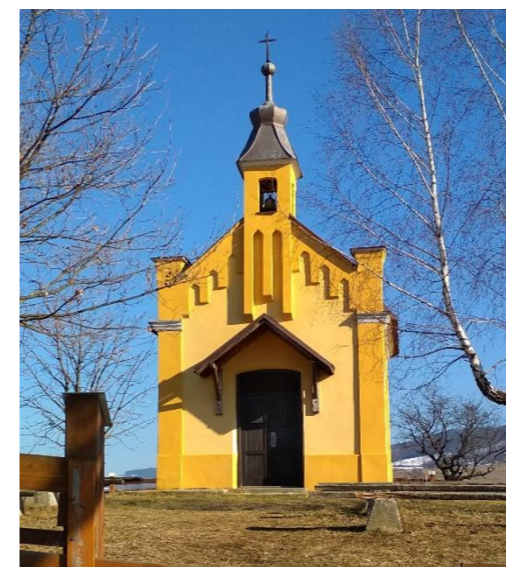
Volně stojící pec ke společnému pečení chleba patří k příznačným stavbám pro dělnické kolonie. Je vystavena z cihel v kombinaci s kamenem, který byl použit hlavně do základů. Nad stěnami vysokými zhruba 150 cm je jednoduchá rámová konstrukce sedlové střechy. V prostoru pod stříškou se skladovalo nářadí k obsluze. Pec byla považována za společné vlastnictví a jednotlivé rodiny měly za povinnost starat se o dobrý technický stav a zajištění topiva. Pec byla využívána i k pečení svátečního pečiva (www.brumov-bylnice.cz).

Další objekty (bez památkové ochrany):

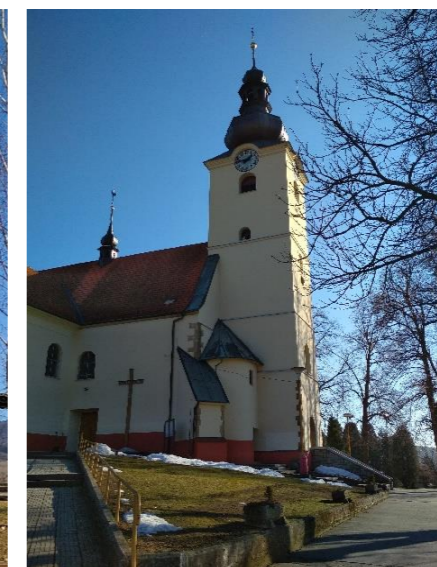
Kaple sv. Anny

Kaple z 19. století, která byla při stavbě železničního tunelu pod kaplí zničena, v roce 1998 znovu opravena. Interiér není volně přístupný, pouze o Vánocích a Velikonocích. Vrchol kopce s kaplí sv. Anny dříve patřil k neodmyslitelným dominantám Brumova též kvůli čtverci vzrostlého smrkového lesa, v jehož stínu se kaple ukrývala. Smrky byly nedávno vykáceny, což významně podpořilo výhledy z kopce, kolem kaple byly vysazeny čtyři památné lípy.

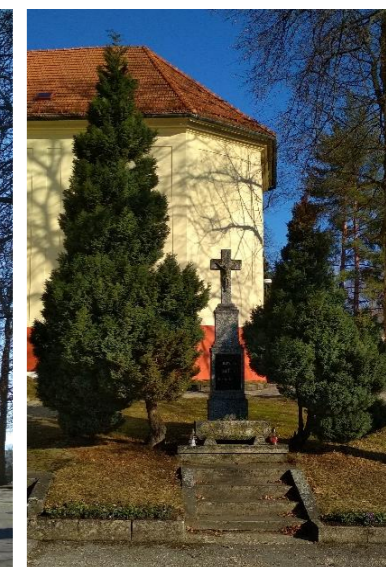
Dále se zde vyskytuje řada kapliček, křížů, boží muka, zvonice, sochy a sousoší, a svaté obrázky (15) - kaple sv. Cyrila a Metoděje, kaple P. Marie „U Cihelny“, zvonice v Bylnici, kamenný kříž u Návojně, kříž nad hřbitovem, kříž u kostela, misijní kříž u kostela, křížová cesta, kříž na ulici 1. května, kříž v „Zářezu“ v Bylnici, kříž na ulici Vlárská, kříž na „Dílech“ v Bylnici, kříž nad Maděrovcem, kříž a zvonice v Sidonii, kříž v Sidonii na Kopanicích, kříž ve sv. Štěpáně ve vsi, kříž na Kapitance, kříž na stráži v Bylnici, kříž na Březové, železný kříž za Kanajků, kříž za Holým vrchem, zvonice a kříž ve sv. Štěpáně, socha sv. Jana na ulici Vlárská, plastika P. Marie na Maděrovci, socha Panny Marie, Boží muka sv. Jana v Sidonii, socha sv. Václava u kostela, křížek v Čertoryjích. V celém katastrálním území Brumova-Bylnice se celkem nachází 55 památek. Obrázky č. 25 – 40 ukazují několik příkladů ze současné podoby výše popsaných památek a jsou lokalizovány na mapě níže (viz Obr. č. 41).

Obr. č. 25: Kaple sv. Anny

Obr. č. 26: Kostel sv. Václava

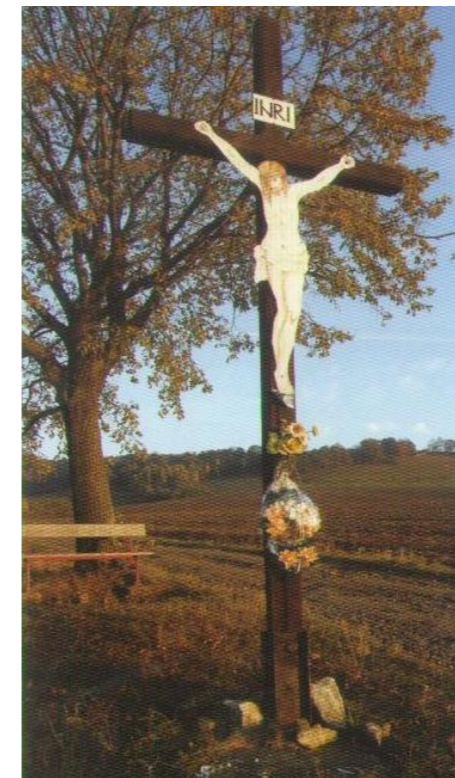
Obr. č. 27: Kříž u kostela

Obr. č. 28: Židovský hřbitov

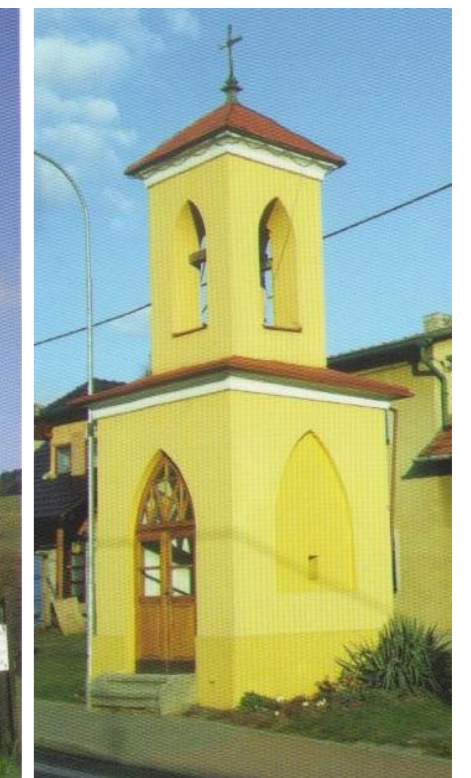
Obr. č. 29: Centrální kříž na hřbitově

Obr. č. 35: Kříž nad hřbitovem

Obr. č. 36: Kříž za hřbitovem

Obr. č. 37: Zvonice v Bylnici

Obr. č. 30: Kašna a radnice na náměstí v Brumově Obr. č. 31: Hrad Brumov

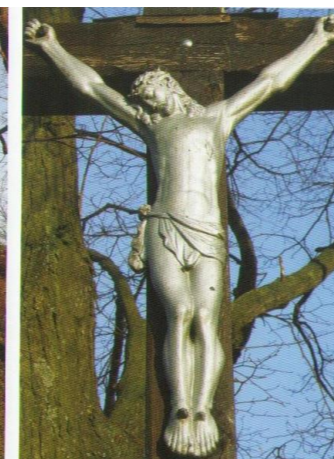
Obr. č. 38: Kaple sv. Cyrila a Metoděje (zdroj: www.mistopis.eu)

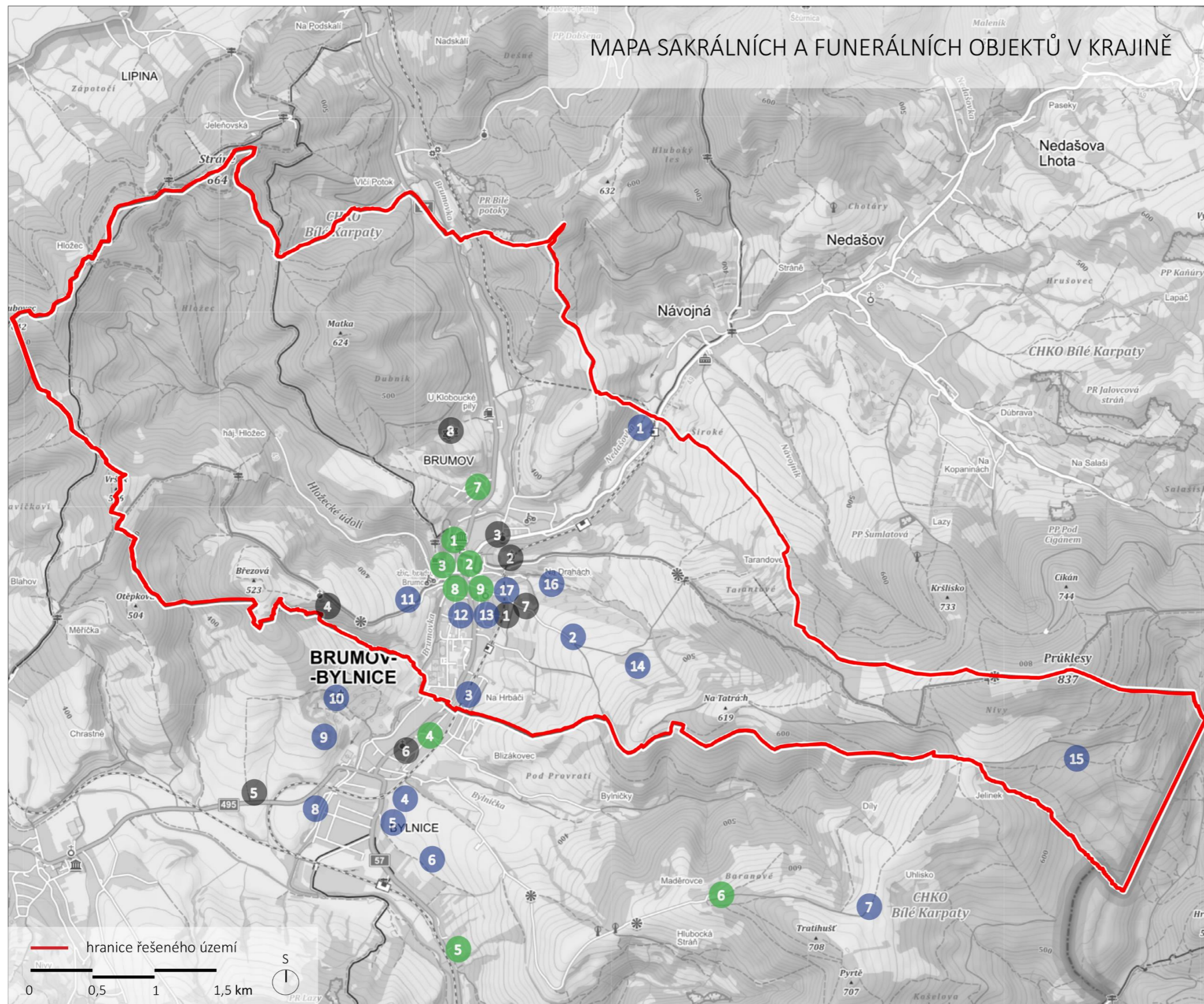
Obr. č. 39: Kamenný kříž u Návojně

Obr. č. 40: Sousoší nejsvětější trojice

Obr. č. 32: Obraz Panny Marie s Ježíšem Obr. č. 33: Obrázek sv. Antonína Obr. č. 34: Kříž na „Dílech“ v Bylnici

Obr. č. 41: Sakrální a funerální objekty v krajině (podklad z www.mapy.cz)

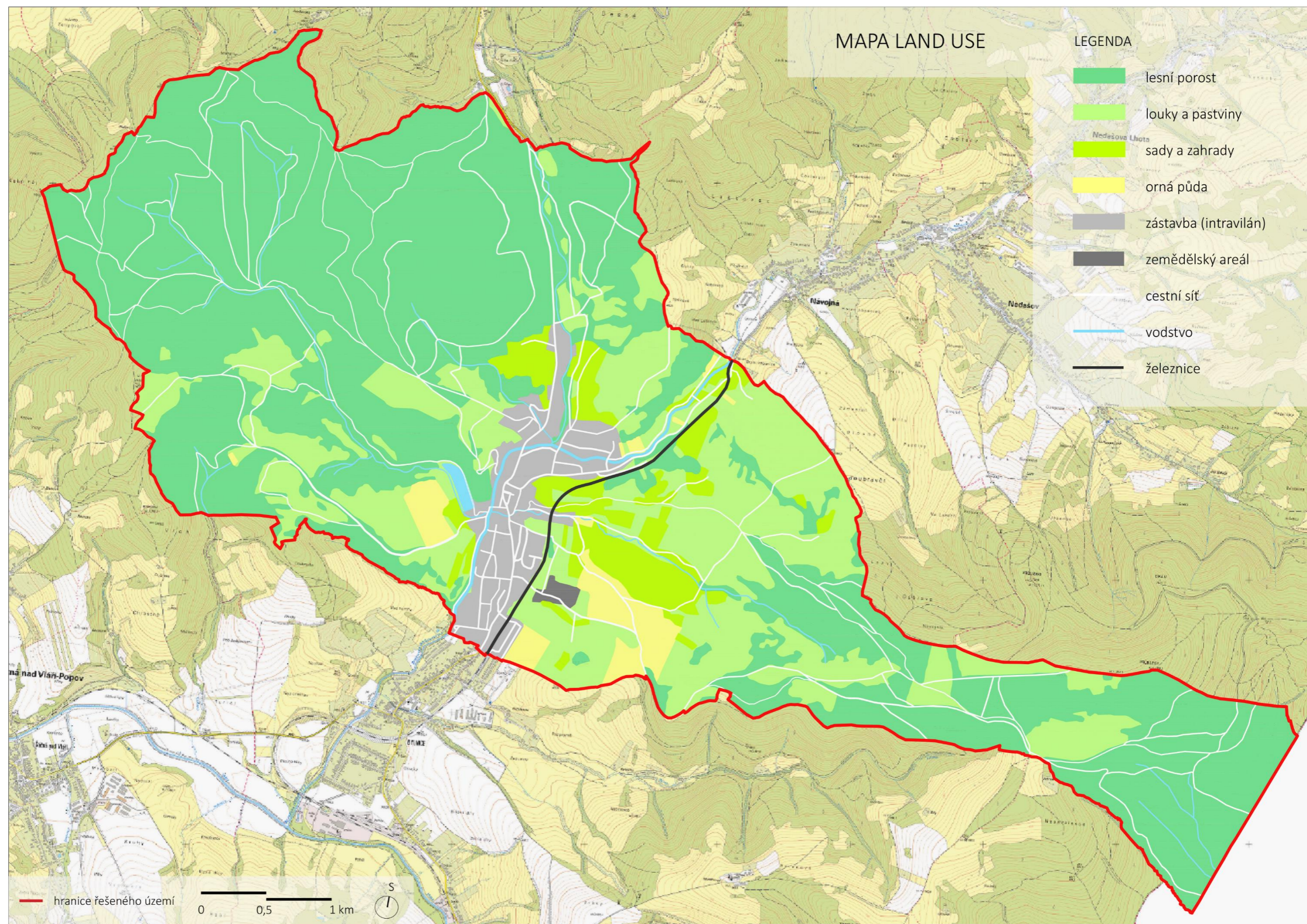
- **Land use**

Mapa land use – využití území ukazuje aktuální funkční využití ploch řešeného území. Plochy v hranici označeném území jsou rozlišené barvami (viz Obr. č. 42).

Z mapy využití území vyplývá, že největší plochu území tvoří lesy (viz kap. 1.12.1), které se v největším zastoupení nacházejí na severozápadní a jihovýchodní straně řešeného území. Druhou nejpočetněji zastoupenou plochou jsou louky a pastviny, které v pořadí následují sady a zahrady. V historii se zde nacházely mnohem větší plochy orné půdy, než v dnešní době, ale díky vodní erozi na svazích mají majitelé pozemků i zastupitelé obce snahu pozemky přinejmenším zatravnit.

Obcí v údolí protékají dvě významné řeky, Brumovka a Nedašovka, nicméně zde pramení v kopcích velké množství potoků (viz kap. Hydrologická charakteristika). Na severozápadní straně od hradu se nachází pivovarské rybníky, které se dnes již pro účely pivovarnictví nevyužívají.

Kromě hlavní dopravní sítě (viz Obr. č. 10) ve městě prochází velká spousta drobných cest v krajině, využívaných především pro obsluhu zemědělských ploch a sadů, ale také k rekreaci.

Obr. č. 42: Land use (podklad z www.cuzk.cz)

5.1.4 Terciální krajinná struktura

• Ochrana přírody a krajiny

Celé katastrální území Brumova-Bylnice spadá pod velkoplošně chráněné území chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty, do mikroregionu Jižní Valašsko. Tato oblast je součástí biosferické rezervace UNESCO.

CHKO Bílé Karpaty se od jiných chráněných krajinných oblastí liší velkým zastoupením ploch trvalých travních porostů (TTP), které v minulosti vznikly, a i dnes jsou podmíněny zemědělskou činností. Zaujímají více než čtvrtinu výměry chráněné krajinné oblasti. Zachovalé druhově bohaté louky a pastviny Bílých Karpat jsou významným přírodním a současně kulturním dědictvím.

Plošně omezené enklávy trvalejšího bezlesí v rámci lesnaté krajiny se vyskytovaly i přirozeně, tedy už před osídlením Bílých Karpat lidmi. Trvalé travní porosty, jak je známe dnes, však začaly vznikat teprve s jejich příchodem, pomalým a náročným potlačováním lesa. Postupně se dařilo udržovat větší a souvislejší plochy bezlesí, kde se nahodile kombinovalo vypásání a sečení. V období pozdního středověku a po 30-ti leté válce začala být příhraniční krajina intenzivněji osídlována a tím pádem i více odlesňována a zemědělsky využívána. Na počátku 20. století se v Bílých Karpatech louky a pastviny rozprostíraly na mnohem větších rozlohách, než je tomu dnes. Louky nebyly hnojeny a kosily se jednou ročně, některé se vypásaly až v době otav. K zásadním změnám v zemědělském hospodaření došlo po roce 1950. Se zaváděním mechanizace víceméně vymizela ruční práce. Vznikaly obrovské plochy hnojených druhově chudých porostů s plevelnými druhy. Pozemky pro mechanizaci nedostupné zůstávaly opuštěné a tyto zanedbané pozemky zarůstaly křovinami a měnily se zpátky v les.

Výrazný vliv na zaměření zemědělského hospodaření v současnosti má dotační politika. V nižších polohách a na úpatích svahů je zemědělská půda obhospodařována zejména ekonomickými subjekty. Na rozlehlých plochách je sklizeň TTP prováděna výkonnou technikou. Obecně v CHKO Bílé Karpaty převládá chov hospodářských zvířat, především skotu bez tržní produkce mléka, na řešeném území je to pak chov ovcí. Ve středních a vyšších polohách ustupují velké zemědělské podniky a značný podíl zemědělské půdy je obhospodařován malými farmami nebo drobnými zemědělci. Tyto polohy jsou udržovány sečením, popř. pastvou skotu a ovcí.

Citlivá údržba pozemků, kterou Správa CHKO Bílé Karpaty podporuje, zejména mozaikovitá seč a pastva, je ideální pro údržbu svažitých pozemků v maloplošných zvláště chráněných územích (MZCHÚ) a 1. zónách CHKO. V těchto polohách, s ohledem na nemožnost využití intenzivních technologií, se častěji daří simulovat tradiční způsoby hospodaření, které mají pozitivní vliv na zachování i rozvoj druhové diverzity. Z pohledu ochrany přírody se pak jako nejvhodnější finanční nástroj pro údržbu krajiny jeví podpora z Programu péče o krajinu uživatelům pozemků, jehož flexibility se využívá v nejcennějších lokalitách, kde je potřeba péči přesně specifikovat (www.bilekarpaty.ochranaprirody.cz).

V první zóně této CHKO se v řešeném území nachází *svah pod kapličkou sv. Anny*. Na území o velikosti 0,605 ha jsou předmětem péče subxerothermní trávníky s výskytem vzácnějších druhů rostlin a teplomilného hmyzu. Dále zde leží lokalita *Uhličky* o rozloze 1,606 ha, kde nalezneme travino-bylinné porosty se suchomilnou vegetací svazu *Bromion erecti*, mokřad svazu *Calhion* a silně ohrožený druh rostliny lilie cibulkonosné (*Lilium martagon*). Lokalita je pravidelně mozaikovitě sečena, kosena a přepásána.

Ve druhé zóně CHKO přibližně 2,5 km jihovýchodně od nádraží v Bylnici, v nadmořské výšce 490-540 m n. m., najdeme lokalitu *Petrova studna* o výměře cca 4 ha. Svažitá stráž má jihovýchodní expozici a nalezneme zde zachovalé světliny se suššími trávníky s výskytem teplomilných druhů rostlin včetně hořce křížatého (*Gentiana cruciata*). Postupně by zde mělo dojít k obnově pastvy, kosení nedopasků a kolem hořců. Ve stejné zóně se nachází také *Sad pod hradem* o rozloze 0,614 ha. Svažité území má východní expozici v nadmořské výšce 350-380 m n.m. Nachází se zde pravidelně sečené subxerothermní trávníky s výskytem vzácnějších druhů rostlin a teplomilným hmyzem.

V přechodné lokalitě mezi první a čtvrtou zónou CHKO se nachází lokalita *Březová*. Březová má jižní expozici a leží na východním úbočí v nadmořské výšce 400-425 m n. m. Jedná se o 2 ha pastvin s roztroušenými jalovci (*Juniperus communis*) a xerothermními druhy. Pastvina je dnes částečně zarostlá a pravidelně se kosí.

Přímo na území BB se nachází několik maloplošně chráněných území – tři přírodní památky (PP Chladný, PP Okrouhlá, PP Hluhoče) a dvě přírodní rezervace (PR Sidonie, PR Lazy) (viz obr. č. 42). Nedaleko hranice území se pak nachází nejbližší např. PR Bílé potoky, PR Jalovcová stráž, PP Pod Cigánem a PP Šumlatová.

Přírodní památka Chladný vrch se skládá ze dvou oddělených starých bukových porostů, které jsou významné výskytem tesaříka alpského, vzácných druhů střevlíků a vážky páskovce dvojzubého. V dutinách stromů žije například holub doupňák a lejsek malý.

PP Okrouhlá je smíšený přírodě blízký les, kde převažuje buk lesní (*Fagus sylvatica*), dále zde roste dub zimní (*Quercus petraea*), javor mléč (*Acer platanoides*), javor klen (*Acer pseudoplatanus*), jilm horský (*Ulmus glabra*), lípa srdčitá (*Tilia cordata*), třešeň ptačí (*Prunus avium*). Z bohatého bylinného patra patří k nejvzácnějším druhům lilie zlatohlavá (*Lilium martagon*), okrotice dlouholistá a červená (*Cephalanthera longifolia*, *C. rubra*), a vemeník dvoulistý (*Platanthera bifolia*). Žije zde mnoho druhů brouků, včetně vzácného tesaříka alpského (*Rosalia alpina*). Vyskytuje se zde kriticky ohrožená užovka stromová (*Zamenis longissimus*) (www.mapy.cz).

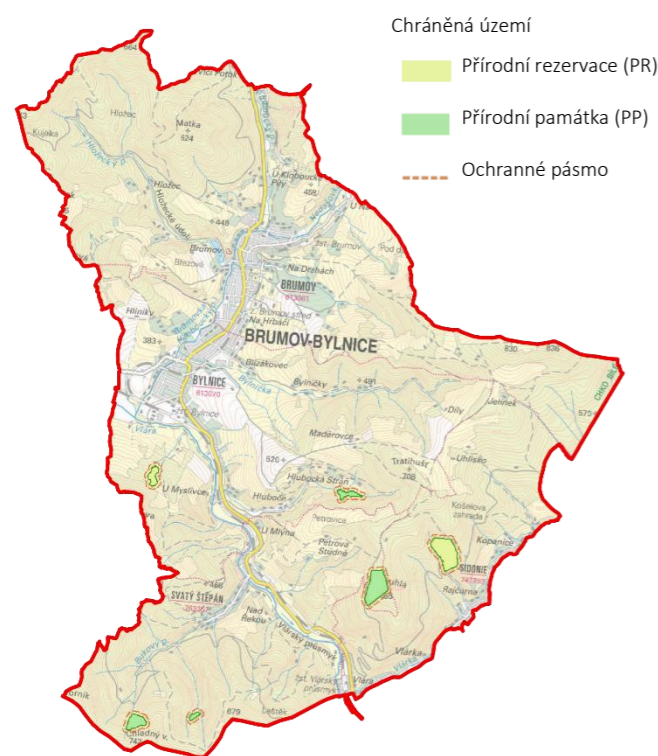
Předmětem ochrany v PP Hluhoče je květnatá louka se vzácnými druhy jako starček dlouholistý moravský (*Tephrosia longifolia* subsp. *moravica*) a toič čmelákovitý Holubyho (*Ophrys holosericea* subsp. *Holubyana*). Chráněná je také řada ohrožených vstavačovitých druhů např. prstnatec bezový (*Dactylorhiza sambucina*), prstnatec Fuchsův Soóův (*Dactylorhiza fuchsii* subsp. *Soóana*), hlavinka horská (*Traunsteinera globosa*), pětiprstka žežulník (*Gymnadenia conopsea*) a další (www.mapy.cz).

Ochrana přírodní rezervace Sidonie se vztahuje na původní bukový les stáří kolem 200 let, který se přirozeně zmlazuje. Zdejší buky dosahují mohutných rozměrů a nejvyšší strom dorůstá do výšky téměř 50 m. Stromy jsou domovem např. holuba doupňáka (*Columba oenas*) a strakapouda bělohřbetého (*Dendrocopos leucotos*). Zdejší vlhké prostředí přeje měkkýšům, zejména dvěma typickým karpatským plžům - skalnici lepé (*Chilostoma faustina*) a vlahovce karpatské (*Monachoides vicinus*) (www.mapy.cz).

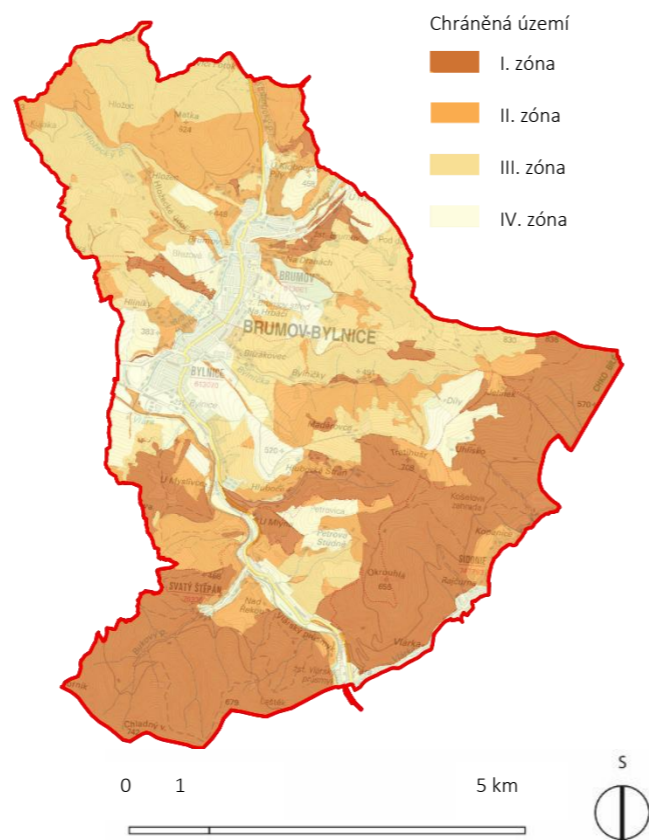
PR Lazy zahrnuje jednu z nejzachovalejších květnatých karpatských luk. Pestrou mozaiku vytváří na 290 druhů cévnatých rostlin. Nezvykle bohaté zastoupení mají orchideje - roste zde několik druhů vstavačů, prstnateců, kruštíků, vemeníků a další. Záplava květů láká motýly - objevuje se zde otakárek fenyklový, bělásek hrachorový, ohniváček černočárny, soumračník čárečkovaný, modrásci (www.mapy.cz).

V rámci soustavy Natura 2000 se v Brumově-Bylnici nenachází žádná ptačí oblast, ale jsou zde čtyři evropsky významné lokality (EVL) (viz Obr. č. 45) - na severu květnatá bučina a karpatské dubohabřiny s názvem *PR Bílé potoky*, v jižní části neregulovaný tok Vlárky s výskytem sekavčíka horského (*Sabanejewia aurata*), jednou z našich nejvzácnějších ryb, na východě je to *Hodňovská dolina* s mezofilními loukami s remízky listnatých dřevin a *Vlářský průsmyk* s přirozenými bučinami.

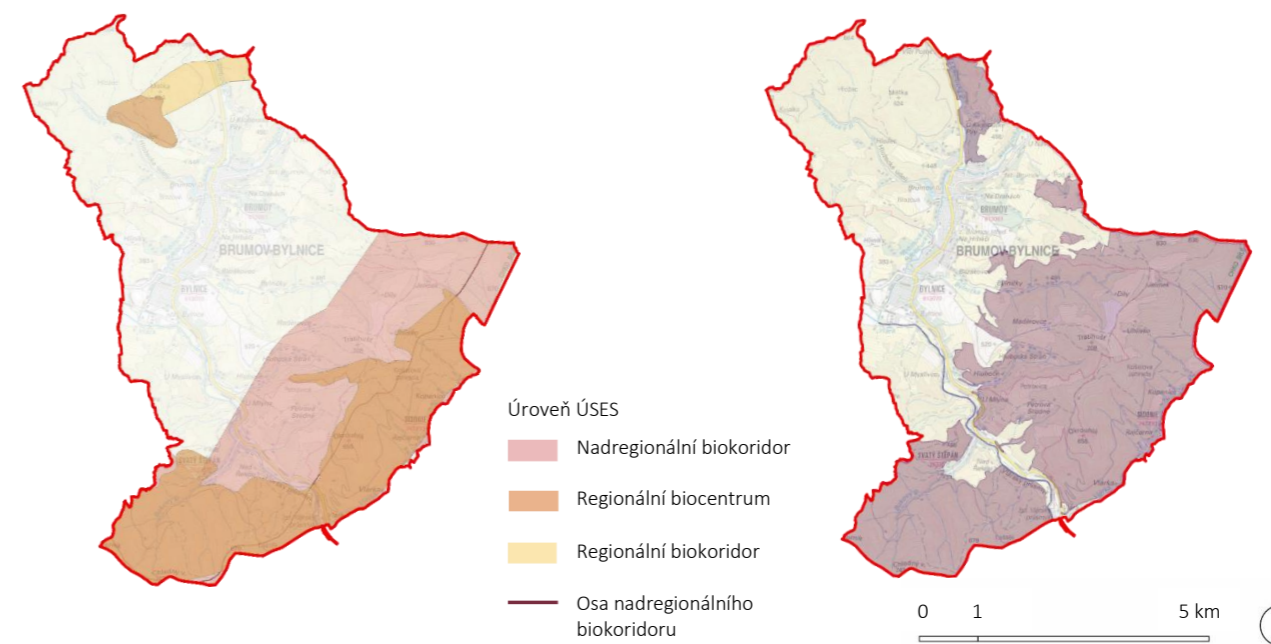
V řešeném území se nachází nadregionální úroveň územních systémů ekologické stability (ÚSES) – nadregionální biokoridor a osa nadregionálního biokoridoru. Součástí Územního plánu Brumov-Bylnice jsou zapracovány prvky regionálního a lokálního ÚSES, který se dotýká napojení na sousední KÚ Valašské Klobouky, Štítná nad Vláří, Popov, Vlachovice, Vrbětice, Křekov, Nedašov, Návojná, a na Slovenské straně Horné Srnie a Horná Súča. Regionální ÚSES je tvořen biocentry Jurův vrch, Matka a regionálním biokoridorem Matka - Hluboké údolí. Lokální ÚSES reprezentují biocentra a biokoridory lesního a kombinovaného typu. Řešeným územím je vedena síť cyklistických stezek, která na severu navazuje na koncepci cyklistických stezek města Valašské Klobouky, na východě na cyklistické trasy obce Návojná a na západě na cyklistickou stezku obce Štítná nad Vláří (viz Obr. č. 44).

Obr. č. 42: Mapa maloplošně chráněných území (podklad z www.nature.cz)

Obr. č. 43: Mapa zonace CHKO (podklad z www.nature.cz)

Obr. č. 44: ÚSES (podklad z www.nature.cz)

Obr. č. 45: Evropsky významné lokality (podklad z www.nature.cz)

• Územní plán

Územní plán města Brumov-Bylnice byl vydán formou Opatření obecné povahy č. 01/2013 Zastupitelstvem města Brumov-Bylnice dne 18.9.2014 pod číslem usnesení 13/21/2014/298 a nabyl účinnosti dne 4.10.2014.

S ohledem na polohu města v chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty je hlavním cílem nového územního plánu vytvořit přiměřenou nabídku ploch pro demografickou stabilizaci sídla a zabezpečení primárních funkcí města, a to návrhem ploch bydlení a návrhem ploch rekreace. Mezi stěžejní urbanistické funkce je kladen důraz na zajištění ploch občanského vybavení, rozšíření ploch pro sport a rekreaci i v širších územních souvislostech, zajištění ploch pro udržení hospodářských a podnikatelských aktivit a zabezpečení souvisejícího rozvoje dopravní a technické infrastruktury.

Ve vazbě na současně zastavěné území je navrhován rozvoj ploch pro bydlení v rodinných domech, dále ploch pro bydlení v bytových domech, rozvoj ploch občanského vybavení a ploch pro sport a rekreaci a rozšíření ploch pro výrobu. Významný dopravně urbanistický prvek v řešeném území tvoří návrhové plochy dopravy, které rozšiřují a zkvalitňují síť cyklistických stezek v řešeném území.

Převažující formou bydlení v řešeném území je bydlení v rodinných domech. Podstatná je i forma bydlení ve vícebytových domech. S ohledem na období vzniku je diferencována na zástavbu pocházející z poválečného období (sídlíště Rozkvět) a zástavbu z období normalizace (sídlíště Družba). Z celkového počtu 2 228 bytových jednotek je 1 909 bytů využíváno k trvalému bydlení, neobydlený bytový fond tvoří 319 bytů, a z toho je 89 bytů využíváno pro rekreační účely, 18 bytů se přestavuje a 28 je neobyvatelných. Historická zástavba města je situována podél průjezdní silnice I/57 a II/495 do historických center původních obcí. Novodobá výstavba v obci navazuje na zástavbu historickou. Větší nezastavěné plochy se v souvisle zastavěném území obce nenachází. Menší územní rezervy, vymezeny především pro účely intenzifikace a revitalizace sídlíště, jsou v prostoru Sídlíště Družba. Nová výstavba

rodinných domů je proto orientována do okrajových částí města (lokality Na Hrbáči, Zahradky, Blizákovec a ulice Č. Kramoliše) (<https://www.brumov-bylnice.cz>).

- **Vizuální vazby**

Krajina Valašska je vizuálně velmi zajímavá, má zvlněné lesnaté horizonty a z každého vyššího bodu se nabízí výhled do širého okolí. Město Brumov-Bylnice leží v údolí, podél řeky Brumovky, tudíž zajímavé výhledy na okolní pohledové dominanty najdeme i uprostřed města.

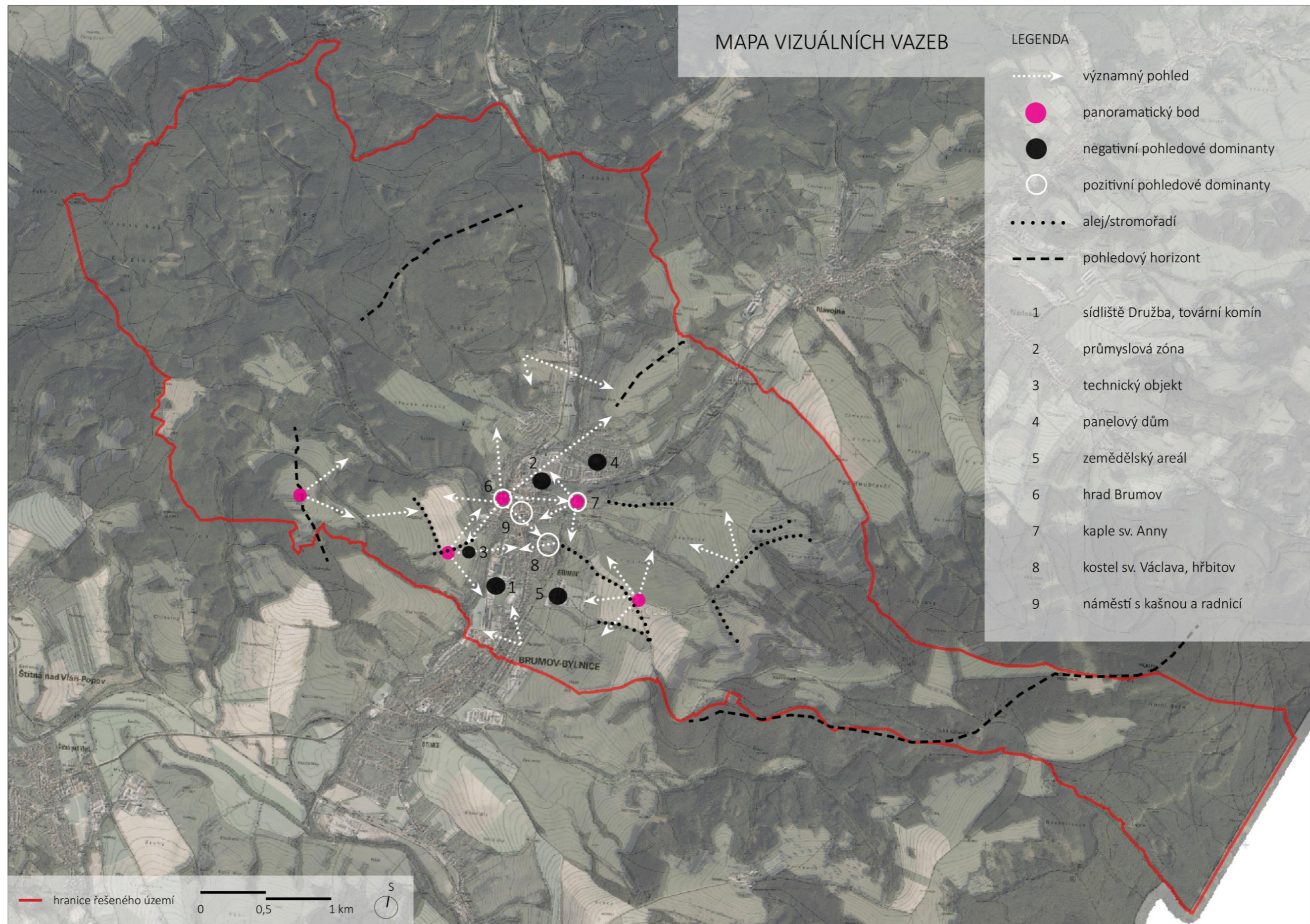
Nejvýznamnějším pohledovou dominantou města je hrad Brumov. Hrad Brumov je exponovaný nejen z okolní kopcovité krajiny, ale také z centra města. Z hradu lze pozorovat památkovou zónu města a náměstí s kašnou a radnicí, které byly v nedávné době zrekonstruovány. Další významnou pohledovou dominantou je Kostel sv. Václava a hřbitov za kostelem, který je zasazen v terénu na kopci. Pohled z krajiny na kostel je zastíněn starými lípami, je proto otázkou, jak postupovat v budoucnu při obnově těchto stromů, a zdali je obnovovat. Významným bodem je kopec s kapličkou sv. Anny. Celkově je kaple obyvateli v území opomíjena, proto by bylo dobré její okolí uvolnit odstraněním stromů a otevřít tak pohledy, které na ni v krajině směřují tak, aby se mezi stromy neztrácela. V historii na kopci stála v zákrytu čtvercového smrkového rastru stromů, který byl v důsledku kůrovcové kalamity odstraněn.

Krajina je utvářena charakteristickými loukami a pastvinami, ukončenými na vrcholcích kopců na horizontech lesním porostem. Ojediněle se v krajině s trvale travními porosty nachází i zemědělská půda, remízky, skupiny stromů a solitéry. Cesty v krajině jsou lemovány stromořadími, v některých místech alejemi. Větší část těchto liniových krajinotvorných prvků neplní svoje funkce, protože je neúplná nebo ve špatném zdravotním stavu. Nedílnou součástí krajinné matrice jsou ovocné sady (extenzivní i intenzivní), zbytek tvoří převážně lesy a zastavěná území. Všechny výše zmíněné aspekty utvářejí místní krajinný ráz.

Jako negativní dominanty jsou vnímány takové objekty, které ruší harmonické pohledy do krajiny a jsou krajině cizí, mezi takové patří například komín teplárny, technická budova, která je zasazena do svahu s esteticky nevhodnou modelací terénu. Dále je to vysoký panelový dům, který velmi výrazně ruší několik důležitých pohledů na město. Hned při příjezdu do města od Vlašských Klobouků návštěvníka přivítá pohled na velký panelový dům, za kterým se tyčí kaple sv. Anny. Za negativní pohled v krajině můžeme považovat také pohled na bývalé JZD, nacházející se v kopci nad železniční stanicí Brumov-střed.

Problematické pohledy do krajiny, kde vzniká vizuální střet vysoké panelové pestrobarevné zástavby s krajinou, by se částečně dal zmírnit například návrhem umírněných barev fasád této architektury, která vytváří zdejší negativní vizuální vazby v krajině.

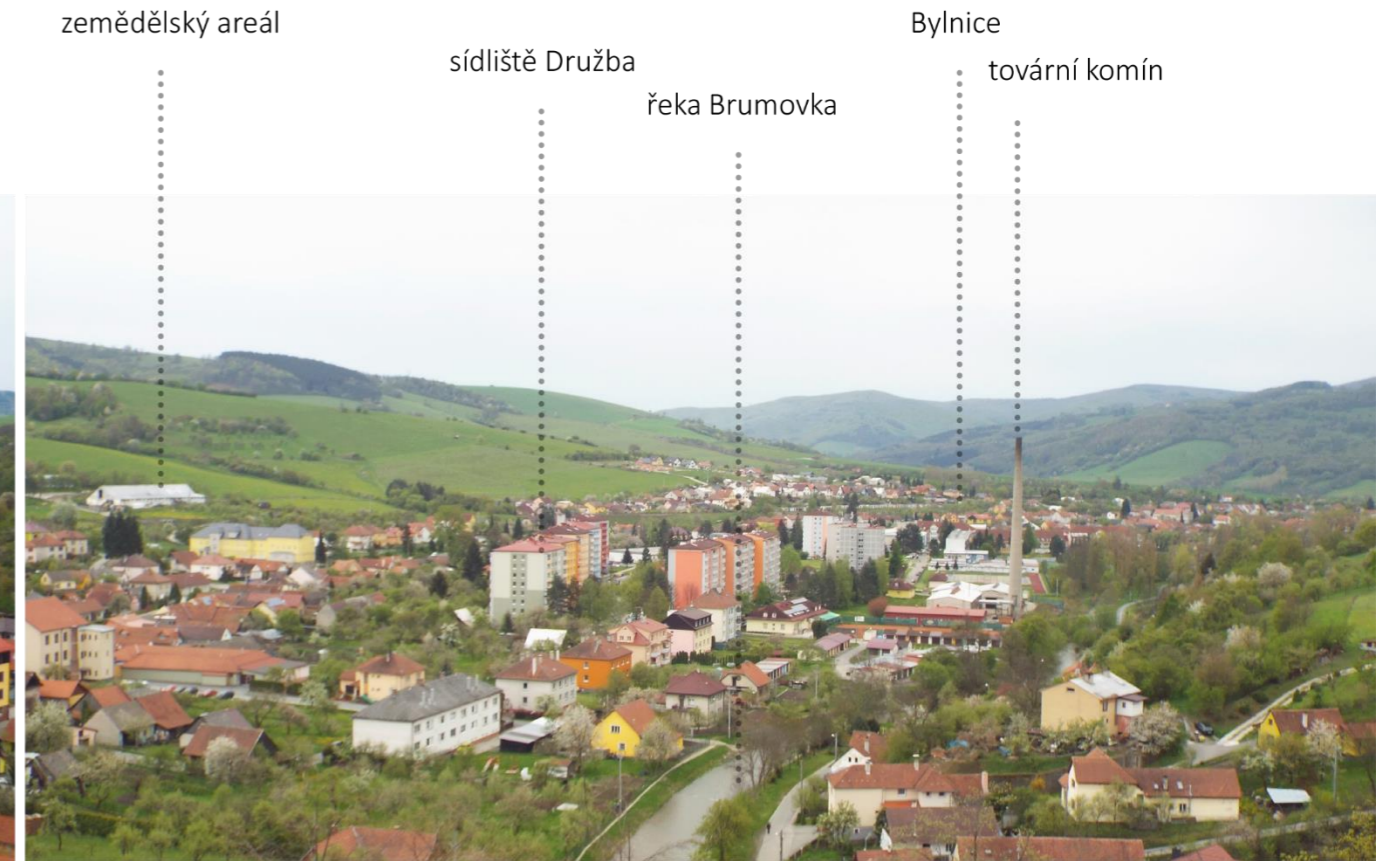
Vizuální vazby jsou zobrazeny a popsány na Obr. č. 46-54.

Obr. č. 46: Vizuelní vazby (podklad z www.cuzk.cz)

pohled z hradu směrem na severní výjezd z města

pohled z hradu směrem na Bylnici

pohled z hradu na krajinu s kostelem a kaplí

pohled z hradu na centrum města

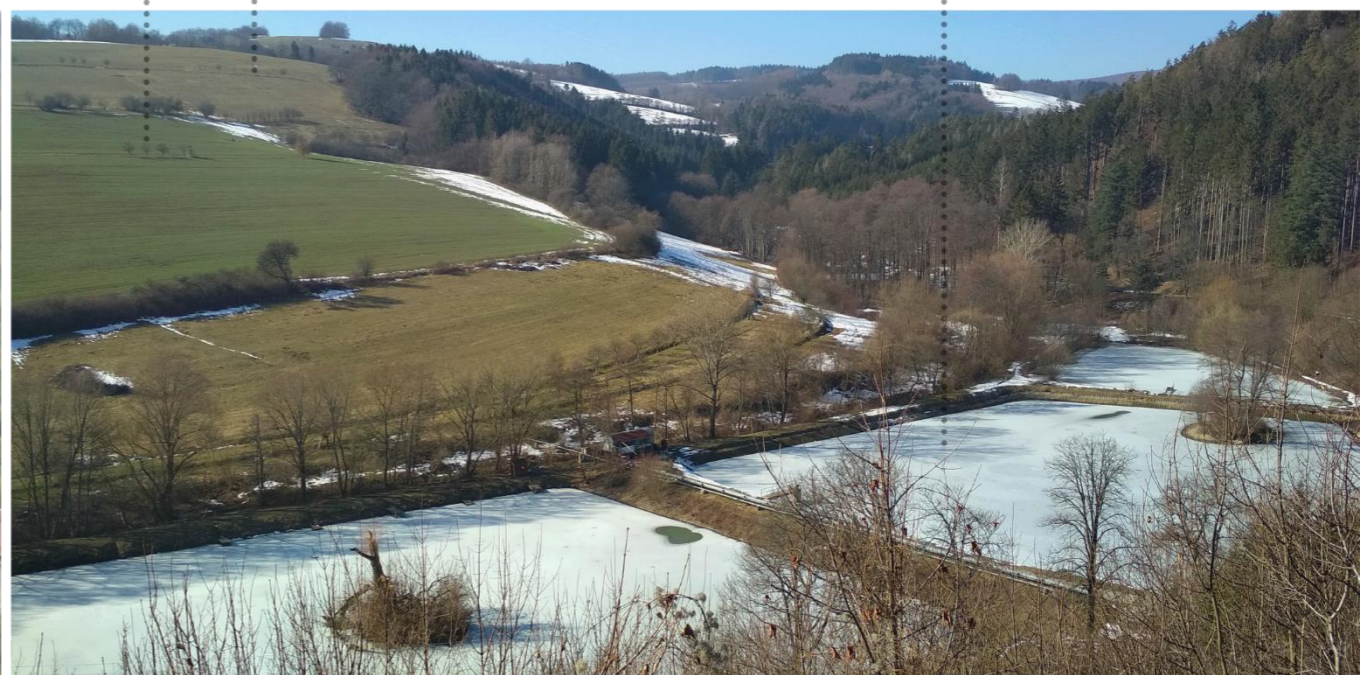
Obr. č. 47: Vizuální vazby z hradu

rozpadlý ovocný sad
 kaple sv. Anny
 větrolam/stromořadí

detail pohledu z hradu na kapli

pozůstatky stromořadí
 bývalé pivovarské rybníky

pohled z hradu na rybníky

rozpadlý sad
 rozpadlé stromořadí
 rozpadlé stromořadí
 vrch Březová

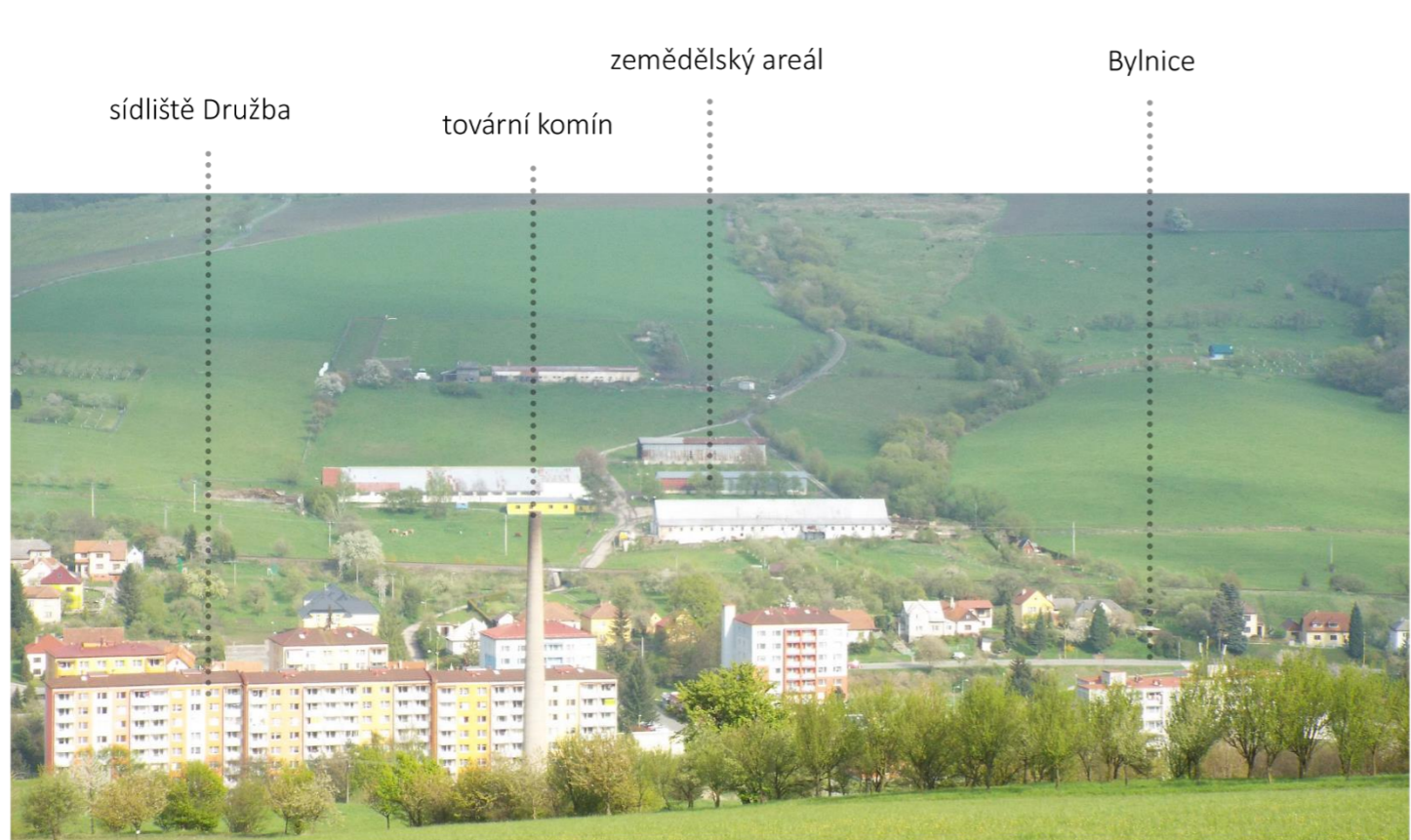
pohled z hradu na západní svah nad rybníky

kostel sv. Václava
 kříž u kostela
 obřadní síň
 hřbitov

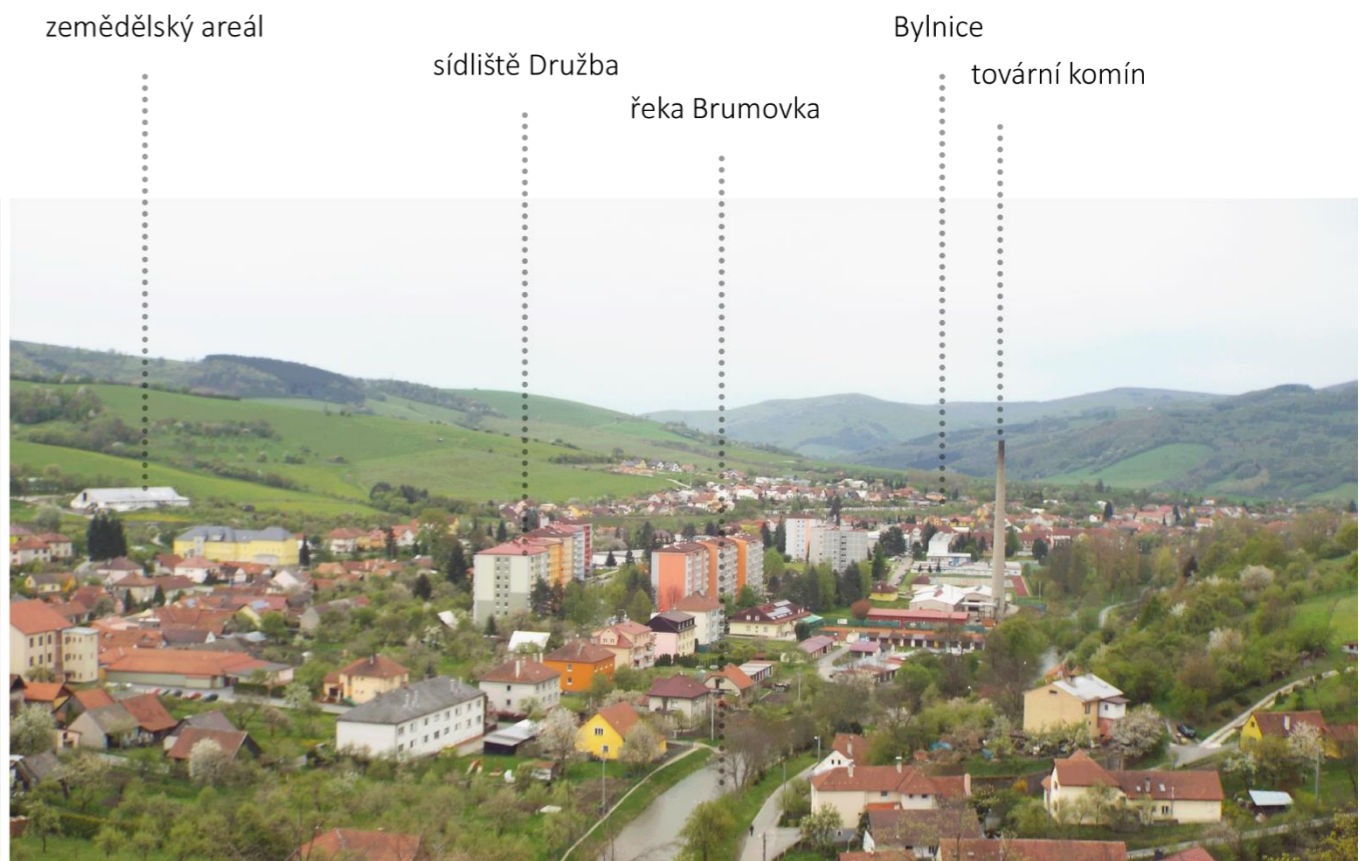

pohled ze spodní části západního svahu na kostel se hřbitovem

Obr. č. 48: Vizuální vazby z hradu

pohled ze západního svahu na východní

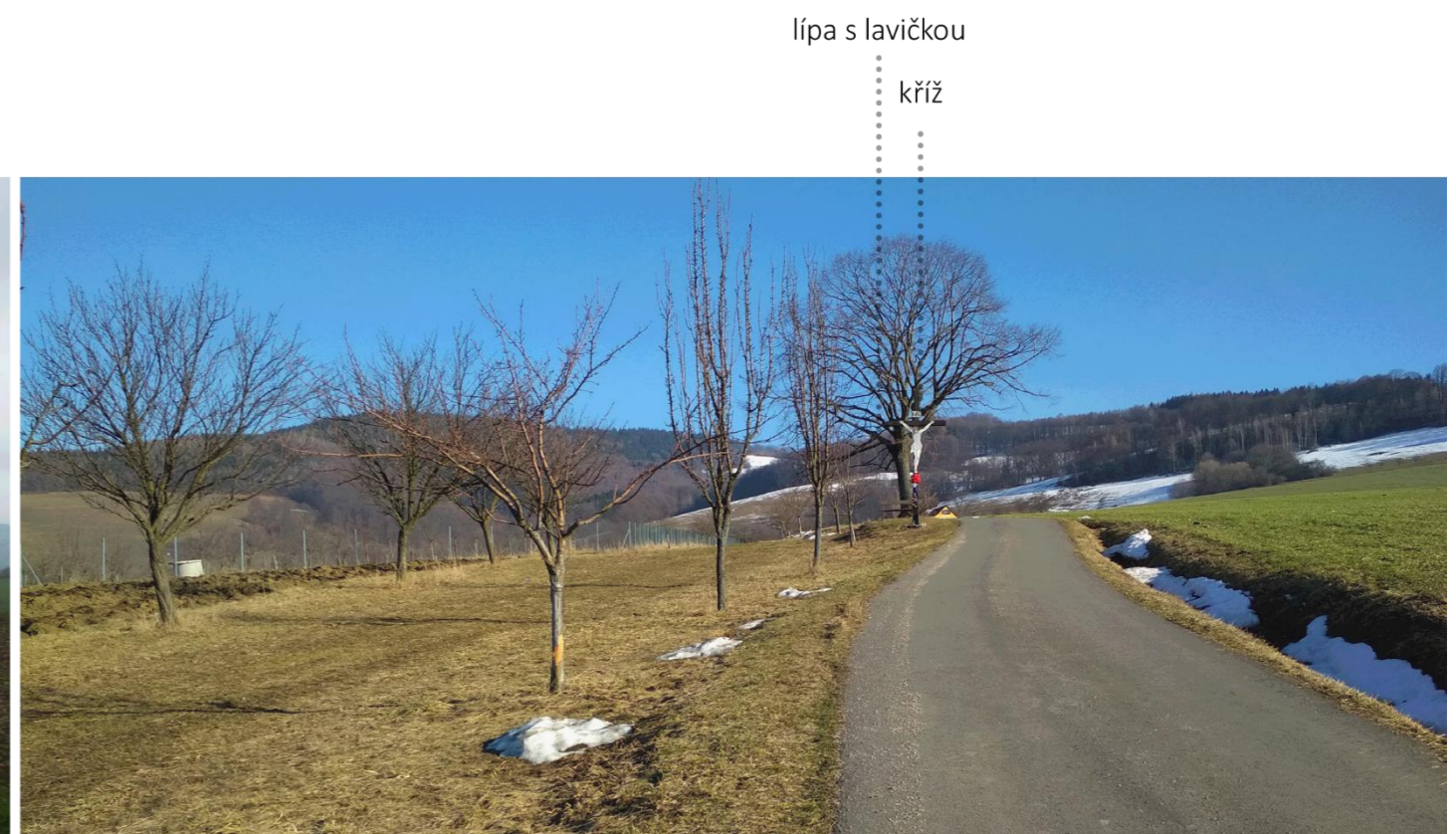

pohled z hradu směrem na Bylnici

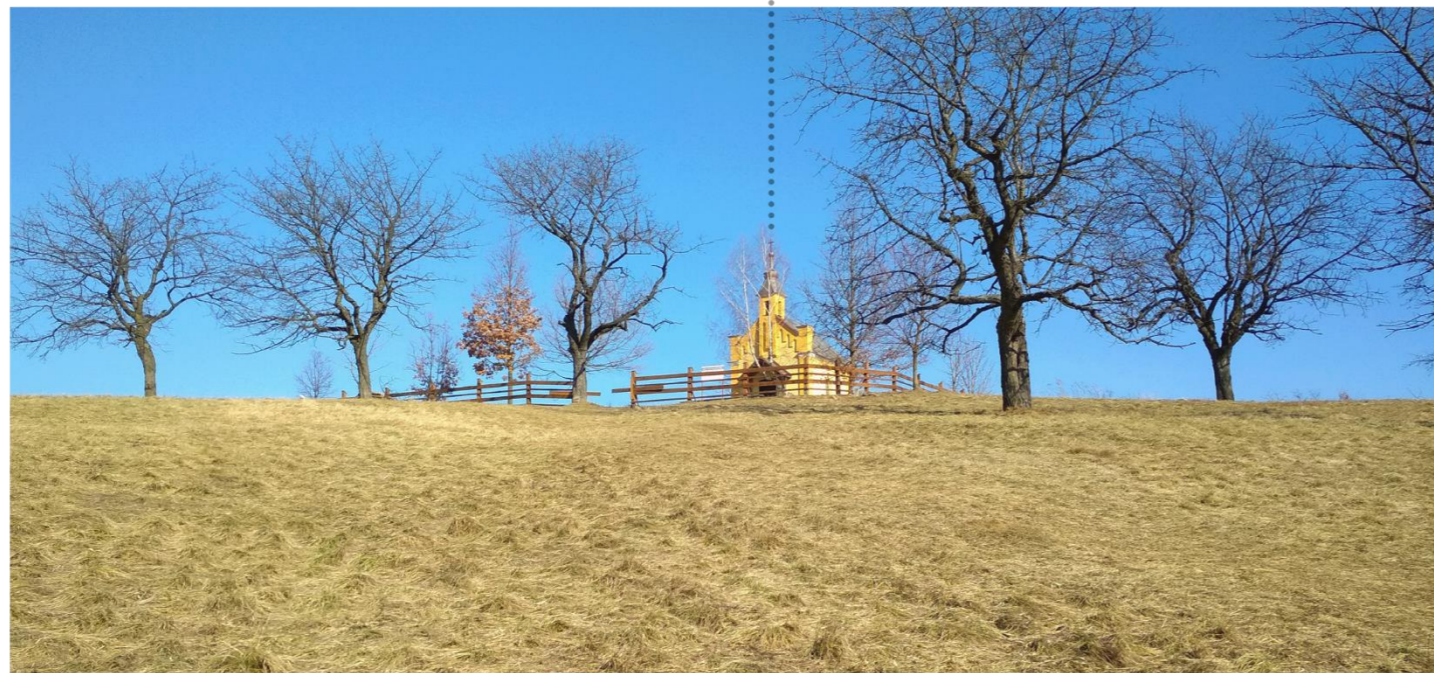
východní kopec s rozpadlou alejí

Obr. č. 49: Významné pohledy do krajiny

sakrální objekt v krajině - kříž za hřbitovem

kaple sv. Anny

kopec s kaplí sv. Anny

železnice

hřbitov

rozpadlý sad

sídliště Družba

kostel sv. Václava

pohled z kopce s kaplí na kostel sv. Václava se hřbitovem

pohled na kopeček za kaplí sv. Anny

Obr. č. 50: Vizuelní vazby kaple sv. Anny

předprostor kaple sv. Anny

alej

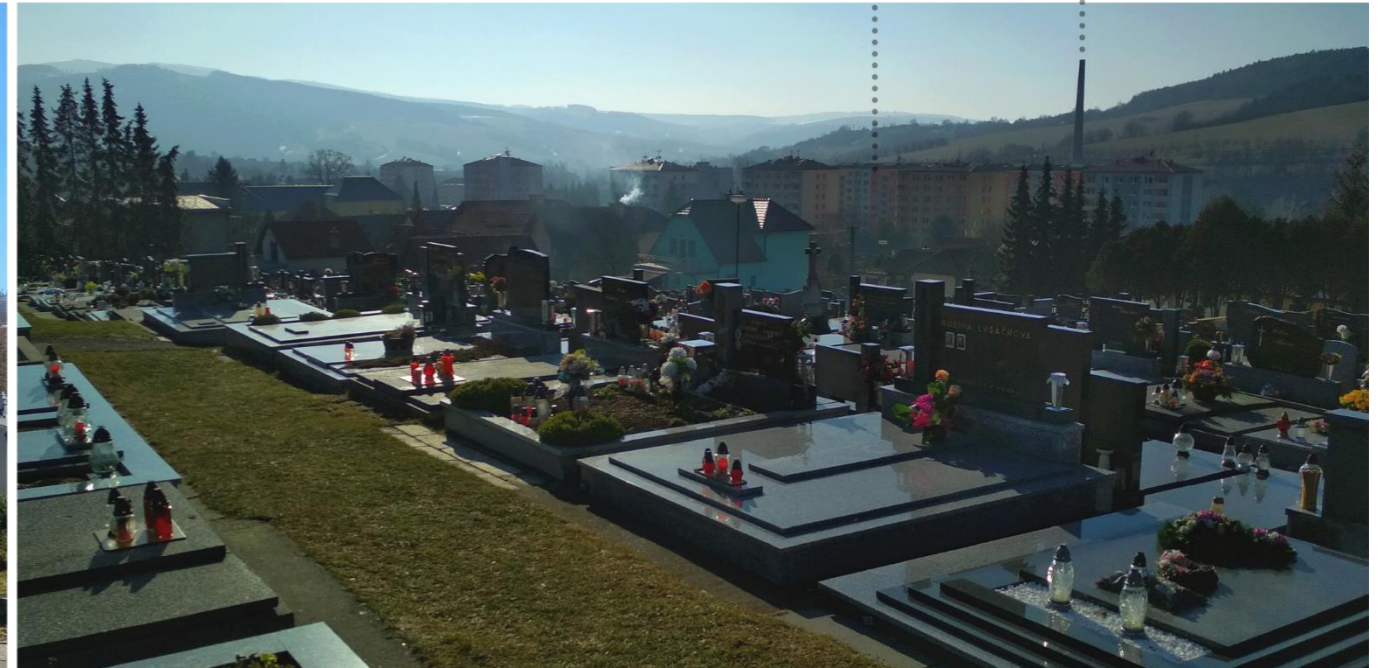
centrální kříž

pohled na centrální kříž na hřbitově směrem od kostela

sídliště Družba

tovární komín

pohled ze hřbitova na sídliště

centrální kříž

pohledová clona z tují

kostel sv. Václava

pohled z horní části hřbitova do krajiny

kříž

staré lípy

prostor před kostelem

Obr. č. 51: Vizuální vazby hřbitov a kostela sv. Václava

pohled na údolí potoku pod židovským hřbitovem

židovský hřbitov

čerpací stanice

vrch Na Horách

rozpadlý ovocný sad

rozpadlý ovocný sad

pohled do krajiny od židovského hřbitova

pohled na krajinu po cestě od čerpací stanice na židovský hřbitov

Obr. č. 52: Vizuální vazby židovského hřbitova

panelový dům

kaple sv. Anny

billboard

vjezd do města od Valašských Klobouků

kříž v zářezu

dvojice nově vysazených stromů

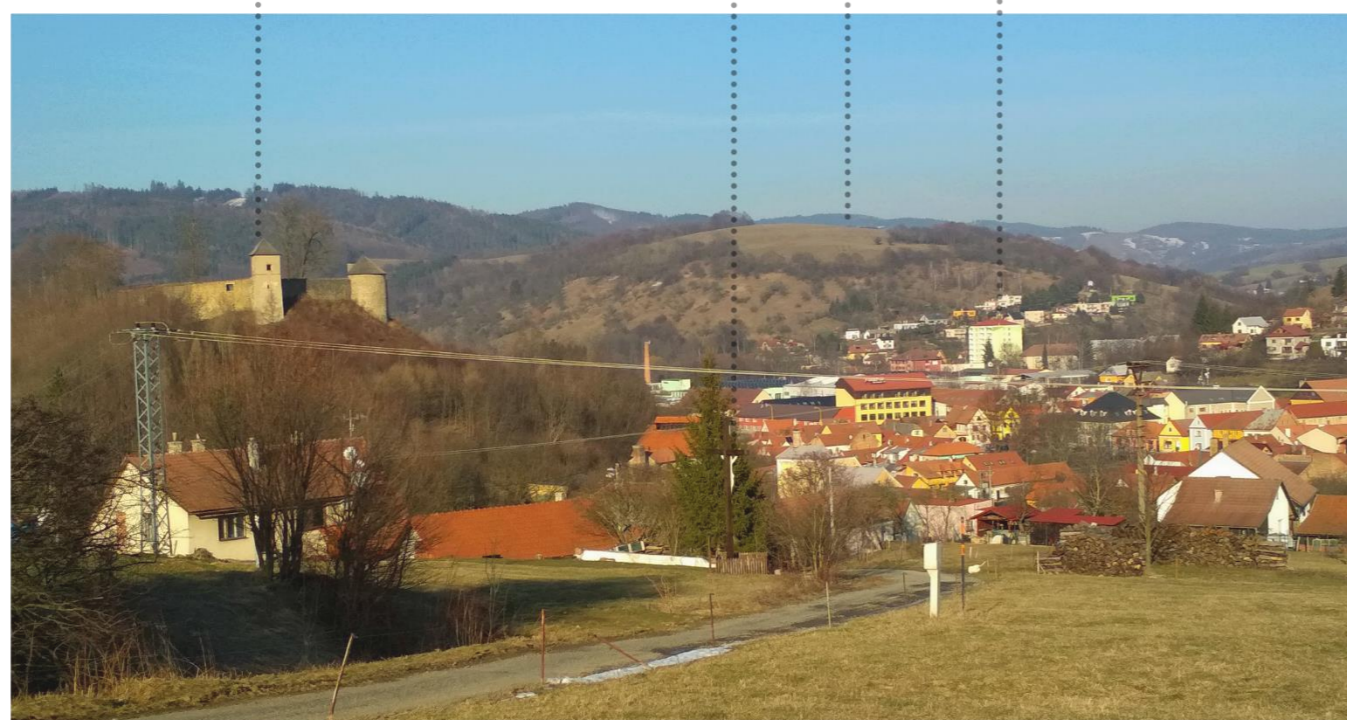
kříž na ulici 1. května

hrad Brumov

vrch Na Horách

panelový dům

kříž na Březové

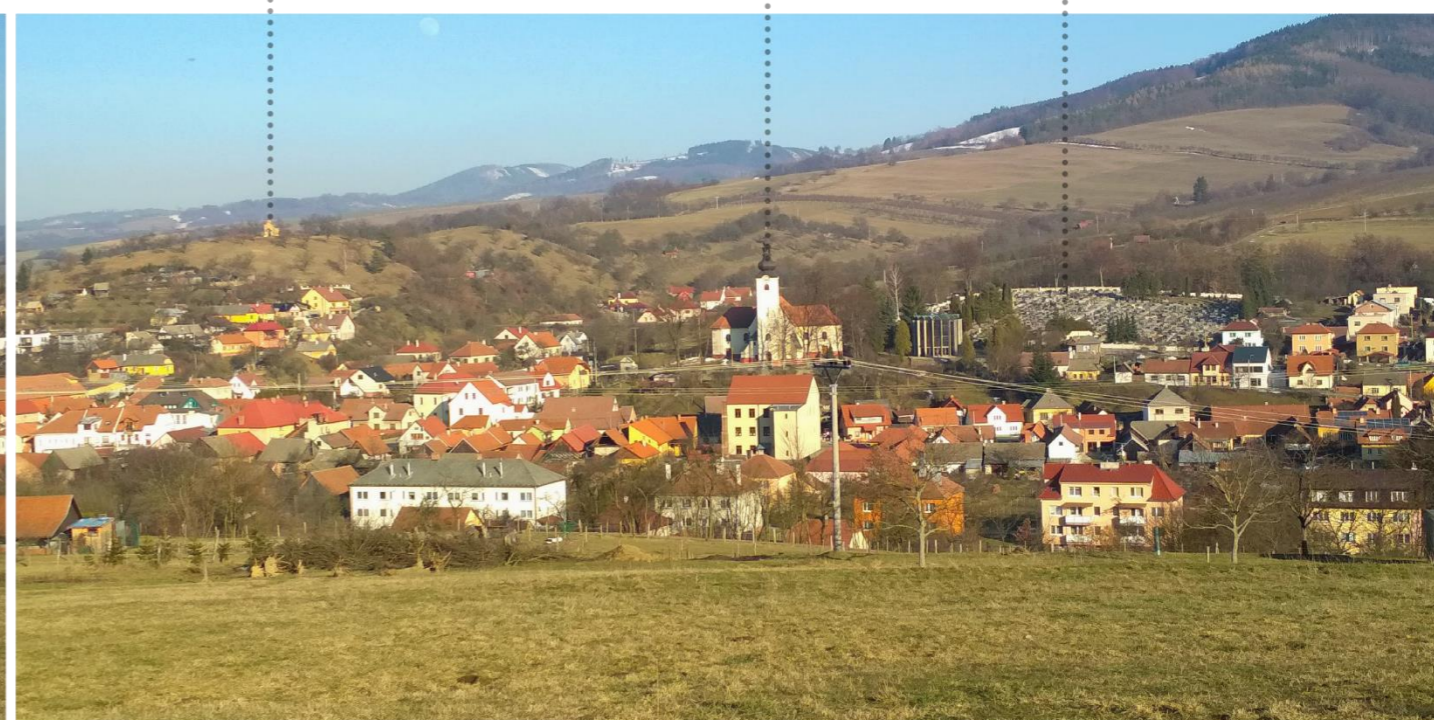
pohled ze západního svahu na hrad

Obr. č. 53: Významné pohledy

kaple sv. Anny

kostel sv. Václava

hřbitov

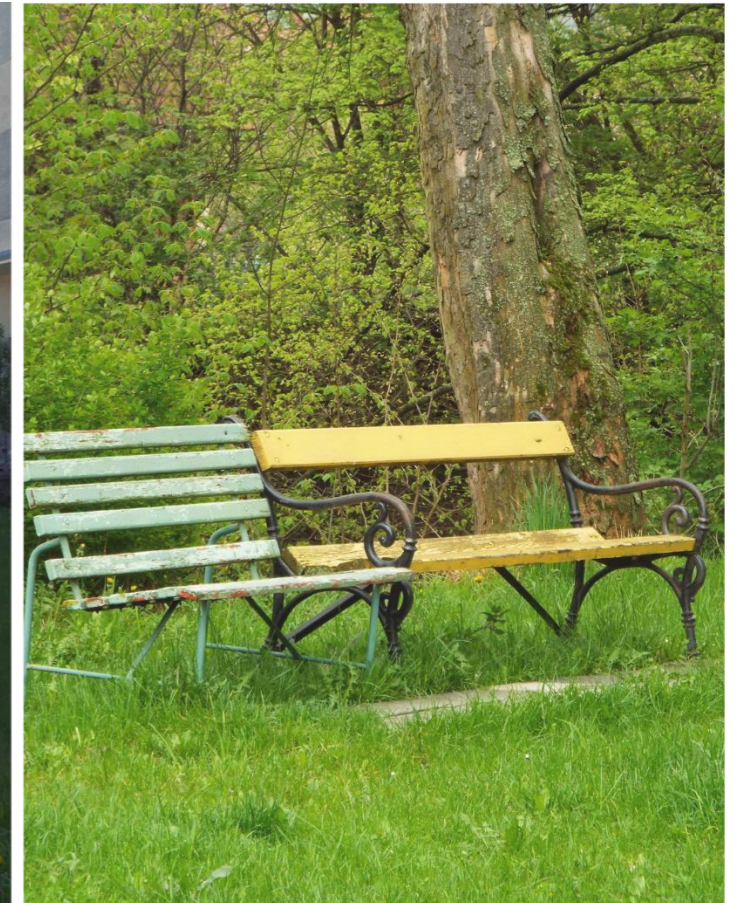
zimní pohled na kostel, hřbitov a kapli ze západního svahu

kontejnery ve městě

špatný řez dřevin ve městě

mobiliář

péče o mladé dřeviny

Obr. č. 54: Negativně vnímané prvky města

výsadby u kostela

informační tabule

- **Hodnoty**

Pozitivní hodnoty území spojené s architekturou jsou převážně památkově chráněné objekty (mimo pivovar, který je ve špatném technickém stavu), sakrální a funerální objekty v krajině a městská památková zóna v Brumově (viz kapitola Památky, sakrální a funerální objekty). Pozitivní je také přítomnost mnoha sportovišť, turistických stezek a cyklostezky. Nejhodnotnější je pak jednoznačně zdejší příroda, která svojí rozmanitostí a svými výhledy naplňuje krajinu *geniem loci* (viz Obr. 47 – 54).

- **Problémy a limity**

Za nejvýraznější limity území plošného rozvoje města spojené s přírodními podmínkami se dá považovat především ochrana přírody a krajiny (přítomnost CHKO Bílé Karpaty, ÚSES, MCHÚ, EVL – Natura 2000), konfigurace území spojená se sevřenou polohou mezi svahy v údolí řeky Brumovky a Vlárky, jejich aktivní zóny a záplavová území, ale také ochrana půdního zemědělského fondu (viz Obr. č. 56). Dále může být území limitováno také socioekonomickými faktory – například dojížděním za prací, školou, občanskou vybaveností a volnočasovými aktivitami.

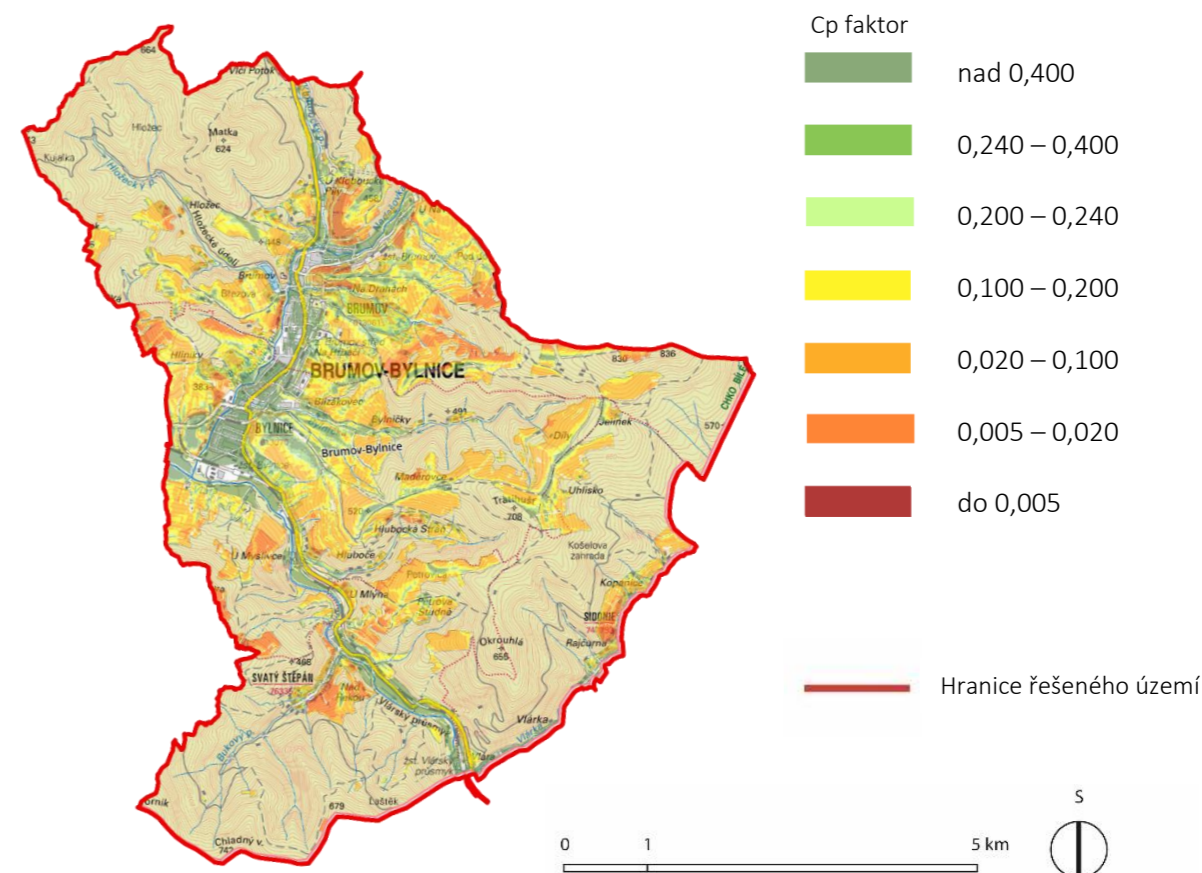
V některých částech obce zatěžuje obyvatele žijící podél silnice a železnice hluk způsobený tamní dopravou. S dopravou jsou dále např. spojeny tyto problematická místa – podjezd pod železnici na místní komunikaci směrem Na Hrbáč a nadjezd nad železnici na místní komunikaci směrem Na Blizákovec.

V souvislosti s využíváním ploch pro zemědělství na svazích vzniká větrná a vodní eroze půd, které lze předcházet například navržením prvků ÚSES, zakládáním remízků, mezí, větrolamů, izolační zeleně, trvale travních porostů atd. Obr. č. 55 ukazuje kategorie Cp faktoru pro vodní erozi půdy. Hodnoty faktoru Cp lze zařadit do 7 kategorií, z nichž každá kategorie rámcově vyjadřuje osevňovací postupy, případně osevňovací postupy s použitím půdoochranných agrotechnik, které splňují požadované hodnoty faktoru Cp (viz Tab. č. 1). První a zároveň nejvíce potenciálně erozně ohroženou skupinou jsou území s maximální přípustnou hodnotou faktoru Cp do 0,005. Aby nebyla tato hodnota překročena, je doporučeno převést tyto plochy do kategorie trvalých travních porostů. Druhou skupinou jsou území s hodnotou do 0,02, pro něž je rovněž doporučeno jednoznačné řešení za účelem snížení erozní ohroženosti, v tomto případě je to pěstování víceletých pícnin nebo ochranné zatravnění (www.vumop.cz). Z obrázku eroze tedy vyplývá, že většina území na svazích má problém s vodní erozí a měly by být zatravněny.

Problémy krajiny jsou spojené především s vizuálním smogem, který je spojen s reklamou a místní architekturou, vybudovanou v minulém století. Umístování billboardů v krajině narušuje její harmonický ráz, a proto by se mělo zabránit podporování výstavby takových reklamních poutačů. Za ještě výraznější negativní prvky lze pokládat pestrobarevná vysoká sídlištní zástavba panelových domů sídliště Družba a Rozkvět.

Za jeden z negativních faktorů ve městě se dá také považovat údržba sídelní zeleně technickými službami města, která svými neadekvátními zásahy městskou zeď postupně devastuje (viz Obr. 54).

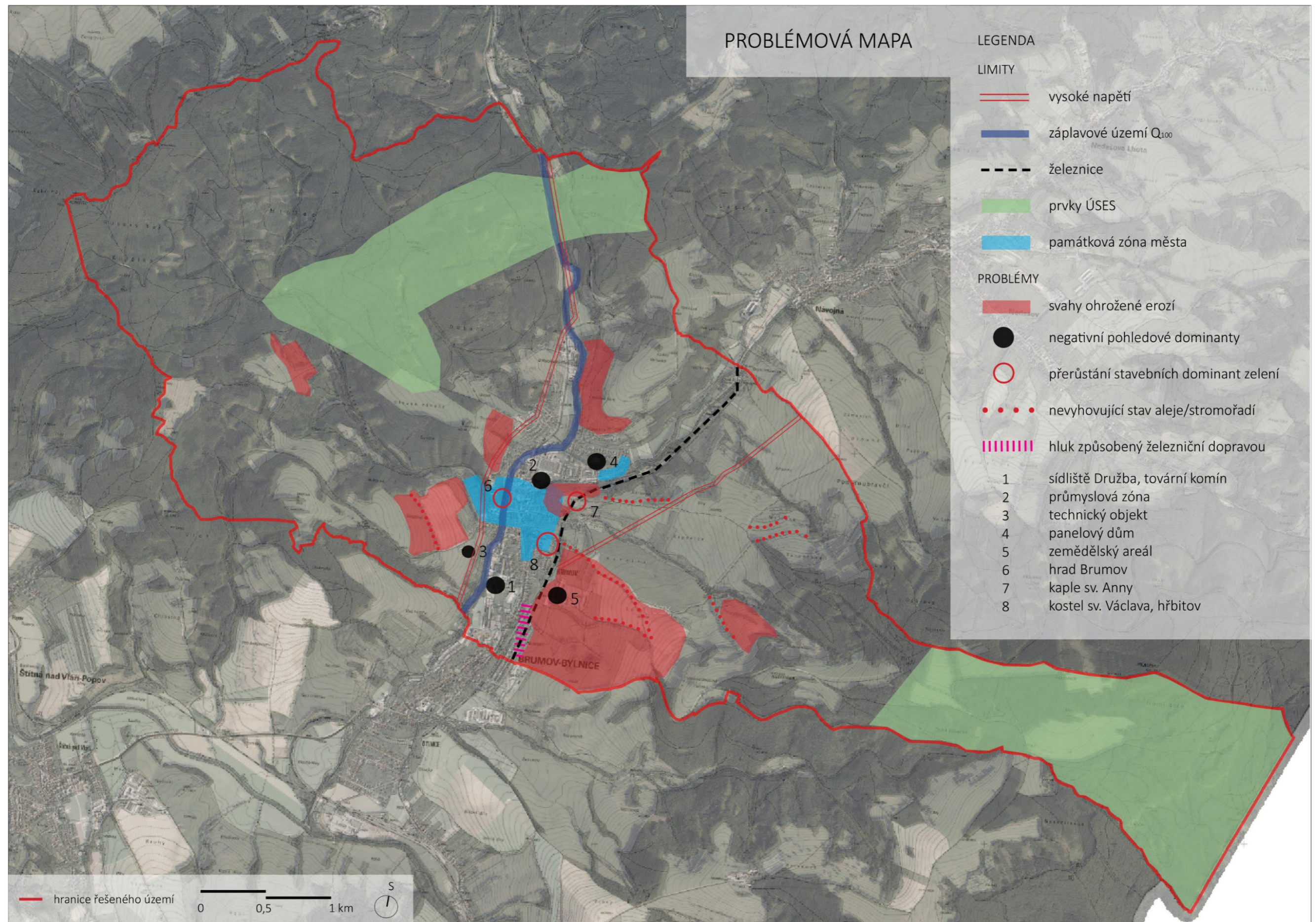
Jedním z problémů je také ztráta vazby obyvatel na místní krajinný ráz, křesťanství a tradice, což zapřičiňuje opomíjení sakrálních a funerálních objektů. Místní obyvatelé podle dotazníkového šetření vnímají jako nejdůležitější stavbu pouze hrad, případně kostel, nikoliv ostatní historické stavby, které daly vznik mnoha cestám a esteticky hodnotným doprovodným prvkům zeleně v krajině (např. aleje a stromořadí v kopcích, remízky a solitérní stromy, které vytvářejí vizuálně pozitivní pohledy do krajiny).

Obr. č. 55: Mapa ohrožení vodní erozí (podklad z www.kalkulacka.vumop.cz)

Tab. č. 1: Kategorie osevňovacích a agrotechnických postupů

Cp faktor	Rámcový popis osevňovacích postupů a agrotechnik
do 0,005	ochranné zatravnění
0,005–0,02	víceleté pícniny nebo ochranné zatravnění
0,02–0,10	vyloučení erozně nebezpečných plodin a vyšší zastoupení víceletých pícnin
0,10–0,20	vyloučení erozně nebezpečných plodin a použití půdoochranných technologií
0,20–0,24	pásové střídání plodin nebo vyloučení erozně nebezpečných plodin
0,24–0,40	erozně nebezpečné plodiny pěstovány s půdoochrannými technologiemi
nad 0,4	bez omezení

Obr. č. 56: Problémová mapa (podklad z www.cuzk.cz)

5.2 Praktická část

Tato část práce se zabývá navázáním na předchozí analytickou část práce, jejím komplexním vyhodnocením a následným řešením pomocí vytvoření návrhu krajinářských úprav s bližším zaměřením na vizuální vazby v krajině, sakrální a funerální prostory.

5.2.1 Zapojení veřejnosti

• Pocitová mapa

V rámci terénního průzkumu bylo ve spolupráci s místními obyvateli analyzováno území také z hlediska pocitových vazeb k řešenému území. Metoda pocitové mapy je časově náročná a vyžaduje dobrou orientaci na mapě, tudíž celkový počet zaznamenaných map není vysoký. Celkem šest pocitových map doplňovaly i rozhovory a komentáře, které místní předávali i pouze ústní formou.

Mezi výhradně pozitivní místa obyvatelé zařadili židovský hřbitov, kapli sv. Anny, městské muzeum, kostel sv. Václava, hrad Brumov, cestu za rybníky, cestu na Bylničky, cestu podél Brumovky v části Bylnice a soutok Brumovky a Vlárý. Za jednoznačně negativní označili občané brumovské rybníky, pivovar, hokejovou arénu, křižovatku na Mýtě a ulici Lůčky. Místa, která dostala hodnocení jak v pozitivním, tak v negativním smyslu jsou náměstí, cyklostezka v části Brumov a venkovní koupaliště.

Místa vnímaná pozitivně můžeme rozdělit na dvě skupiny, jako lokality navštěvované k rekreaci a odpočinku (trasy procházek či vyhlídek), a jako místa, kterých si váží jakožto kulturních hodnot (hrad, kostel atd).

Negativně vnímaná místa nemají jednotnou spojitost. Brumovské rybníky lidé vnímají negativně z různých důvodů. Nejčastěji byla negativita zmiňována v souvislosti se zanedbaným stavem a strachem z nebezpečí. Pivovar byl označen za negativní především kvůli jeho aktuálnímu zchátralému stavu. Dále obyvatelé zmiňovali hokejovou arénu, která stojí na místě původně místa označovaného jako „parčík“. „Zelenou“ plochu tedy nahradila „šedá“ architektura, což neocenili obyvatelé, kteří nejsou nadšenými fanoušky tohoto sportu. Označována byla také křižovatka na Mýtě, pravděpodobně kvůli velké dopravě a možné kolizi v místě křížení hlavní silnice a cyklostezky. Důvod označení ulice Lůčky není ničím podložený.

Místa, která dostala pozitivní a zároveň negativní označení byla obyvateli většinou velmi diskutována. Nová úprava náměstí těší ty, kteří rádi využívají kulturní dění na náměstí. Současná podoba se nelíbí obyvatelům, kteří byli příznivci původního zeleného vzhledu. Koupaliště je vnímáno vesměs pozitivně, negativní označení dostalo spíše kvůli technickým nedostatkům jako je malá kapacita bazénu, ale i přilehlých parkovacích ploch. Poslední často různě oblíbené místo je cyklostezka, ta je lidmi ve velké míře využívána. Negativní označení plyne z kolizí, které vznikají z rozdílného využívání. Na stejné trase se potkávají cyklisté, chodci, bruslaři, maminky s kočárky, pejskaři i méně oblíbení obyvatelé města.

• Dotazníkové šetření

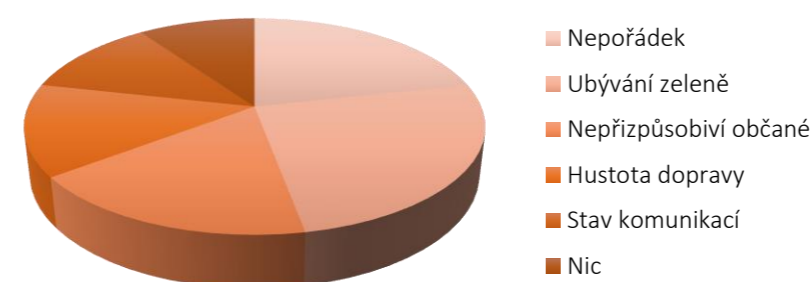
V roce 2017 bylo provedeno dotazníkové šetření v obci, na které reagovalo jeho vyplněním 150 respondentů (50 dotazníků vyplněných v terénu a 100 elektronicky v online podobě). Dotazník byl

zaměřen na stav zeleně ve městě. Celkem 44 % respondentů uvedlo, že je podle nich zeleně ve městě dostatek, 15 % z nich si to myslelo jen částečně a 41 % si myslelo, že je ve městě zeleně málo.

Z dotazu na návštěvnost řeky Brumovky vyplynulo, že díky cyklostezce je velmi vysoká, přes 56 % obyvatel ji navštěvuje týdně, 24 % denně a jen necelá 4 % dotázaných uvedla, že okolí Brumovky nenavštěvuje vůbec. Nejčastěji zmíněným důvodem byla procházka a sportovní aktivity. Neopomenutelná část občanů ji používá především jako dopravní trasu. Menší část obyvatel zde stráví více času rekreací apod.

Jeden z dotazů byl zaměřen na místa, kde občané města tráví svůj volný čas v rámci procházek a výletů do okolí. Velká část dotazovaných obyvatel uvedla hrad Brumov, pravděpodobně kvůli častému konání kulturních akcí. Dále byly často zmiňovány rybníky, podél nichž vede cesta do lesa. Oblíbeným místem je také Holý vrch, ostatní místa měly spíše menší zastoupení.

Dotazník se ptal i na problémy, které místní obyvatelé vnímají v Brumově-Bylnici. Nejčastější uvedená odpověď (cca čtvrtina respondentů) byla ubývání zeleně, i přesto, že je město obklopeno krajinou. Dále si občané stěžovali na nepřizpůsobivé občany, kteří se vyskytují na cyklostezce aj. veřejných prostranstvích, s tím pravděpodobně souvisí i třetí nejzmiňovanější odpověď, nepořádek. Poslední čtvrtina odpovědí se skládá ze stížností na hustotu dopravy ve městě, stavu komunikací a část občanů neshledává žádný problém (viz Obr. č. 57).

Obr.č. 57: Graf problémů vnímaných obyvateli města

5.2.1 Návrh krajinářských úprav

Celkový návrh krajinářských úprav (viz Obr. č. 58) vychází z historicko-vizuální obnovy krajiny založeném na vnesení příjemnějšího měřítko do krajiny pro uživatele a eliminaci negativních faktorů v krajině, které narušují vizuální vazby. Stěžejní myšlenkou při navrhování bylo vytvořit v krajině stezku po sakrálních a funerálních objektech v krajině s výhledovými místy a zastaveními. Vytvoření stezky by mělo přinést navrácení vztahu k místu místních obyvatel a zvýšit zájem o sakrální i funerální prostory ve městě i v krajině, které vytvářejí paměť místa, a které je tedy potřeba ochraňovat a spravovat.

Bylo navrženo zprůchodnění zaniklých nebo zanikajících cest, a vytvoření cest nových, mnoho z těchto cest bylo v historii lemováno alejemi a stromořadími, případně větrolamy, které cesty procházejícím obyvatelům zpříjemňovaly. V souvislosti se vznikem nových cest navrhuji obnovu stromořadí, alejí a větrolamů nebo jiných liniových doprovodných prvků cestní sítě.

Krajina byla od historie tvořena loukami a pastvinami s malými lesními plochami a mezemi, které byly v minulém režimu zaořány při scelování zemědělské plochy. Jelikož už částečně díky územní ochraně

(CHKO Bílé Karpaty) proběhlo obnovení trvale travních porostů, které se pouze kosí, navrhuji do krajiny vnést opět remízky, skupiny stromů a solitérní stromy, které zpříjemní vizuální vztahy v krajině, případně doprovodí památná místa a stavební objekty.

V některých částech krajiny – na svazích s velkou sklonitostí blízko zastavěného území ale nestačí pouze zatravnění, a proto je zde navrhována výsadba ochranné zeleně nebo ovocných sadů, které krajinu v historii pro její výškovou členitost utvářely. Z hodnocení zeleně v krajině je díky částečnému dochování ovocných stromů v rastroch zřejmé, kde se sady nacházely, kde začínaly a kde končily. Do nově navržených sadů a obnovovaných sadů byly vybírány převážně staré odrůdy ovocných stromů (hrušně, jabloně, švestky, třešně).

Mezi významné prvky krajinné zeleně, která zde byla navržena patří další liniové i plošné prvky ÚSES, a to lokální biocentra a biokoridory, které navazují na územní plán obce a na plán péče ochrany přírody a krajiny. Výběr dřevin pro použití jako „krajinná zeleň“ byl konzultován s AOPK (Agentura pro ochranu přírody a krajiny) a za jejich připomínek byl vypracován doporučený seznam dřevin pro výsadbu stromů a keřů do krajiny (viz Tab. 2 a 3).

Nově vzniklá stezka po vizuálně zajímavých místech zahrnuje 13 zastavení (sakrální a funerální stavby a vyhlídková místa v krajině). Z těchto zastavení byla vybrána čtyři protikladná vizuálně exponovaná nebo částečně zapomenutá místa v krajině a navržena detailněji – kostel sv. Václava se hřbitovem, židovský hřbitov, kříž na Březové a kaple sv. Anny.

- **Kostel sv. Václava se hřbitovem**

Kostel se hřbitovem (viz Obr. č. 59 – 62) je díky své vertikalitě a pozici na kopci z krajiny velmi výraznou dominantou, v současné době je ale zahalen do stromořadí přestárlých lip se špatným zdravotním stavem (viz Obr. č. 51). Proto je navrženo do budoucna jejich pokácení a nahrazení hlohy (*Crataegus laevigata* 'Paul's Scarlet', které se nedorůstají takových rozměrů a svojí barevností květů vytvoří příjemný předprostor před kostelem. Dále je navrženo pokácet alej z vertikálně dominantních zeravů v centrální části hřbitova. Tyto túje narušují čelní pohled na kostel a hřbitov z protějšího kopce. Místo pokácených tújí budou vysázeny měřítkem i barevností příjemnější hlohy stejného kultivaru jako před kostelem. Veškeré cesty na hřbitově i kolem kostela jsou v současnosti ve velmi špatném technickém stavu, tmavý asfaltový povrch by proto měly nahradit cesty mlatové, které vytvoří vizuálně příjemný přírodní povrch, který pomůže se zlepšením zasakování vody. Lem hřbitovní zdi byl navržen osadit novými stromořadími habrů (*Carpinus betulus*), které od kaple sv. Anny směrem na kostel se hřbitovem vytvoří v budoucnu zákryt nevzhledného sídliště Družba z panelových domů. Pro podpoření vizuálních vazeb od kaple sv. Anny ke kostelu byla navržena také obnova ovocného sadu z třešní několika druhů (*Prunus avium* 'Kaštánka', *Prunus avium* 'Karešova', *Prunus avium* 'Napoleon').

- **Kopec s kaplí sv. Anny**

Vizuálně nejhodnotnější pohled z krajiny na kapli svaté Anny, která se rozkládá na kopci s polorozpadlým ovocným sadem, je v současné době v zákrytu pozůstalých ovocných stromů, proto bylo navrženo odstranění stromů z předprostoru kaple. Jelikož se občas konají v předprostoru kaple slavnostní obřady, měl by stávající mobiliář (chátrající lavice) být vyměněn za nové dubové sedací hranoly, které

jsou dále rozmístěny i na kopečku na místech pozitivních výhledů do krajiny. Kolem kaple bylo navrženo kácení čtyř stávajících mladých památných lip poničených pastvou, kosením a mrazem, a následná obnova za lípy menšího vzrůstu (*Tilia cordata* 'Greenspire') v trochu vzdálenější poloze vůči kapli. V rámci okruhu po sakrálních objektech byly navrženy nové cesty, které jsou naznačeny v trávníku zapuštěnými dřevěnými trámy usazenými na štěrkovém podsypu pro jejich stabilizaci. V severní části kopce bude obnoven ovocný sad ze starých odrůd jabloní (*Malus domestica* 'Míšeňské', *Malus domestica* 'Gravenstein') v pravidelném rastru, na jižní straně kopce budou stromy doplněny v několika stromořadích (*Pyrus communis* 'Špínka', *Prunus domestica* 'Švestka domácí') a na zbývající ploše kopečku budou vysázeny skupiny stromů a solitérní jedinci (*Malus domestica* 'Míšeňské', *Malus domestica* 'Gravenstein', *Pyrus communis* 'Špínka', *Prunus domestica* 'Švestka domácí', *Prunus avium* 'Kaštánka', *Prunus avium* 'Karešova', *Prunus avium* 'Napoleon') (viz Obr. č. 63 a 64). Charakter kopce by měl být zachován jako trvale trvanlivý porost (květnatá louka), který se bude přepásat ovce (viz Obr. č. 50).

- **Židovský hřbitov**

Židovský hřbitov představuje částečně obyvateli zapomenuté místo v krajině, ke kterému se není, v dnešní podobě přístupu, úplně jednoduché dostat. V rámci zachování ducha místa a podpoření krajinného rázu zde byla navržena částečná obnova sadu s několika novými příchozími cestami, které navazují na hlavní okruh stezky po sakrálních a funerálních objektech. Na konci sadu bylo jedno stromořadí z výsadby sadového rastru vytaženo směrem ven do krajiny, kde lemují směrem z kopce výhled do krajiny od navrhovaného posezení na úpatí sadu v tomto místě. Celkem byly navrženy čtyři nová posezení na dubových lavicích usazených ve štěrkovém podsypu pro stabilitu sedacího prvku. Dále je zde navrženo několik solitérních stromů, skupin a remízky. Otevřený prostor trvalého travního porostu by měl sloužit jako pastvina pro ovce v návaznosti na tradici Valašska a jeho charakteristický krajinný ráz. Podél sadu k samotnému hřbitovu vede cesta z dřevěných nášlapů usazených v trávníku na štěrkovém podsypu. Výhled od hřbitova je směřován na protější vizuálně exponovaný kopec, kde byla navržena obnova sadu a stezka vedoucí na vrchol kopce s vyhlídkovým místem a stromořadími lemujícími nově navržené cesty (viz Obr. č. 65 a 66).

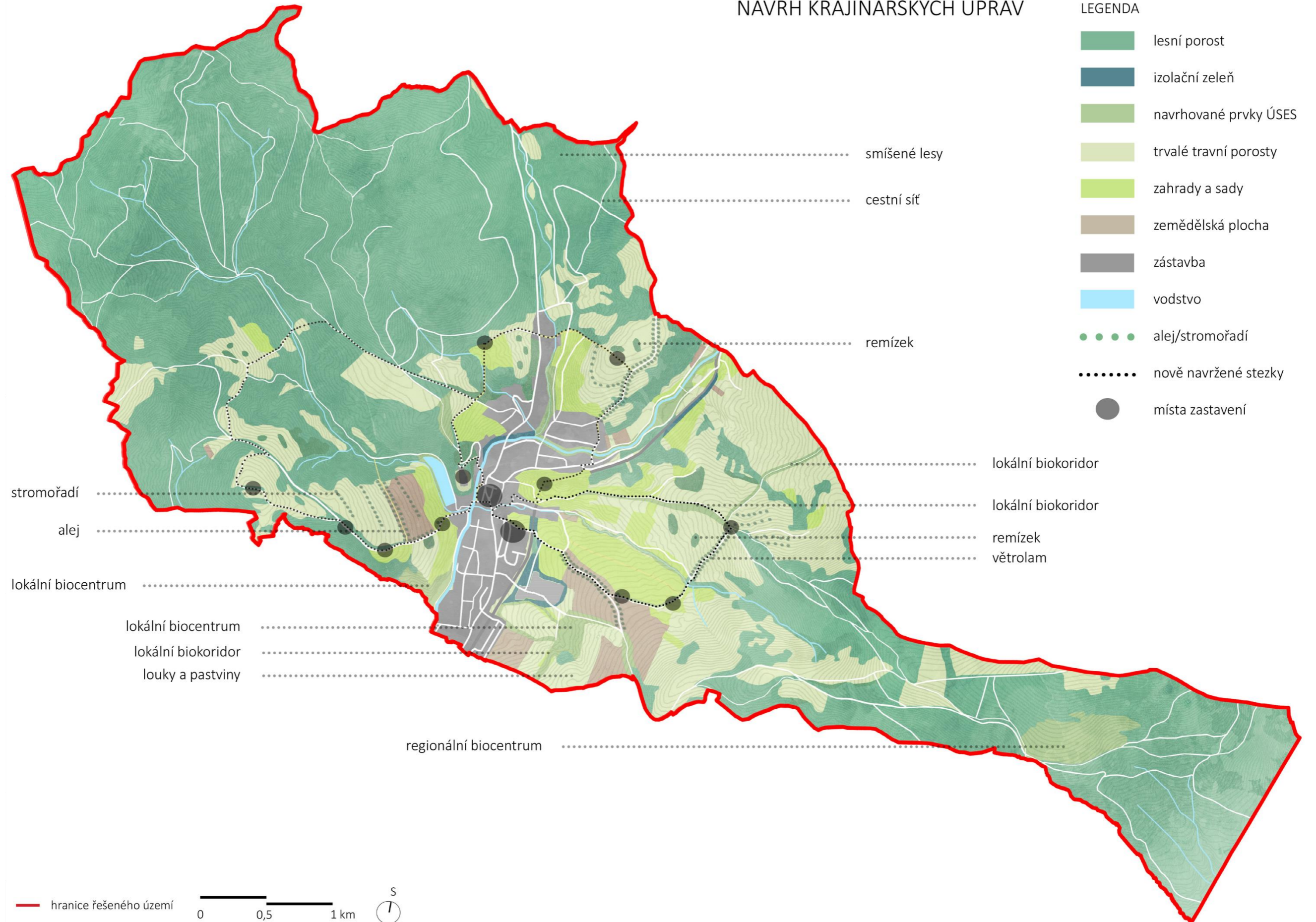
- **Kříž v Březové**

Již od dob historie byly kříže v krajině spojené s vysokými solitérami či skupinou stromů s podsadbou. Tyto stromy fungovaly v krajině jako orientační body. Návrh výsadby kolem kříže v kopci na ulici Březová má v dnešní době význam především památný a rekreační, je součástí stezky po sakrálních objektech. Byla zde navržena výsadba vysokokmenné lípy (*Tilia cordata* 'Greenspire') a čtyř kalin (*Viburnum lantana*) do půlkruhu vůči kříži. Výsadba by měla podpořit důležitost kříže a genius loci (viz Obr. č. 67).

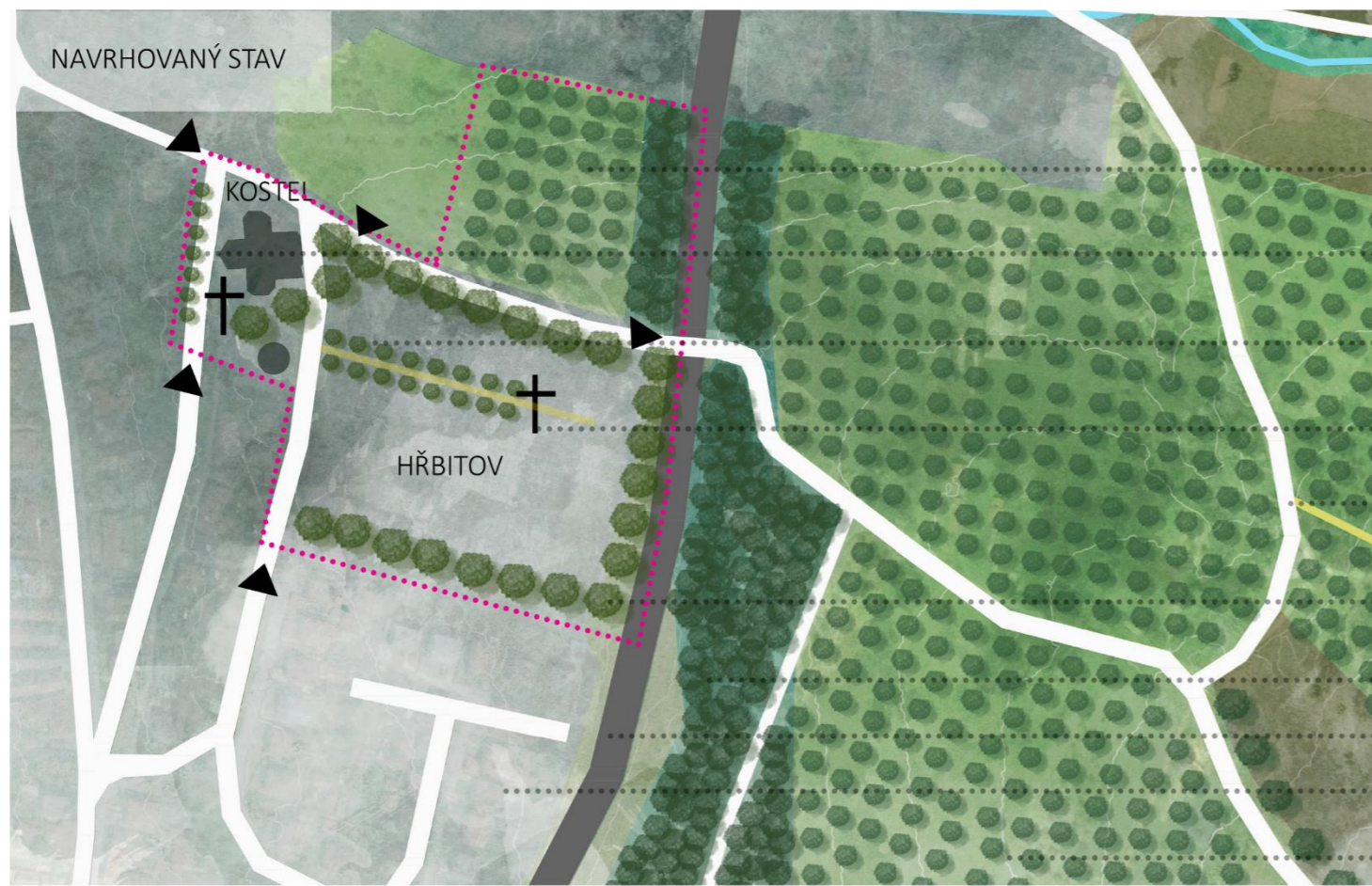
NÁVRH KRAJINÁŘSKÝCH ÚPRAV

LEGENDA

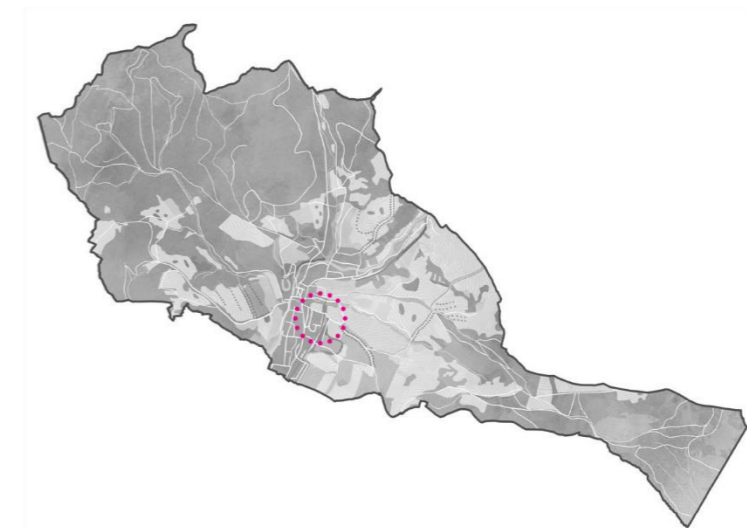
- lesní porost
- izolační zeleň
- navrhované prvky ÚSES
- trvalé travní porosty
- zahrady a sady
- zemědělská plocha
- zástavba
- vodstvo
- alej/stromořadí
- nově navržené stezky
- místa zastavení

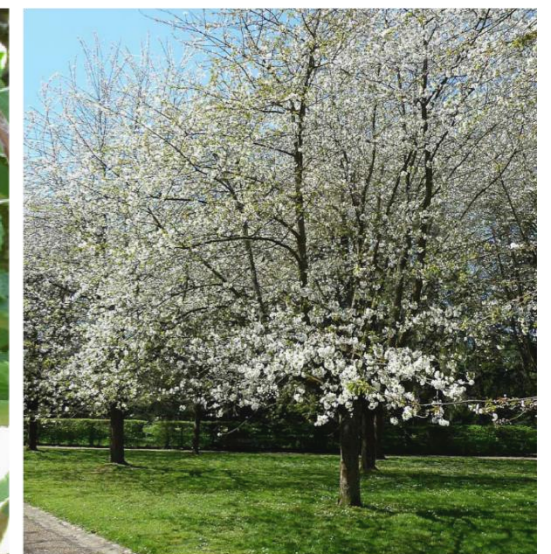
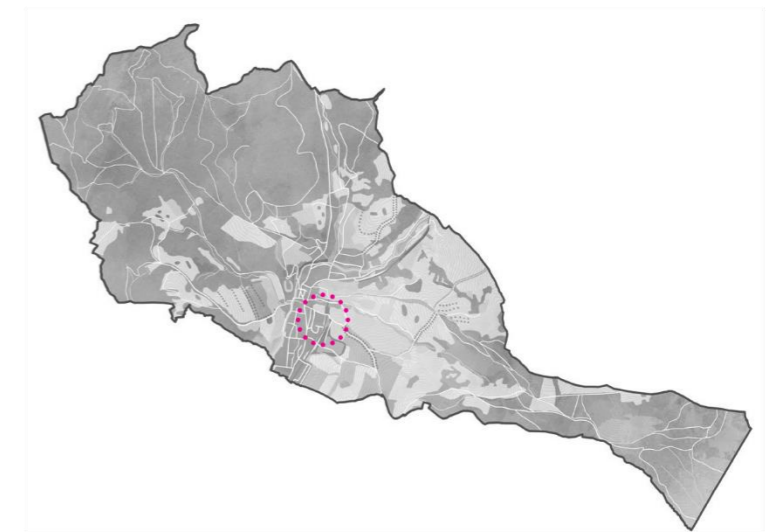
Obr. č. 58: Návrh krajinářských úprav (podklad z www.cuzk.cz)

- ovocný sad
Prunus avium 'Karešova', *Prunus avium* 'Kaštánka', *Prunus avium* 'Napoleon'
- navrhované stromy
Crataegus laevigata 'Paul's Scarlet'
- navrhované stromy
Crataegus laevigata 'Paul's Scarlet'
- kříže
- cestní síť
- navrhované stromy
Carpinus betulus
- izolační zeleň
- železnice
- zástavba
- ovocný sad
Prunus domestica 'Švestka domácí'

Obr. č. 59: Ukázka navrhovaného řešení hřbitova a kostela – situace, lokalizace (podklad z www.mapy.cz)

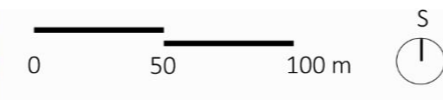

Carpinus betulus - habitus

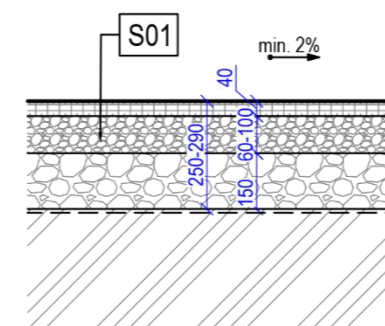
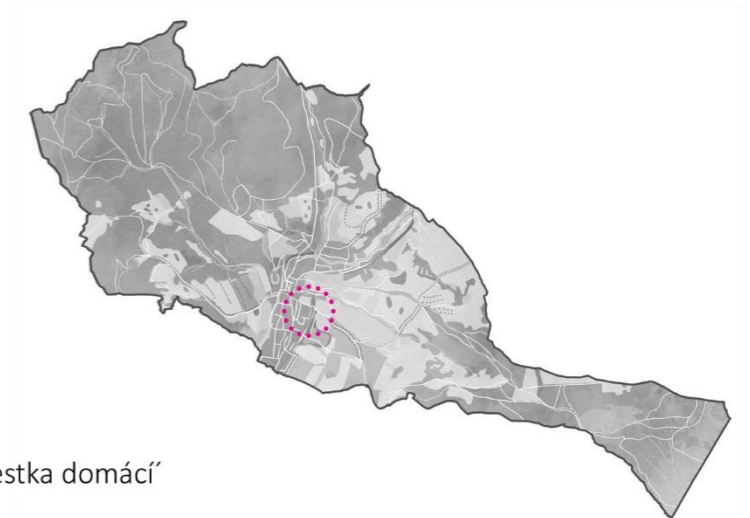
Prunus domestica 'Švestka domácí' - plod, květ

Prunus avium 'Kaštanka' - plod, habitus v květu

Obr. č. 60: Ukázka navrhovaného řešení hřbitova a kostela – vizualizace, sortiment

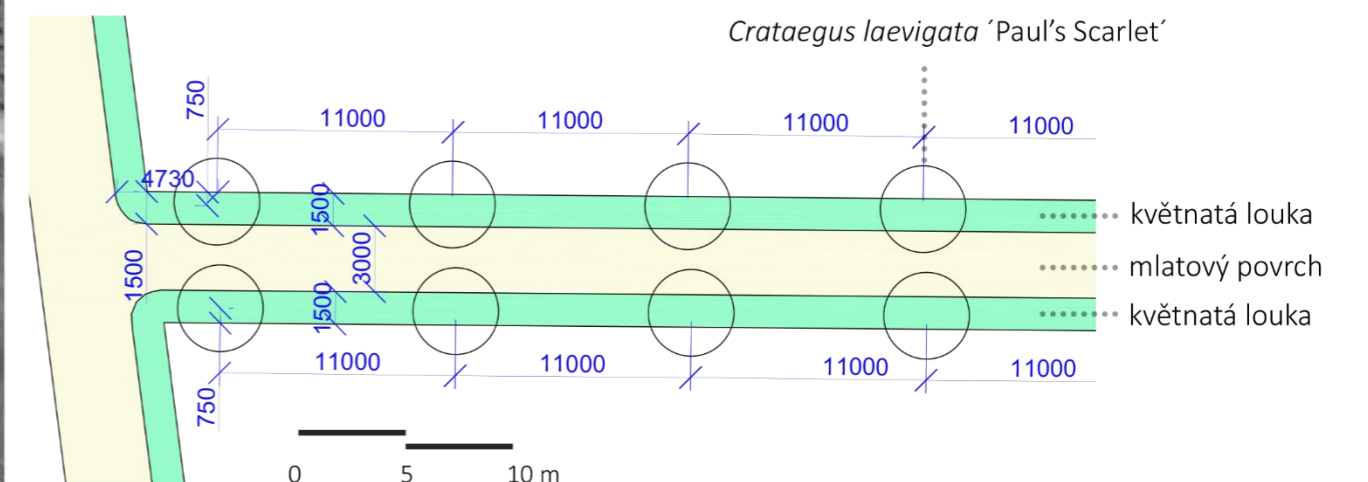
- ovocný sad
Prunus avium 'Karešova', *Prunus avium* 'Kaštánka', *Prunus avium* 'Napoleon'
- navrhované stromy
Crataegus laevigata 'Paul's Scarlet'
- navrhované stromy
Crataegus laevigata 'Paul's Scarlet'
- kříž
- cestní síť
- navrhované stromy
Carpinus betulus
- izolační zeleň
- železnice
- zástavba
- ovocný sad
Prunus domestica 'Švestka domácí'

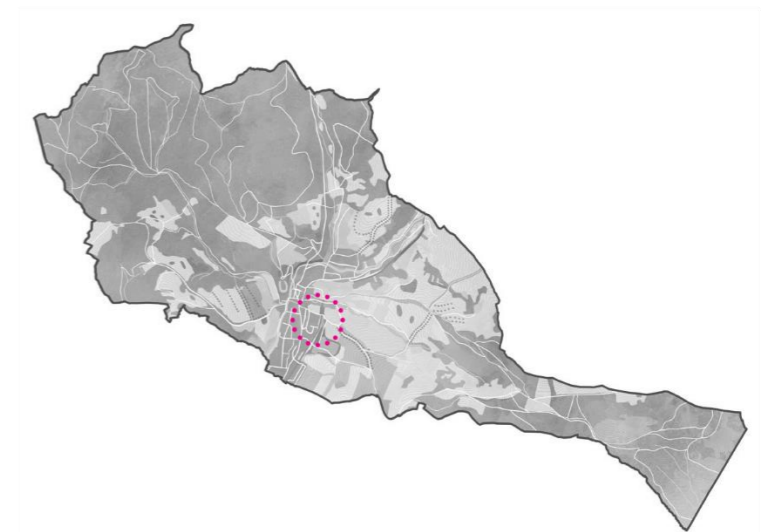
S01 ŘEZ- mlatový povrch M1:20
celkem tl. 250-290 mm

- mlatový kryt - barva písková/běžová, fr. 0/4 mm, tl. 40 mm
- mezivrstva, fr. 0/16 mm, tl. 60-100 mm
- nosná vrstva, fr. 0/45 mm, tl. 150 mm
- geotextilie 300 g/m²
- zhutnělá pláň

SCHÉMA VÝSADBY - alej na hřbitově

Obr. č. 61: Ukázka navrhovaného řešení hřbitova a kostela – technické detaily (podklad z www.mapy.cz)

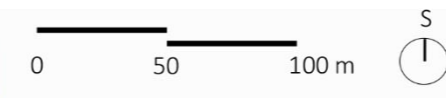

kopretinová květnatá louka

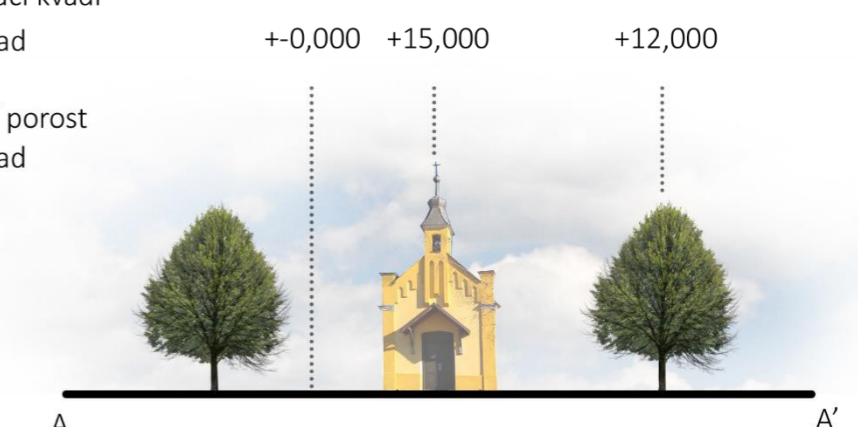
Obr. č. 62 Ukázka navrhovaného řešení hřbitova

Crataegus laevigata 'Paul's Scarlet' - habitus v květu

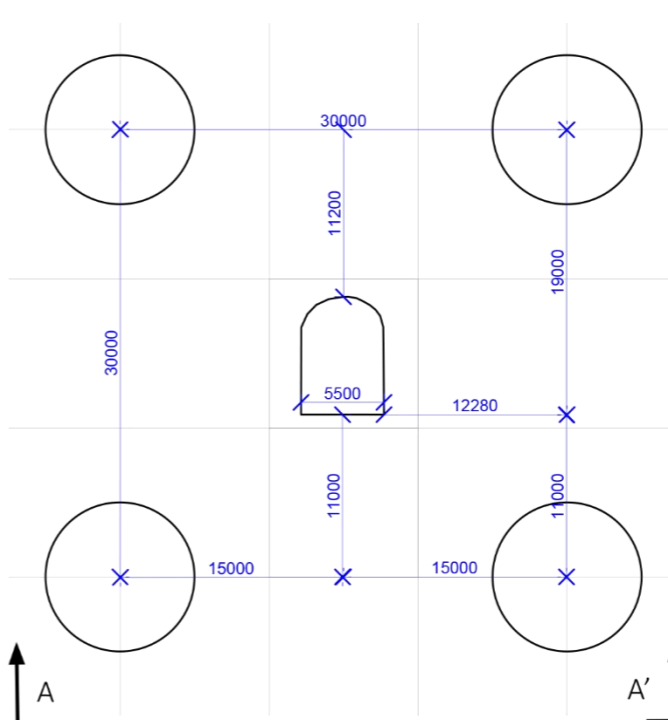
cesta z mlatového povrchu

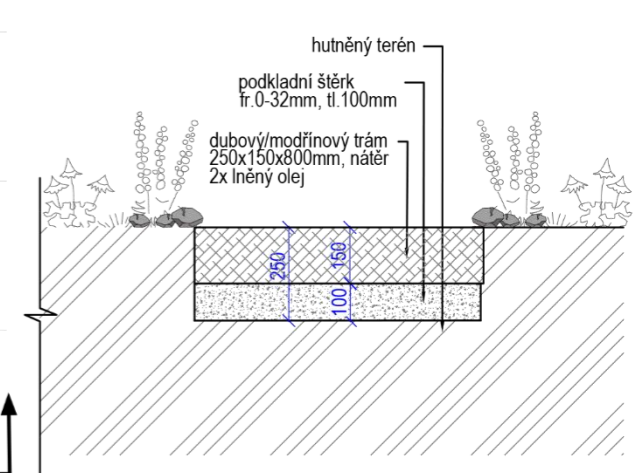
- železnice
- izolační zeleň
- navrhovaná cesta
- ovocný sad
Malus domestica 'Gravenstein', *Malus domestica* 'Míšeňské',
Prunus domestica 'Švestka domácí', *Pyrus communis* 'Špinka'
- cesta z dřevěných trámových nášlapů
- obnova 4 lip
Tilia cordata 'Greenspire'
- dubový sedací kvádr
- extenzivní sad
s pastvinou
- trvalý travní porost
- extenzivní sad
- železnice
- cestní síť
- zástavba

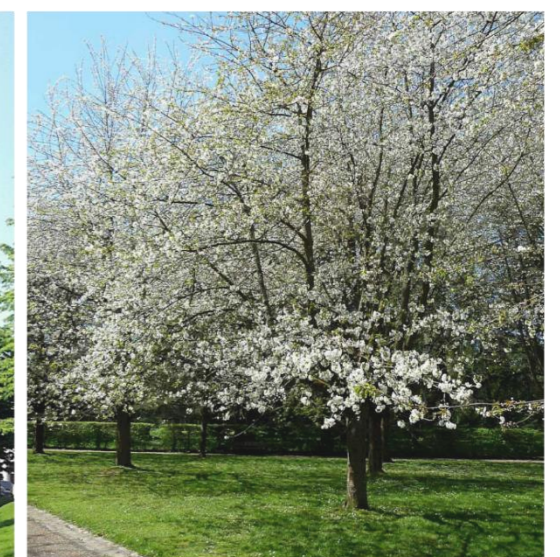
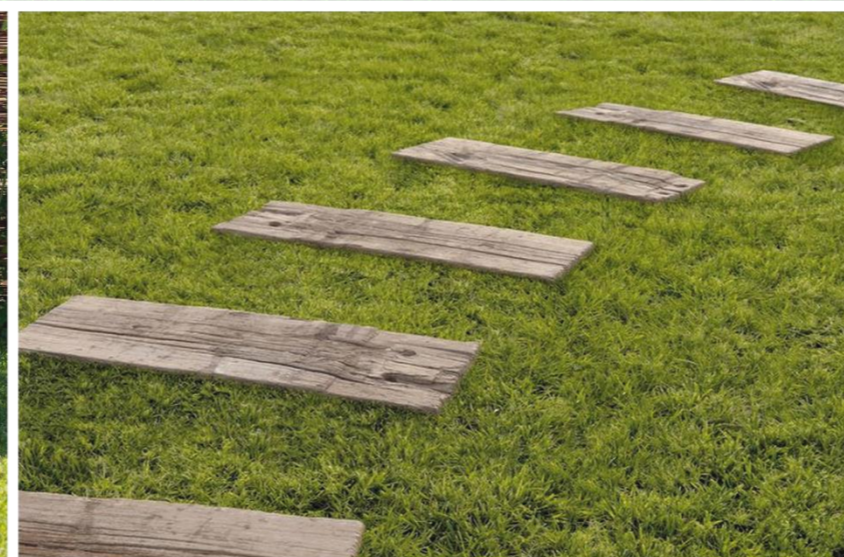
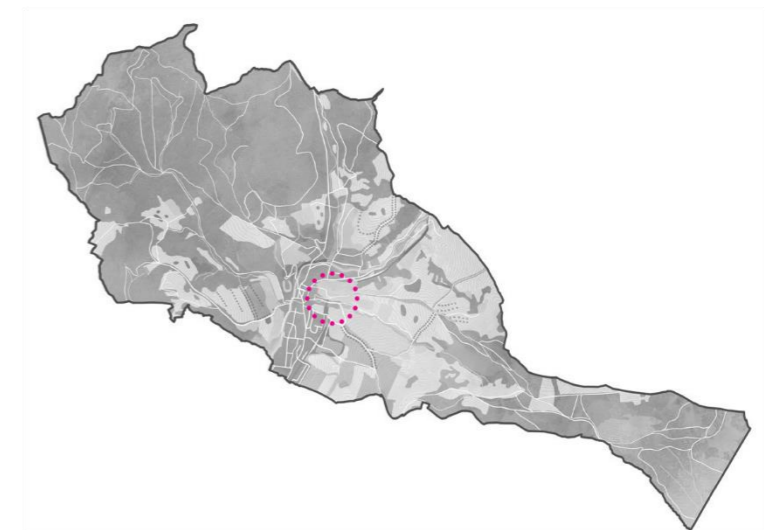
VÝSADBOVÉ SCHÉMA M 1:500
- lípy u kaple sv. Anny (*Tilia cordata* 'Greenspire')

DETAIL- dřevěný trám v trávniku M 1:20

Obr. č. 63: Ukázka navrhovaného řešení kopce s kaplí sv. Anny – situace, technické detaily, řezopohled (podklad z www.mapy.cz)

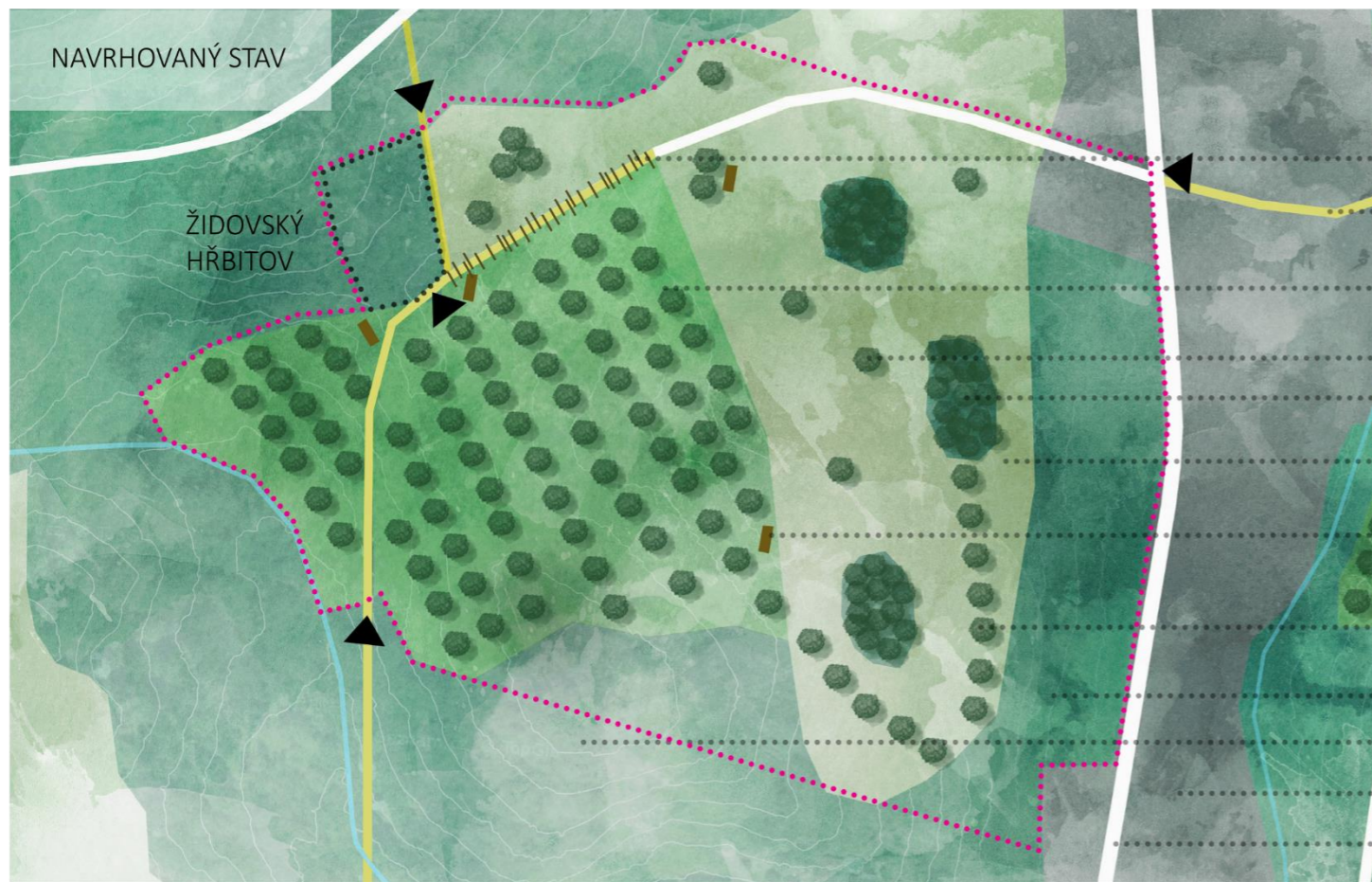
dřevěný sedací blok

dřevěné trámové nášlapy

Tilia cordata 'Greenspire' - habitus

ovocné stromy

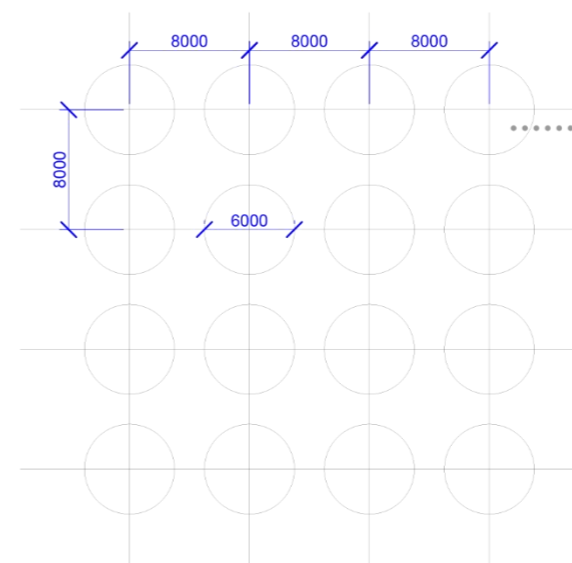
Obr. č. 64: Ukázka navrhovaného řešení kopce s kaplí sv. Anny – vizualizace, sortiment, dřevěné prvky

- cesta z dřevěných trámových nášlapů
- navrhovaná cesta
- ovocný sad
Malus domestica 'Jadernička moravská'
- soliterní strom
- remíze
- trvalý travní porost
- dubový sedací kvádr
- stromořadí
- izolační zeleň
- lesní porost
- zástavba
- cestní síť

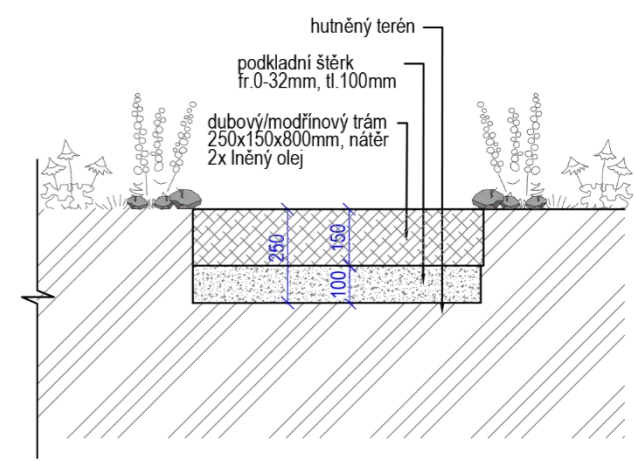

VÝSADBOVÉ SCHÉMA- ovocný sad M 1:500

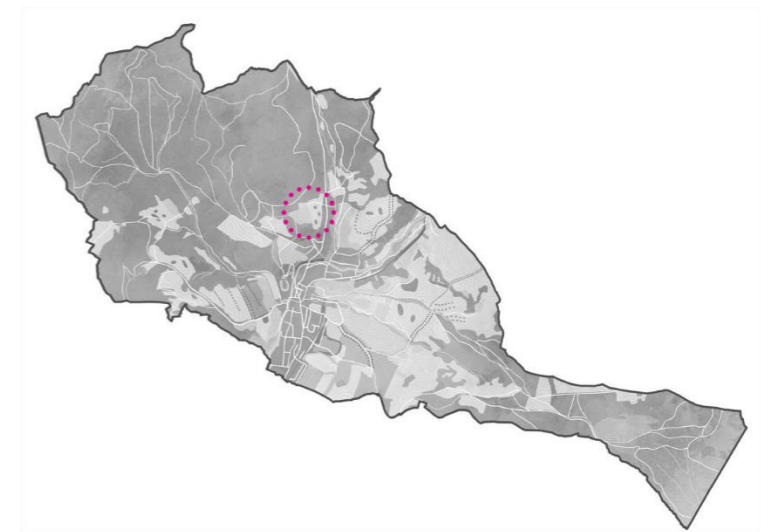

..... *Malus domestica*
'Jadernička moravská'

DETAIL - dřevěný trám v trávniku M 1:20

Obr. č. 65: Ukázka navrhovaného řešení prostoru židovského hřbitova - situace, technické detaily (podklad z www.mapy.cz)

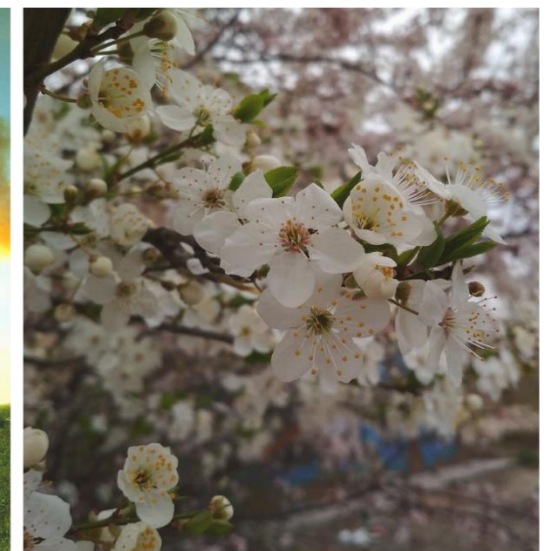
dřevěný sedací blok

remízky

solitérní stromy

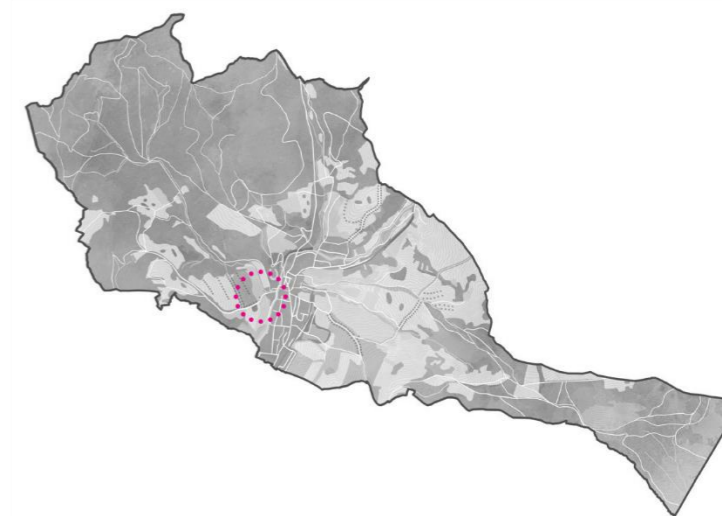
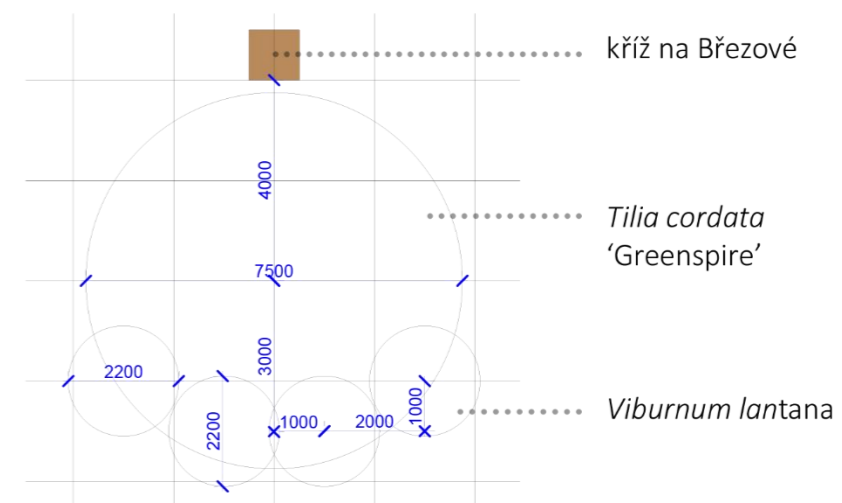

ovocné stromy

Obr. č. 66: Ukázka navrhovaného řešení prostoru židovského hřbitova – vizualizace, vegetační prvky

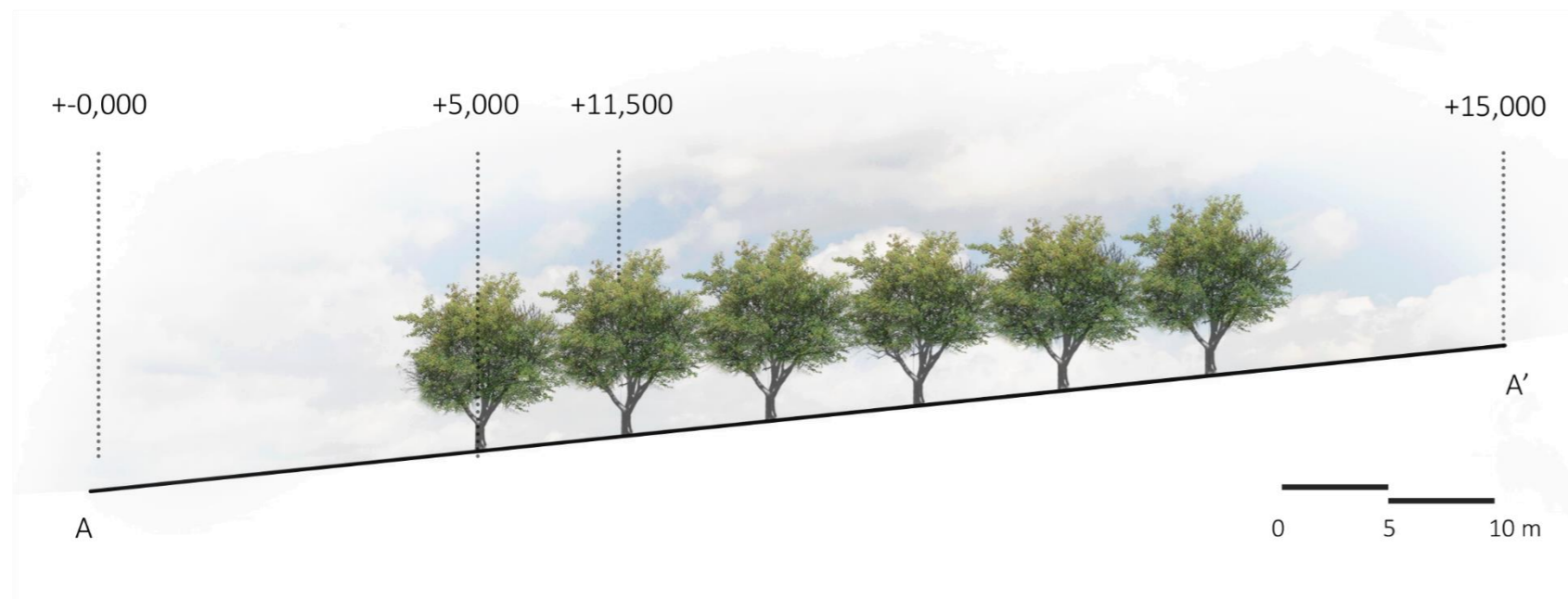

VÝSADBOVÉ SCHÉMA - kříž M 1:150

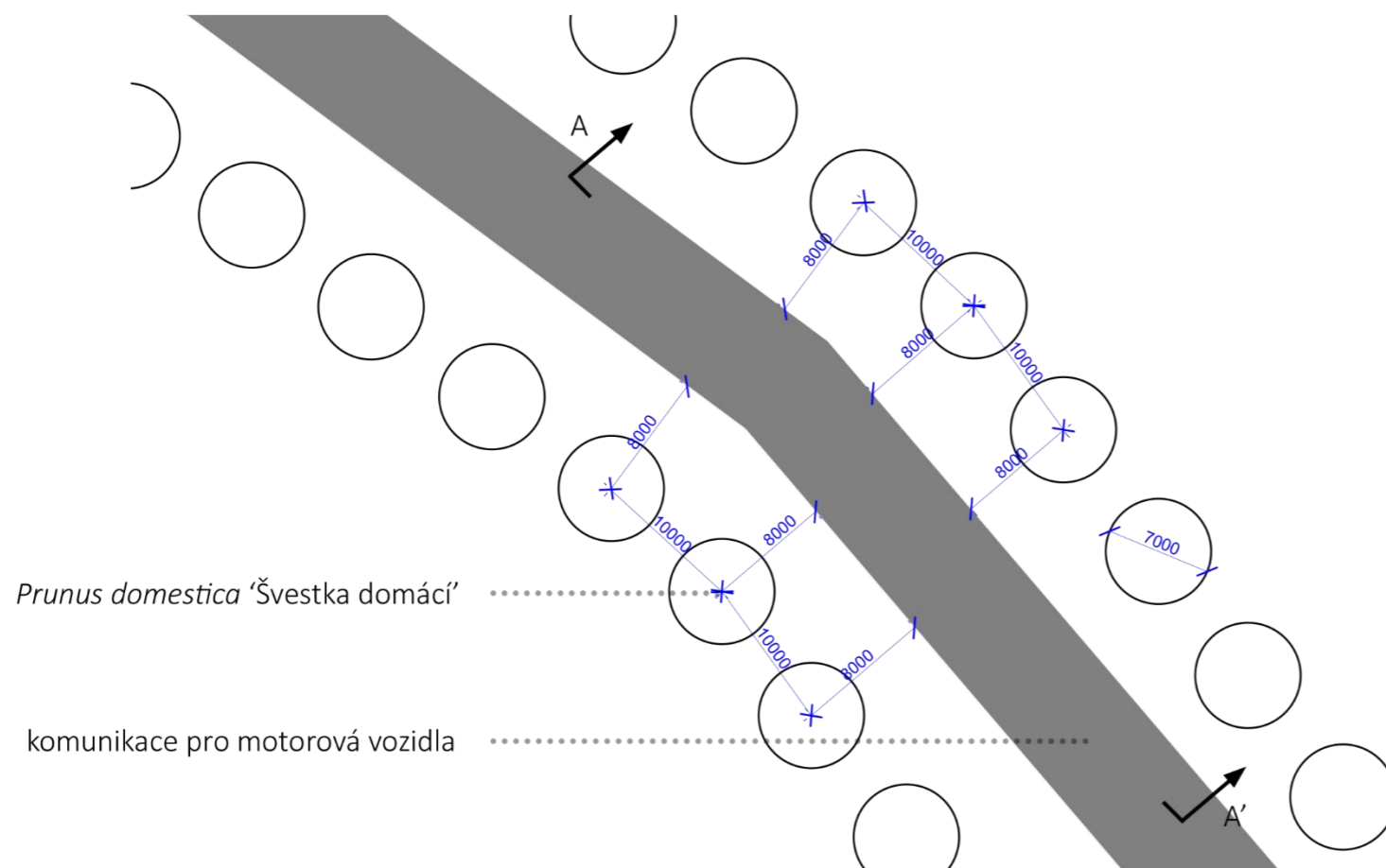

lípa srdčitá (*Tilia cordata* 'Greenspire')- habitus kalina tušalaj (*Viburnum lantana*) - květ, habitus
 Obr. č. 67: Ukázka navrhovaného řešení prostoru kolem kříže na Březové – vizualizace, technický detail, sortiment

ŘEZOPOHLED A-A'

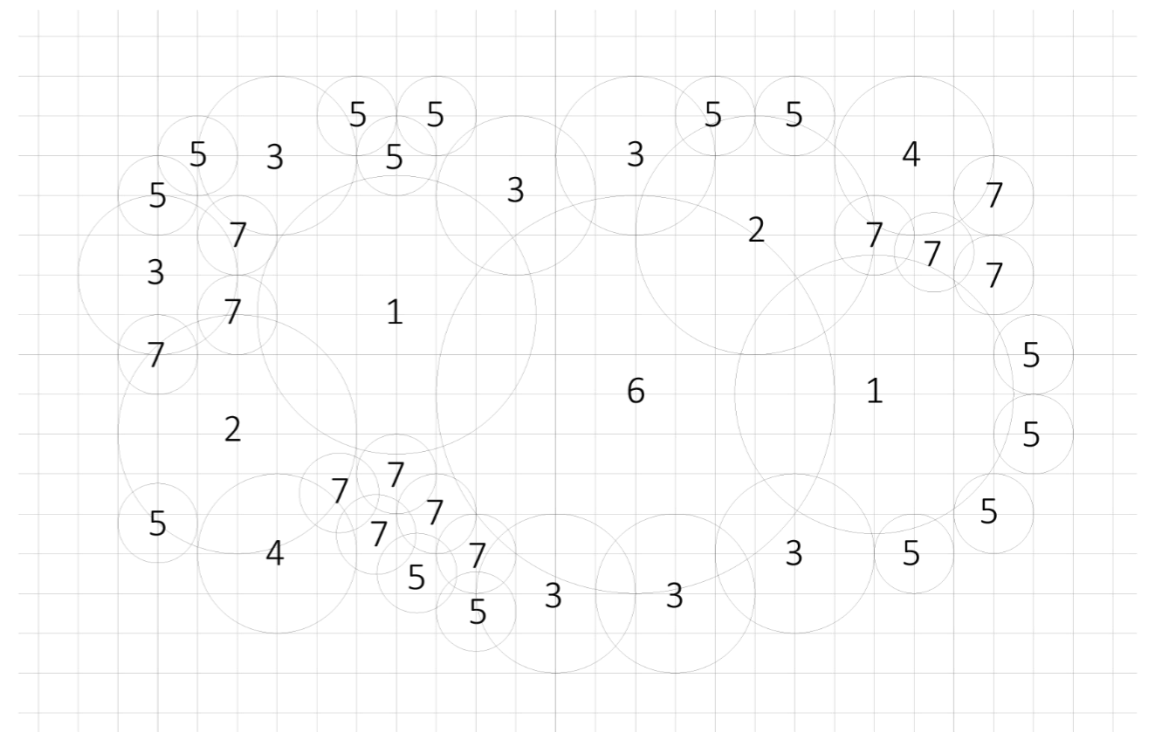
VÝSADBOVÉ SCHÉMA - alej podél silnice M 1:500

VÝSADBOVÉ SCHÉMA - modul pro remízku M 1:200

1 <i>Acer campestre</i>	5 <i>Viburnum lantana</i>
2 <i>Corylus avellana</i>	6 <i>Quercus robur</i>
3 <i>Crataegus monogyna</i>	7 <i>Swida sanguinea</i>
4 <i>Crataegus laevigata</i>	

čtvercová síť 1x1 m

Obr. č. 68: Ukázka navrhovaného řešení aleje a remízku

- **Sortiment dřevin**

Doporučený sortiment dřevin pro výsadbu do krajiny byl konzultován s AOPK jakožto správcem CHKO Bílé Karpaty. Tab. č. 2 a 3 ukazuje výčet jednotlivých dřevin pro použití jako krajinná zeleň všech typů např. solitérní stromy, skupiny stromů a keřů, jako remízky, izolační zeleň, pro zalesnění, ale i do stromořadí a alejí. U každé dřeviny je v tabulkách popsán habitus, její výskyt a použití.

Sortiment ovocných stromů pro sady a stromořadí byl popsán v kap. 5.2.1 u jednotlivých prvků zeleně. Byly vybírány staré odrůdy jabloní, třešní, švestek a hrušně. Výše zmíněné druhy lze jakkoliv kombinovat, avšak zvolené druhy třešní by měly být vždy použity nedaleko od sebe, jelikož jsou cizosprašné, tedy potřebují strom jiné odrůdy jako opylovače.

Tab. č. 2: Doporučený sortiment stromů

český název	latinský název	vzhled při volném růstu	výskyt a použití
javor klen	<i>Acer pseudoplatanus</i>	statný, vysoký až 35 m, koruna u solitérů kulovitá, kůra ve stáří šupinovitá až plátovitá	poměrně univerzální, ne však na vyloženě suchá místa
javor babyka	<i>Acer campestre</i>	15 až 20 m vysoký, koruna široká, kůra záhy rozpraskaná, brázditá	poměrně univerzální, zejména nižší a střední polohy
javor mléč	<i>Acer platanoides</i>	20 až 30 m vysoký, koruna široce vejcovitá až kulovitá, kůra hustě mělce brázditá	stejně jako klen, snad náročnější na vlhkost, ale v Bíl. Karp. jen vzácně
lípa srdčitá	<i>Tilia cordata</i>	20 až 30 m vysoká, koruna vejcovitá někdy až kulovitá, hustá; kůra ve stáří mělce brázditá	univerzální, velmi vhodná v podstatě kamkoliv; významná pro včely
lípa velkolistá	<i>Tilia platyphyllos</i>	20 až 35 (-40) m vysoká, oproti l. srdčité má řidší korunu se silnějšími větvemi	podobně jako lípa srdčitá, ale náročnější na vzdušnou vlhkost, vzácnější
dub zimní	<i>Quercus petraea</i>	20 až 30 m vysoký, široká koruna, kůra tmavá, brázditá	poměrně univerzální, zejména nižší a střední polohy, i na suchá místa
dub letní	<i>Quercus robur</i>	podobný d. zimnímu, v optimálních podmínkách (= ne v Bíl. Karp.) mohutnější	oproti d. zimnímu je náročnější na vlhkost a půdu, citlivější k pozdním mrazům
habr obecný	<i>Carpinus betulus</i>	15 až 20 m vysoký, koruna široce vejčitá, borka dlouho hladká, světlá, s kresbou	velmi vhodný do nižších a středních poloh, vynikající pro živé ploty
jilm horský	<i>Ulmus glabra</i>	statný, vysoký až 35 (-40) m, koruna kulovitá, kůra mělce brázditá	do vyšších poloh, nebo severní svahy, méně i do vlhkých míst; mrazuvzdorný
jilm vaz	<i>Ulmus laevis</i>	15 až 30 m vysoký, často dosti statný, koruna vejcovitá, kůra ve stáří šupinovitě rozpraskaná	vysoce lužní druh, také dosti teplomilný; v BK jen vzácně na JZ
jeřáb břek	<i>Sorbus torminalis</i>	10 až 20 m vysoký, koruna široká, obvejčitá, kůra ve stáří drobně šupinovitá	teplo- a světlomilný, dobře snáší sucho; na JZ svazích až do středních poloh
jeřáb ptačí	<i>Sorbus aucuparia</i>	10 až 15 m vysoký, koruna široce vejčitá, kůra hladká	do vyšších poloh zejména pro stromořadí; mrazuvzdorný
buk lesní	<i>Fagus sylvatica</i>	statný, vysoký až 35 (-40) m, kmen vysoký, koruna kulovitá, kůra i ve stáří hladká, stříbřitá	vhodný pro střední a vyšší polohy
olše lepkavá	<i>Alnus glutinosa</i>	20 až 25 m vysoká, koruna řídká, podlouhle vejcovitá až jehlancovitá, kůra rozpraskaná	lužní dřevina, pouze vlhká místa a spíše u vodních toků
třešeň ptačí	<i>Prunus avium</i>	až 30 m vysoká, kmen silný, koruna vejcovitá až pyramidální	na území Bílých Karpat univerzální
bříza bělokorá	<i>Betula pendula</i>	až 25 m vysoká, koruna nepravidelná (vejčitá), kůra bílá, na bázi kmene tmavá a rozpukaná	pionýrská dřevina, dosti se šíří sama, nepůsobí však problémy
jasan ztepilý	<i>Fraxinus excelsior</i>	statný strom vysoký až 35 m, koruna podlouhle vejcovitá, poměrně řídká	dost se šíří sám, k výsadbě ho lze doporučit jen výjimečně do vlhkých míst
vrba jíva	<i>Salix caprea</i>	pokud strom, pak jen do 12 m, s hustou košatou korunou	nejen vlhká místa; kdekoliv, ale šíří se dosti sama, významná pro včely
vrba křehká	<i>Salix fragilis</i>	max. 15 m, kmen křivý nízký, koruna rozložitá	vlhká místa; řezaná "na hlavu" poskytuje nelámavé proutí vhodné k pletení

	vhodný k silnici - nižší
	vhodný k silnici - pokud nevádí vyšší vzrůst

Tab. č. 3: Doporučený sortiment keřů

český název	latinský název	vzhled	výskyt a použití
dřín obecný	<i>Cornus mas</i>	rozkladitý keř, může dosáhnout výšky až 10 m, výrazné žluté květy už od konce února, plody chutné, vit. C	teplomilný, ale v Bíl. Karp. až do středních poloh vhodný, zejména jako solitér; významný pro včely
svída krvavá	<i>Swida sanguinea</i>	stavbou velmi podobná dřínu, kvete však až v květnu, bíle; plody černé nejedlé; letorosty v zimě červené	univerzální do křovin, i na vlhčí místa; ne jako solitér
růže šípková	<i>Rosa canina</i>	prutnatý trnitý keř do 3 m výšky, dlouhé tenké výhony se dokážou popínat, pak dosahuje i výše	dosti se šíří sama, není vhodné ji vysazovat
hloh obecný	<i>Crataegus laevigata</i>	hustý trnitý keř, ve stáří často i efektní nízký strom (do 10 m výšky)	do křovin, i jako solitér; ne na vlhká místa
hloh jednobližný	<i>Crataegus monogyna</i>	hustý trnitý keř, ve stáří často i efektní nízký strom (do 10 m výšky)	do křovin, i jako solitér; ne na vlhká místa
líška obecná	<i>Coryllus avellana</i>	vícekmenný prutnatý keř, až 5 m vysoký, ojedinele i menší strom s hustou korunou do 10 m	univerzální, jen ne na podmáčená místa; i jako solitér; významný pro včely
ptačí zob obecný	<i>Ligustrum vulgare</i>	hustý keř 2 až 4 m vysoký, část listů většinou vytrvává přes zimu	vhodná součást křovin slunných stanovišť, ne jako solitér; hodí se i na živé ploty
kalina obecná	<i>Viburnum opulus</i>	2 až 4 m vysoký keř s dlouhými tenkými větvemi, mladé výhony často převislé	optimální na vlhčí místa, ke zpevnění břehů; ale i jinde, ne však vysychavá stanoviště; i jako solitér
kalina tušalaj	<i>Viburnum lantana</i>	2 až 3 m vysoký keř, větve silné, v mládí plstnatě chlupaté	teplomilná, vhodná do křovin nižších a středních (zde jen mimořádně slunná místa) poloh
krušina olšová	<i>Frangula alnus</i>	řídce větvený keř, vzácně nízký stromek, 2 až 5 m vysoký, s hladkou kůrou, nenápadnými květy	nenáročná, přednostně na vlhčí až podmáčená místa v polostínu
brslen evropský	<i>Euonymus europaea</i>	vitální keř až do 6m výšky, mladé větve temně zelené, starší navíc s korkovými lištami; efektní růžové plody	vyžaduje mírný zástin (a snáší i silnější), vhodný i do vlhka k potoku
brslen bradavična	<i>Euonymus verrucosa</i>	drobnější než b. evropský, větve tenké s četnými korkovými bradavičkami; růžové plody	teplomilný, pouze v JZ části Bíl. Karp.
řešetlák počistivý	<i>Rhamnus cathartica</i>	2 až 4 m vysoký dvoudomý keř s přímými větvemi, nepravidelně řidčeji větvený, nenápadné květy, černé plody	nenáročný na teploty, přednostně na slunná místa, spíše do křovin
bez černý	<i>Sambucus nigra</i>	nejčastěji keř 2 až 7 m vysoký, ve stáří se silným kmenem, málo větvený, hustě olistěný	roste všude, na místech bohatých dusíkem se silně šíří; vhodný k budovám - odpuzuje hmyz
bez hroznatý	<i>Sambucus racemosa</i>	keř celkově menšího vzrůstu, než bez černý, do 3 (-4) m výšky, jinak podobný, plody červené	slunná místa dobře zásobená vodou a živinami, v Bíl. Karp. jen nejvyšší polohy
slivoň trnka	<i>Prunus spinosa</i>	hustý trnitý keř do 3 m výšky, vytváří kompaktní porosty	do křovin na slunná místa kdekoliv v Bíl. Karp.; vhodná zejména k ohraničení pozemku
hrušeň polnička	<i>Pyrus pyraeaster</i>	větší keř až nízký strom, staří jedinci až 12 m výšky; větve roztroušeně s velkými trny	zejména jako solitéra na slunná místa nižších a středních poloh
plamének plotní	<i>Clematis vitalba</i>	dřevnatá liána až 5 cm silná a 12 m dlouhá; upíná se řapíky listů; bílé květy, plody s chlupatými přívěsky	dosti se šíří sám, raději příliš nevysazovat; pokud ano, pak jen do křovin
klokoč zpeřený	<i>Staphylea pinnata</i>	keř nebo malý stromek s řídkou korunou, 2 až 5 m vysoký; typické ozdobné nafouklé plody a tvrdá semena	stinná vlhčí místa v teplejších krajích; vysazen v nižších a stř. polohách vydrží všude; i jako solitér
jilm habrolistý	<i>Ulmus minor</i>	lužní strom až 25 m vysoký; na suchých místech má keřovitý vzrůst (do 4 m výšky), větve s korkovými lištami	v Bíl. Karp. jen v JZ části, křoviny na slunných místech
vrba popelavá	<i>Salix cinerea</i>	jako solitér vytváří charakteristické bochníky do 5 m výšky	zamokřené terénní deprese s trvale vysokou hladinou spodní vody
vrba nachová	<i>Salix purpurea</i>	až 8 m vysoká, husté vzpřímené tenké větve	hlinité i štěrkové náplavy, břehy vodních toků (zpevnění); vzácně i sušší místa; vhodná na proutí
vrba košíkářská	<i>Salix viminalis</i>	až 8 m vysoká, rovné vzpřímené silné větve	hlinité náplavy, břehy vodních toků (zpevnění); vhodná na proutí
vrba jíva	<i>Salix caprea</i>	statný keř, pokud strom, pak jen do 12 m, s hustou košatou korunou	nejen vlhká místa; kdekoliv, ale šíří se dosti sama, významná pro včely
vrba trojmužná	<i>Salix triandra</i>	rozkladitý, hustě větvený keř do 6 m výšky	hlinité náplavy, břehy vodních toků; v Bíl. Karp. velmi vzácná
vrba křehká	<i>Salix fragilis</i>	keře tvoří jen v zápoji břehového porostu	hlinité náplavy, břehy potoků; seřezávaná poskytuje nelámavé proutí
topol bílý	<i>Populus alba</i>	v optimálních podmínkách (měkké luhy) strom až 35 m vysoký, v Bíl. Karp. většinou jen keř; listy na rubu bíle plstnaté	jen v nižších polohách, alespoň mírně vlhká místa, pobřežní křoviny
javor babyka	<i>Acer campestre</i>	spíše strom, při dostatku světla nízký a rozložitý	bývá součástí vyšších křovin, zejména na mezích ve větších plochách luk či polí a podél cest
habr obecný	<i>Carpinus betulus</i>	spíše strom, při dostatku světla nízký a rozložitý	bývá součástí vyšších křovin, zejména na mezích ve větších plochách luk či polí a podél cest
dub zimní	<i>Quercus petraea</i>	spíše strom, při dostatku světla nízký a rozložitý	bývá součástí vyšších křovin, zejména na mezích ve větších plochách luk či polí a podél cest
jeřáb břek	<i>Sorbus torminalis</i>	spíše nižší strom, v zápoji i jako statný keř	teplejší výslunná stanoviště

vhodný k silnici

6. Diskuze

Pro začátek je dobré zmínit, že cílem práce nebylo vypracovat detailní návrhy celého prostoru krajiny, ale vypracovat koncepci rozvoje vizuálních vazeb v krajině za použití sakrálních a funerálních prostorů a vertikálních prvků zeleně. Sakrální a funerální architektura měla v historii zásadní vliv na formování kulturní krajiny. Samostatný vznik těchto staveb podněcovala nejen lidová tvorba a zvyky, ale také rituály spojené s náboženstvím a přírodou. Ve zvolené krajině představují takovou architekturu pohřebiště a církevní stavby, nejčastěji vzniklé v období baroka, kdy probíhala násilná rekatolizace.

Jsou-li zmíněny církevní stavby, tedy sakrální architektura, musíme si položit otázku, jaký význam pro nás dnes tato architektura má za předpokladu, že je v České republice v dnešní době přibližně 10 % občanů (poslední sčítání proběhlo v roce 2011) hlášených k římskokatolické církvi, tedy katolíků. Nicméně podle sčítání lidu v roce 2011 byla přibližně třetina obyvatel v Brumově věřících. Můžeme připisovat tento výsledek blízkosti zdejší sakrální architektury a její exponovanosti díky dobře zvolenému umístění? Na tuto otázku pravděpodobně nelze zřetelně odpovědět. Sakrální prvky byly již od dávných dob umísťovány na kopcích pro zvýraznění jejich důležitosti a pro přiblížení věřících Bohu. Co ale můžeme prokazatelně na základě zjištěných výsledků zpracovaných analýz říci je, že sakrální architektura svým vizuálním vzhledem dotváří krajinný ráz, a proto je nutné o tyto historické stopy pečovat a chránit je.

Jaký má v porovnání se sakrální architekturou vliv na krajinu architektura funerální? V řešeném území byly záměrně vybrány dva funerální objekty, které jsou svým charakterem velice odlišné. Židovský hřbitov, málo navštěvovaný, rozlohou velmi malý, zahalen do zeleně, slouží především jako místo památné, spadající do památkové ochrany veden jako kulturní památka ČR. Nicméně pocitový přesah hřbitova v souvislosti s geniem loci má nespornou sílu. Tento fakt je pro navrhování takového prostoru klíčový, proto s oběma kopci pod hřbitovem bylo nakládáno jako s předprostorem posvátného místa. Druhý hřbitov, rozlohou rozsáhlý, řekněme diametrálně odlišný od hřbitova židovského, se nachází na zcela exponovaném kopci za kostelem sv. Václava (viz kap. Vizuální vazby). Všechny pohledy z protějších kopců směřují na toto místo, které nás nutí neustále přemýšlet o jiném duchovním rozměru – smrti, která je s našimi životy nerozlučně spojena. Jelikož tento hřbitov stále slouží jako veřejné pohřebiště města a je vysoce navštěvovaným místem, nabízí se otázka, proč má stále takovou podobu, v jaké se v současnosti nachází. Navržení pohledového uzavření hřbitova působí nejen na venek z krajiny, ale také uvnitř prostoru hřbitova, kterému je dodána intimnější nálada díky změně charakteru centrální výsadby stromů.

Sakrální architektura byla vybírána pro svoji exponovanost při pohledech z krajiny. Cíle práce se jednoznačně podařilo naplnit, protože novým uspořádáním a pročištěním dřevin byl prostor kaple sv. Anny znovu odhalen. Předprostor kostela byl taktéž pročištěn, tudíž stavba kostela opět dominuje pohledům z krajiny. Důležitým, již výše zmíněným aspektem, je výsadba stromořadí kolem hřbitovní zdi, která z pohledu od kaple zakrývá negativní výhledy na panelové sídliště. Tedy zeleň není pouze odstraňována a nahrazována jinou za účelem podtržení architektury, ale také pro eliminaci negativních výhledů v krajině. Proměna charakteru křížku na ulici Březové představuje modelové řešení výsadby vyzorované v této krajině u jiných drobných sakrálních objektů, dnes tedy více nežli s funkcí orientační naplňují funkci rekreační a estetickou.

Vizuální vazby v krajině dotvářejí rámeček sakrální a funerální architektury v širším kontextu krajinné matrice, proto není důležité navrhovat pouze tyto exponované dominanty, ale je nutné zabývat se návrhem krajinného uspořádání. Architektura by vždy měla být v souladu s prostředím, do kterého ji zasazujeme, ani zde tomu nebylo jinak. V krajině byly zprostupněny cesty, které byly orámovány stromořadími, obnoveny nebo zceleny ovocné sady a navrženy nové prvky ÚSES, pro lepší migraci živých organizmů a zvýšení zdejší biodiverzity. Dále bylo pracováno s prvky krajinné zeleně, což představuje roztržení velkých travnatých ploch vnesením solitér, skupin stromů, remízků a větrolamů do velkých travnatých ploch, ale také například prvky izolační zeleně, které pomáhají vizuálně odclonit často problematická místa přechodu zástavby do krajiny, kde mohou mít hned několik funkcí, a to vizuálně-estetickou, hygienickou a ochrannou.

7. Závěr

Literární přehled popsal problematiku dnešní podoby krajiny, popisuje její vznik a vývoj ovlivněný hospodařením člověka. Zaměřuje se především na historický vliv člověka pomocí umístování sakrálních a funerálních staveb do krajiny, výrazných prvků zeleně, která podporuje vizuální vazby v otevřené krajině výhledů. Komplexně definuje kulturní a komponovanou krajinu a s ní spojené pojmy, především krajinný ráz a její znaky, zaměřuje se také na duch místa a paměť krajiny. Dále popisuje význam historického odkazu sakrální a funerální architektury na soudobé vnímání krajiny a definuje jejich použití v krajině. Byly vybrány a rozebrány dva referenční příklady, které představují sakrální krajinu v Mikulově a funerální ve Francii.

V praktické části návrhu bylo vybráno a v terénu prozkoumáno modelové území na Valašsku v obci Brumov-Bylnice, pro které byla vytvořena komplexní krajinná analýza od primární po terciální krajinnou strukturu a následně vyhodnoceny problémy a hodnoty krajiny zaměřené především na vizuální vazby. Pomocí dotazníkového šetření byla do projektu zapojena částečně i veřejnost.

Návrhová část práce se zaměřila na soudobé problémy vnímání krajiny především z hlediska vizuálních vztahů v krajině, které jsou součástí našeho každodenního života. Krajina, která je nám známá, a která nás obklopuje, se proměňuje nejen přirozeně změnou ročních období, ale především hospodařením, které v naší krajině probíhá. Krajina Brumova byla už od dávných dob Valašskou krajinou plnou ovocných sadů, pastvin, stromořadí a drobné sakrální architektury, což se v průběhu času z krajiny vytrácelo. Celkový návrh se snaží navrátit krajině zanikající historické stopy, charakteristické znaky a genius loci za pomoci vnesení nových prvků krajinné zeleně nebo jejich obnovou, tak aby i budoucí generace měly v krajině co pozorovat.

8. Literatura

ARIÉS, P. *L'homme devant la mort: Le temps des gisants*. Paris: Éditions Points, 1977. ISBN 2020089440.

BELL, S. *Elements of Visual Design in the Landscape*. London: E & FN Spon, 1993. ISBN 0-419-22020-8.

CÍLEK, V. *Krajiny vnitřní a vnější: texty o paměti krajiny, smysluplném bobrovi, areálu jablkového štrúdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu*. 2., dopl. vyd. Ilustroval Miloš ŠEJN. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-042-7.

COBHAM RESOURCE CONSULTANTS *Landscape Assesment Guidance*. Northhampton: Countryside Commision, 1993. 45 p. ISBN 0-86170-389-8.

DOHNALOVÁ, B. *Metodika identifikace kulturních artefaktů v krajině*. V Brně: Mendelova univerzita, 2015. ISBN 978-80-7509-382-0.

ELIADE, M. *The Sacred and The Profane: The Nature of Religion*, New York: Harcourt, Brace & World, Inc., 1963. ISBN 978-0156792011.

FINGEROVÁ, R., FINGER, J. *Estetické aspekty krajinného plánování*. Praha: MZe, 1998.

FORMAN, Richard T. T. *Krajinná ekologie*. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0464-5.

GOJDA, Martin. *Archeologie krajiny: vývoj archetypů kulturní krajiny*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0780-6.

HADAČ, E. *Krajina a lidé. Úvod do krajinné ekologie*. Praha: Academia, s. 156. 1982.

HÁJEK, T. a BUKAČOVÁ I. *Geschichte der kleinen Denkmäler: (von der Interesselosigkeit zur Faszination)*. Pressath: Bodner, 2004. ISBN 3-937117-15-6.

HEXNER, M. a NOVÁK, J. *Urbanistická kompozice*. 2. vyd. Praha: ČVUT, 1996. ISBN 80-01-01451-7.

HLADKÝ, J. *Kapličky, boží muka, výklenkové kapličky a zvoničky na Milevsku a Písecku*. Milevsko: Město Milevsko, c2007. ISBN 978-80-254-0640-3.

HLAVAČKA, M., MARÈS A. a POKORNÁ, M. *Paměť míst, událostí a osobností: historie jako identita a manipulace*. Praha: Historický ústav, 2011. ISBN 978-80-7286-186-6.

HORNÍK, S. et al. *Fyzická geografie II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

KOCH, W. *Malý lexikon architektúry: ilustrovaný vreckový lexikon s autorovými 900 kresbami*. 2. vyd. Přeložil Ivan KUHN. Bratislava: Tatran, 1975.

KOPEČEK, P. *Projevy křesťanské liturgie v kulturní krajině*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2015. ISBN 978-80-7509-387-5.

KOVÁŘ, J., PEŘINKOVÁ, M. a ŠPATENKOVÁ, N. *Hřbitov jako veřejný prostor*. Praha: Gasset ve spolupráci s VŠB-TU Ostrava, 2014. ISBN 978-80-87079-44-7.

KUPKA, J. *Krajiny kulturní a historické: vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2010. ISBN 978-80-01-04653-1.

LÖW, J. a MÍCHAL, I. *Krajinný ráz*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2003. ISBN 80-86386-27-9.

MAREČEK, J. *Lidové krajinářstvív obrazu naší země*. In PLICKA, Ivan, ed. *Tvář naší země - krajina domova: 2. Krajina jako kulturní prostor*. Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 2001, s. 21. ISBN 80-86512-03-7.

MEZERA, A. *Tvorba a ochrana krajiny*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1979. Lesnictví, myslivost a vodní hospodářství. 476 s.

MIČIAN, Ľ. *Přírodní geokomplexy a jejich prostorové členění*. In HORNÍK, S. et al. *Fyzická geografie II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 288-304.

MÍCHAL, I. *Ekologická stabilita*. Brno: Veronica pro Ministerstvo životního prostředí České republiky, 1992. ISBN 80-85368-22-6.

MÍCHAL, I. et al. *Hodnocení krajinného rázu a jeho uplatňování ve veřejné správě. Metodické doporučení*. Praha: AOPK, 1999.

MRÁZKOVÁ, S. *Pomník jako zhmotnění paměti ve vztahu k současné generaci a roli médií*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd.

NORBERG-SCHULZ, Ch. *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. New York: Rizzoli, 1979. ISBN 0847802876.

ORTOVÁ, J. *Kapitoly z kulturní ekologie*. Praha: Karolinum, 1999. s. 144. ISBN 80-7184-872-7.

PĚKNÝ, T. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1.

PREGILL, P. a VOLKMAN, N. *Landscapes in history: design and planning in the Eastern and Western traditions*. 2nd ed. New York: John Wiley, c1999. ISBN 0471293288.

QUITT, E. *Klimatické oblasti Československa: Climatic regions of Czechoslovakia*. Brno: Geografický ústav ČSAV, 1971. Studia geographica.

SÁDLO, Jiří. *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí*. Praha: Malá Skála, 2005. 248 s. ISBN 80-86776-02-6.

SALAŠOVÁ, A. *Krajinné plánování I.: úvod do plánovacích procesů*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2015. ISBN 978-80-7509-242-7.

SALAŠOVÁ, A. *Nauka o krajině II*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2014. ISBN 978-80-7509-186-4.

SOURIAU, Étienne. *Encyklopedie estetiky*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 808560518x.

STEJSKAL, David a Jaroslav ŠEJVL. *Pohřbívání a hřbitovy*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-680-6.

ŠIMONŮ, D. *Bradla Bílých Karpat a jejich využití ve výuce*. Olomouc, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta.

TRPÁKOVÁ, Lenka. *Metodika identifikace komponovaných krajin*. V Brně: Mendelova univerzita, 2014. ISBN 978-80-7375-997-1.

VAVERKA, Jiří. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-539-x.

VON DROSTE, B., PLACHTER, H., RÖSSLER, M. *Cultural Landscapes of Universal Value*. Stuttgart, N.Y. (UNESCO): Gustav Fischer Verlag Jena, 1995. s. 464. ISBN 3334610225.

VOREL, I. *Hranice únosnosti zásahů do krajinného rázu*. In: *Ochrana krajinného rázu - třináct let zkušeností, úspěchů i omylů*. Ed. I. Vorel, P. Sklenička. Praha: 2006. s. 61-67. ISBN 80-903206-7-8.

VOREL, I. Metodický postup posouzení vlivu navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz: *ve smyslu § 12 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny (metoda prostorové a charakterové diferenciací území)*. Praha: Naděžda Skleničková, 2004. ISBN 80-903206-3-5.

WORPOLE, K. *Last landscapes: the architecture of the cemetery in the West*. London: Reaktion Books Ltd, 2003. ISBN 186189161X.

ZONNEVELD, I. S. *Land evaluation and land(scape) science: lectures on land(scape) science, land(scape) survey, and land evaluation (pragmatic land classification)*. Enschede, The Netherlands: International Institute for Aerial Survey and Earth Sciences, 1972. s. 134. ISBN 9061640059.

ŽIGRAJ, F. *Dimenzie a znaky kultúrnej krajiny*. *Životné prostredie*, 34, 2000, č. 5, s. 229-233. ISSN 0044-4863.

DVOŘÁČEK, P. *Kulturní kvalita krajiny*. *Zahrada – Park – Krajina*, 2001, č. 2, s. 14-15.

Zákony a vyhlášky

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.

Rada Evropy. 2010. Evropská úmluva o krajině. Florencie.

Webové zdroje

Město Brumov-Bylnice. 2019. Územní plán města Brumov-Bylnice. Galileo corporation s.r.o. Available from <https://www.brumov-bylnice.cz/mesto-1/uzemni-plan-brumov-bylnice/> (accessed April 2019).

Moravské Karpaty. 2019. Klasifikace klimatu. Available from: <http://moravske-karpaty.cz/prirodni-pomery/klima/klasifikace-klimatu/> (accessed April 2019).

Rozrazil 2005. Carici pilosae-Fagetum sylvaticae Oberdorfer 1957. Karpatské ostřicové bučiny. Available from <http://www.sci.muni.cz/botany/vegsci/vegetace.php?lang=cz&typ=LBC03> (accessed March 2019).

Rozrazil 2005. Mercuriali perennis-Fagetum sylvaticae Scamoni 1935. Eutrofní bučiny. Available from <http://www.sci.muni.cz/botany/vegsci/vegetace.php?lang=cz&typ=LBC02> (accessed March 2019).

Pracovní skupina pro výzkum vegetace. 2005. Luzulo luzuloidis-Quercetum petraeae Hilitzer 1932. Mezofilní acidofilní doubravy. Rozrazil. Available from <http://www.sci.muni.cz/botany/vegsci/vegetace.php?lang=cz&typ=LDA01> (accessed March 2019).

Pracovní skupina pro výzkum vegetace. 2005. Carici pilosae-Carpinetum betuli Neuhäusl et Neuhäuslová-Novotná 1964. Karpatské dubohabřiny. Rozrazil. Available from <http://www.sci.muni.cz/botany/vegsci/vegetace.php?lang=cz&typ=LBB03> (accessed March 2019).

Brumov-Bylnice. 2019. Charakteristika zájmového území. EDPP.CZ Available from https://www.edpp.cz/brb_charakteristika-zajmoveho-uzemi/ (accessed March 2019).

Mapa povodňového plánu města. 2019. Available from https://www.edpp.cz/brb_mapa-povodnoveho-planu-obce/?zoom=7&lat=-1182112.0900415704&lon=-495511.965554192&podklady=1&24=0&23=0

&22=0&21=0&20=0&19=0&18=0&17=0&16=0&15=0&14=0&13=0&12=0&11=0&10=0&9=0&8=0&7=0&6=0&5=0&4=0&3=1&2=1&1=1&0=1 (accessed March 2019).

Art & Jardins. 2019. Tous droits réservés, Conception WAG&W. Available from <https://www.artetjardins-hdf.com/en/?directory=jardin-tcheque-et-slovaque-conception-en-cours> (accessed April 2019).

Wikimedia Foundation, Inc. 2019. Hauts-de-France. Available from <https://en.wikipedia.org/wiki/Hauts-de-France> (accessed April 2019).

Mikulov. 2019. Křížová cesta na Svatý kopeček. Available from <http://www.mikulov.cz/turistika/pamatky-a-prohlidkove-objekty/cirkevni-pamatky/krizova-cesta-na-svaty-kopecek/?contentId=78098> (accessed April 2019).

Wikimedia Foundation, Inc. 2019. Stabilní katastr. Available from: https://cs.wikipedia.org/wiki/Stabiln%C3%AD_katastr (accessed April 2019).

9. Seznam použitých zkratk a symbolů

BB – Brumov-Bylnice

ČR – Česká republika

EVL – evropsky významná lokalita

CH – chladná (klimatická oblast)

CHKO – chráněná krajinná oblast

KÚ – katastrální území

MCHÚ – maloplošně chráněná území

MT – mírně teplá (klimatická oblast)

PO – ptačí oblast

PP – přírodní památka

PR – přírodní rezervace

Q100 – záplavový koeficient (označuje povodeň, jejíž kumulační průtok je v dlouhodobém průměru dosažen nebo překročen 1x za 100 let)

Q20 – záplavový koeficient (označuje povodeň, jejíž kumulační průtok je v dlouhodobém průměru dosažen nebo překročen 1x za 20 let)

ÚSES – územní systém ekologické stability

ZCHÚ – zvláště chráněná území

ZM – základní mapa